

TC.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**XVIII. YÜZYIL OSMANLI TOPLUMUNDA CEZA
HUKUKU UYGULAMALARI (ÜSKÜDAR ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emine GÜMÜŞ

Enstitü Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : İslam Hukuku

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Süleyman KAYA

KASIM - 2017

TC.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

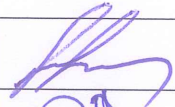

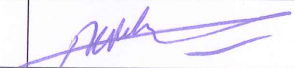
XVIII. YÜZYIL OSMANLI TOPLUMUNDA CEZA
HUKUKU UYGULAMALARI (ÜSKÜDAR ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emine GÜMÜŞ

Enstitü Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : İslam Hukuku

Bu tez 21/11/2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği/Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doc. Dr. Süleyman Kaya	Başarılı	
Doc. Dr. Somer DUMAN	Başarılı	
Yrd. Doc. Dr. İdris Nuri AKGÜNAZ 2	Başarılı	

SAKARYA
UNİVERSİTESİ

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIMI RAPORU BEYAN BELGESİ**

Tez Başlığı: XVIII. yüzyıl Osmanlı Toplumunda Ceza Hukuku Uygulamaları (Üsküdar Örneği)

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın toplam 102 sayfalık kısmına ilişkin *Sakarya Üniversitesi Lisansüstü Yönetmeliği Madde 28* uyarınca aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve 12/11/2017 tarihinde Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından şahsıma iletilen *Turnitin* intihal tespit programı raporuna göre tezimin benzerlik oranı % 16'dır.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1) Kaynakça hariç
- 2) Alıntılar dahil
- 3) 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bu bilgiler doğrultusunda tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini arz ederim.

Öğrenci

Emine Gümüş

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı-Soyadı : Emine Gümüş
Öğrenci Numarası : Y126008014
Ana Bilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Programı : İslam Hukuku
Statüsü : Yüksek Lisans

Danışman

Doç. Dr. Süleyman KAYA

ÖNSÖZ

Bu tezin yazılmasında çalışmamı sahiplenerek takip eden danışmanım Doç. Dr. Süleyman KAYA'ya katkı ve emeklerinden dolayı teşekkür ederim. Lisansüstü çalışma sürecinde ve yetişmemde emeği bulunan tüm hocalarıma ve değerli arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım. Şer'iyye Sicilleri ile tanışıp okumama vesile olan değerli hocalarıma ayrıca teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak hayatım boyunca maddi manevi yardımlarını esirgemeyen, desteklerini ve inançlarını her daim hissettiğim sevgili anne babama ve ailemin diğer fertlerine en içten teşekkürlerimi sunarım.

Emine GÜMÜŞ

21.11.2017

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	<i>i</i>
KISALTMALAR	<i>iv</i>
ÖZET	<i>v</i>
SUMMARY	<i>vi</i>
GİRİŞ	<i>1</i>
BÖLÜM 1: HAD CEZALARI	<i>5</i>
1.1. ZİNA	<i>7</i>
1.1.1. Hanefi Fıkhı'nda Zina.....	<i>7</i>
1.1.1.1. Unsurları ve Şartları	<i>7</i>
1.1.1.2. Cezası	<i>9</i>
1.1.2. Şer'iyeye Sicillerinde Zina	<i>10</i>
1.2. KAZF (ZİNA İFTİRASI)	<i>13</i>
1.2.1. Hanefi Fıkhı'nda Kazf	<i>13</i>
1.2.1.1. Unsurları ve Şartları	<i>13</i>
1.2.1.2. Cezası	<i>14</i>
1.2.2. Şer'iyeye Sicillerinde Kazf.....	<i>16</i>
1.3. HIRSIZLIK (SİRKAT)	<i>18</i>
1.3.1. Hanefi Fıkhı'nda Hırsızlık	<i>18</i>
1.3.1.1. Unsurları ve Şartları	<i>18</i>
1.3.1.2. Cezası	<i>21</i>
1.3.2. Şer'iyeye Sicillerinde Hırsızlık	<i>22</i>
1.3.2.1. Hüküm Verilen Davalar	<i>22</i>
1.3.2.2. Hüküm Verilmeyen Davalar	<i>25</i>
1.3.2.3. Sulh Olan Davalar	<i>28</i>
1.4. YOL KESME – EŞKIYALIK (HIRÂBE/ KAT'İ-TARİK)	<i>28</i>
1.4.1. Hanefi Fıkhı'nda Yol Kesme- Eşkıyalık	<i>28</i>
1.4.1.1. Unsurları ve Şartları	<i>29</i>
1.4.1.2. Cezası	<i>29</i>
1.4.2. Şer'iyeye Sicillerinde Yol Kesme- Eşkıyalık.....	<i>30</i>
1.5. İÇKİ İÇME- SARHOŞLUK (ŞÜRB-SÜKR)	<i>32</i>
1.5.1. Hanefi Fıkhı'nda İçki İçme- Sarhoşluk	<i>32</i>
1.5.1.1. Unsurları ve Şartları	<i>33</i>
1.5.1.2. Cezası	<i>35</i>

1.5.2. Şer‘iye Sicillerinde İçki İçme	36
1.5.2.1. Hüküm Verilen Davalar	37
1.5.2.2. Hüküm Verilmeyen Davalar	39
1.6. DİNDEN DÖNME (İRTİDAT-RİDDE).....	41
1.6.1. Hanefi Fıkhı’nda İrtidat	41
1.6.1.1. Unsurları ve Şartları	42
1.6.1.2. Cezası	42
1.6.2. Şer‘iyye Sicillerinde İrtidat.....	43
BÖLÜM 2: KISAS CEZASI VE DİYET.....	45
2.1. KISAS.....	45
2.1.1. Hanefi Fıkhı’nda Kısas	45
2.1.1.1. Canda Kısas (Kısâs fi’n-Nefs - Adam Öldürme).....	46
2.1.1.2. Uzuvsda Kısas (Kısâs fi-mâ Dûne’n-Nefs-Müessir Fiiller)	50
2.1.2. Şer‘iyye Sicillerinde Kısas.....	53
2.1.2.1. Şer‘iyye Sicillerinde Canda Kısas.....	53
2.1.2.2. Şer‘iyye Sicillerinde Uzuvsda Kısas (Müessir Fiiler)	63
2.2. DİYET	71
2.2.1. Hanefi Fıkhı’nda Diyet	71
2.2.2. Şer‘iyye Sicillerinde Diyet.....	73
2.3. KASAME	74
BÖLÜM 3: TA‘ZİR.....	78
3.1. Hanefi Fıkhı’nda Ta‘zir.....	78
3.2. Şer‘iyye Sicillerinde Ta‘zir.....	80
3.2.1. Fısk ve Fesad	80
3.2.1.1. Menziline Namahrem Kimseler Getirme	80
3.2.1.2. Diğer Fısk ve Fesad Suçları	81
3.2.2. Kendi Halinde Olmama (Halkın Emniyetini Tehdit Etme)	82
3.2.2.1. Hüküm Verilen Davalar	82
3.2.2.2. Hüküm Verilmeyen Davalar	83
3.2.3. Şetm ve Hetk.....	83
3.2.3.1. Hüküm Verilen Davalar	84
3.2.3.2. Hüküm Verilmeyen Davalar	86
3.2.3.3. Sulh Olan Davalar	88
3.2.4. Ahz ve Gasp.....	88
3.2.4.1. Hüküm Verilen Davalar	88

3.2.4.2. Hüküm Verilmeyen Davalar	90
3.2.4.3. Sulh Olan Davalar	90
3.2.5. Tehdit Etme.....	91
3.2.5.1. Hüküm Verilen Davalar	91
3.2.5.2. Hüküm Verilmeyen Davalar	92
3.2.5.3. Sulh Olan Davalar	92
3.2.6. Adam – Kız Kaçırma	93
3.2.7. Bazı Ta‘zir Davaları.....	93
3.2.7.1. Hapis	94
3.2.7.2. Sürgün	94
3.2.7.3.Kürek.....	95
3.2.7.4. Kal’abendlik.....	95
3.2.7.5. Dava Konusu Olan Suçlar	96
SONUÇ	101
KAYNAKÇA	103
EKLER	108
ÖZGEÇMİŞ	111

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
bak.	: Bakınız
c.	: Cilt
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
h.	: Hicri
H.z.	: Hazreti
m.	: Miladi
Mhk.	: Mahkemesi
MÜSBE	: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
nşr.	: Neşreden
OTAM	: Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi
ra.	: Radıyallahu anh
s.	: Sayfa
sav	: Sallallâhu aleyhi ve sellem
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
sy.	: Sayı
TALİD	: Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi
trc.	: Tercüme
ts.	: Tarihsiz
vb.	: Ve benzeri
yay.	: Yayınları
yy.	: Yüzyıl

Tezin Başlığı: XVIII. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Ceza Hukuku Uygulamaları (Üsküdar Örneği)	
Tezin Yazarı: Emine GÜMÜŞ	Danışman: Doç.Dr. Süleyman KAYA
Kabul Tarihi: 21/11/2017	Sayfa Sayısı: vi (ön kısım) + 111 (tez)
Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri	Bilim Dalı: İslam Hukuku
<p>Osmanlı Hukuku şer‘i ve örfi olmak üzere iki unsurdan oluşmaktadır. Hukukun, şer‘i olan kısmını İslam Hukuku, örfi olan kısmını ise kanunnameler ve fermanlar düzenlemektedir. Osmanlı hukuku gündeme geldiğinde adalet sistemi üzerinden onun şer‘i olup olmadığı tartışılmaktadır. Uzun yıllar varlığını sürdüren Devlet-i Aliyye’nin; adaleti, kanunları, fermanları, sosyal ve siyasal yapısının durumu devletin bekasında ciddi rol oynamıştır.</p> <p>Şer‘iyye Sicilleri, Osmanlı Hukuku’nun uygulama alanının günümüze ulaşan kayıtları olarak arşiv belgeleri içerisinde önemli kaynaklardan biridir. XVIII. yüzyıl Osmanlı Hukuku’nun, İslam Hukuku’nu uygulamayı sürdürdüğü bir dönem olarak kabul edilir. Osmanlı toplumunda meydana gelen suçları ve o suçlara verilen cezaları görmek Osmanlı Hukuku’nun şer‘iliği meselesinde delil oluşturur. Ayrıca suç ve ceza arasındaki denge ile adaleti görme imkânı sunar.</p> <p>Çalışmamızda öncelikle Osmanlı Devleti’nin benimsediği Hanefi Fıkıhı’nda var olan ceza hukuku bölümlerine riayet edilerek had, kısas, diyet ve ta‘zir cezalarının mahiyeti hakkında bilgilendirme yoluna gidilmiştir. Sonrasında ise tarihi bir veri olarak elimizde bulunan sicil defterlerindeki kayıtlar üzerinden ceza hukuku uygulamaları incelenmiştir. Bunlar üzerinden klasik fıkıh teorisi ile uygulama arasındaki uyum ve uyumsuzluk ilişkisi ele alınmıştır.</p> <p>Başlıca kaynaklarımız h.1118-1179 yıllarını kapsayan Üsküdar mahkemesine ait yedi (335, 346, 347, 352, 415, 420 ve 466 numaralı) “Şer‘iyye Sicili” defteridir. Bu defterlerdeki kayıtlarda had, kısas, diyet ve ta‘zir suçları ile cezaları incelenmiştir. Böylelikle XVIII. yüzyıl Osmanlı toplumunda Üsküdar Mahkemesi kadı sicillerinden örneklerle Osmanlı Devleti’nin hukuki uygulamaları incelenmiştir.</p>	
Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Hukuk, Suç, Ceza, Şer‘iyye Sicili	

Title of the Thesis: Criminal Law Applications in the Ottoman Society of the 18th Century (the example of Uskudar)	
Author: Emine GÜMÜŞ	Supervisor: Assoc Prof. Süleyman KAYA
Date: 21/11/2017	Nu. of pages: vi (pre text) + 111 (main body)
Department: Basic Islamic Sciences	Subfield: Islamic Law
<p>Ottoman law is divided in two parts, Sharia (Islamic) and Customary Law. The shari (Islamic) part of law was regulated by Islamic Law, whereas the customary law was structured by the kanun (code) and ferman (enactment). Whether Ottoman Law is shari or not is debated upon the justice system. Several factors such as its justice, codes, enactments and socio-political structure had played a crucial role in the persistence of the Sublime Empire (Devlet-i Aliyye) for many years.</p> <p>Court records are one of the important sources in archival documents which constitute the extant records of the application field of the Ottoman law. The 18th century is considered as the century in which Ottoman Law practiced Islamic Law. An analyse of the crimes and the respective punishments related to the matters where the Ottoman Empire practiced Islamic Law give evidence to the Islamic aspect of the Ottoman Law. Besides, this analyse would allow us to see the balance between crimes and punishments and the justice.</p> <p>In this research, firstly, we will give some information about the nature of the punishments including had, qisas, diyat, and ta'zir according to the criminal law sections of the Hanafi School, adopted by the Ottoman Empire. Then, we will analyse the applications of criminal law recorded in the registry books, which constitute extant historical data. Based on these records, the relationship of harmony and conflict between classical fiqh theory and practice is discussed.</p> <p>Seven court records (number 335, 346, 347, 352, 415, 420, and 466) of the Uskudar court between the years 1118 and 1179 form the primary sources of this research. The had, qisas, diyat, and ta'zir crimes and punishments recorded in these books have been analysed. In that way, the Islamic nature and applications of Islamic Law in the 18th Century Ottoman Society have been evaluated with examples taken from kadi registrations belonging to the Uskudar court.</p>	
Key Words: Ottoman, Law, Crime, Punishment, Court Record.	

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Çalışmamız XVIII. yüzyıl Osmanlı Toplumunda Ceza Hukuku Uygumaları başlığını taşımaktadır. Bu başlık ile çalışmamız tarihi ve hukuki açıdan belirli sınırlar içerisinde alınmış olmaktadır. Bu sınırlamalar ile birlikte bir diğer sınırlama da kullanılan kadı sicillerinde gerçekleşmektedir. Bu bağlamda Üsküdar Mahkemesi Kadı Sicilleri esas alınarak Osmanlı toplumu içerisinde işlenen suçlar ve cezalar araştırmamızın ana konusunu oluşturmaktadır. Mahkemelerde görülen ceza kapsamına giren tüm fiiller İslam Hukuku esasına dayanarak incelenmektedir. Böylelikle konu kapsamında Osmanlı Devleti'nin hukuki düzlemde yaptığı uygulamalar görülmektedir.

Araştırmanın Önemi

Osmanlı Devleti anıldığında akla gelen ilk şeylerden biri hukuksal ve toplumsal düzeni idame ettiren adalet sistemidir. Adalet kavramının çok geniş ve toplumun her katmanını ilgilendiriyor olması onun anlaşılmasıyla toplumun anlaşılması arasında sıkı bir bağın oluşmasına sebep olmaktadır. Adalet sistemi içerisinde ise işlenen suçlar ve bunlara verilen cezalar önem arz etmektedir. Adaletin olmadığı, adaletle hükmedilmeyen bir devletin bekasından bahsetmek mümkün değildir. Bu anlamda farklı arşiv belgeleri ve kaynaklar ışığında Osmanlı adalet düzeni üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

Tarihi bir miras olarak arşiv belgelerinin varlığı araştırmacıların daha doğru ve yerinde tespitler yapmasına imkân sağlamaktadır. Ancak belgelerin pek azı kullanılmış olup henüz hiç gün yüzüne çıkarılmamış kayıtlar mevcuttur. Bizim araştırma konumuzun temel kaynağını oluşturan Şer'iyeye Sicilleri'de bu belgelerden sadece bir bölümüdür.

Bu çalışmada Osmanlı adalet sistemi içerisinde önemli bir yere sahip olan ceza hukuku kapsamında işlenen suçlar ve bunlara verilen cezalar sicil defterlerinden istifade edilerek ele alınmıştır. Ceza hukuku hem hukukçular, hem tarihçiler hem de İslami ilimlerde çalışanlar için her zaman gündemde olan konulardan biridir. Tarihi verileri kullanarak toplumsal, siyasal, hukuksal ve kültürel toplum yapısı hakkında bilgi sahibi

olunmaktadır. Bu anlamda toplumların ayrılmaz parçası olan hukuki işlemleri görmek de o toplum adına fikir edinmemizi sağlamaktadır.

Osmanlı devletinde halkın mahkemeye başvurması ve mahkemede bir takım şikâyetlerini dile getirerek adalet araması, mahkemeye başvuran her şahsın adının, şikâyet konusunun, suçun ispatının ve uygun görülen cezanın kaydedilmesi araştırmacıların dikkatlerini celb etmektedir. Mahkemede görüşülen meselelerin sonucunu da barındıran bir kaynak olarak sicil defterleri ayrı bir öneme sahiptir.

Bizim çalışmamızda ceza hukuku kapsamında görülen davalar, Üsküdar Mahkemesi defterlerinden iktibasla belirli bir zaman aralığı dikkate alınarak incelenmektedir.

Araştırmanın Amacı

Çalışmamızın temel amacı uzun yıllar varlığını sürdüren Osmanlı Devleti'nin mahkemelerinde hüküm verilirken İslam hukukunun pratiğe yansımalarını gözlemlemektir. Ayrıca suça verilen cezaların İslam Hukuku'na uygunluğunu sicil kayıtları çerçevesinde günümüze aktarmaktır. Osmanlı Devleti adalet sistemi üzerine birçok çalışma yapılmaktadır. Yapılan çalışmalar engin tarihin sadece bir kısmını oluşturmuş olup daha çalışılacak birçok konu ve arşiv belgesi bulunmaktadır. Bu çerçevede çalışmamız arşiv belgeleri ile doğru ve yerinde tespitler yaparak tarihi bir döneme ve duruma ışık tutma gayesini barındırmaktadır.

Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırmamızın zaman aralığı, yer ve veriler bakımından bazı sınırları vardır. Zira 600 yılı aşkın hüküm sürmüş bir devletin adalet sistemini ceza davaları kapsamında incelemek ciddi bir yekün oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmamız XVIII. yüzyıl ile sınırlandırılmıştır. Bu yüzyılın tercih edilmesinin sebebi ise Osmanlı Devleti'nin istikrarlı ve düzenli olarak varlığını devam ettirdiği son yüzyıl olarak bilinmesidir. İstikrarın olduğu bu dönem aralığında Osmanlı Devleti'nin İslam Hukuku ile hükmettiği bilinmektedir. Osmanlı Hukuku'nun şer'î olup olmadığı her dönemde tartışılmış olup bu konuda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmamızda suç ve cezaların taksimatı İslam Hukuku dikkate alınarak yapılmıştır. Ayrıca bu döneme ait kaynakların elimizde daha

sistemli ve düzenli olarak arşivlerde mevcut olması da bu dönemi seçmemize vesile olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde var olan mahkemeler içerisinde Üsküdar, Rumeli ve Anadolu mahkemeleri önemi bir yere sahiptir. Bu mahkemelerin düzenli kayıtları mevcuttur. Bu mahkemelerden Üsküdar Mahkemesi ise daha yerleşmiş ve göçebe olmayan bir toplumun içerisinde olması ve daha çok toplumsal davaların görülmesi hasebiyle tercih edilmiştir. Ayrıca Üsküdar Mahkemesi üzerine yapılan çalışmalar ile mahkemenin mevcut kayıtlarında ceza davalarının var olması bu mahkemeyi seçmemizi sağlamıştır.

Arşiv belgeleri ile ilgili de sınırlandırmaya gidilmiştir. Hiç şüphesiz henüz el değmemiş birçok kaynak vardır. Zaman aralığı XVIII. yüzyıl olarak belirlendikten sonra Üsküdar Mahkemesi'ne ait yedi sicil defteri seçilmiştir. Ayrıca bazı davaların takibini yapma imkânı bulduğumuz birbirini takip eden defterler de tercih edilmiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmamızda ilk olarak tarih aralığı XVIII. yüzyıl olarak belirlenmiştir. Sonra bahsi geçen tarih aralığında İstanbul Müftülüğü Şer'iyye Sicili arşivinden Üsküdar Mahkemesine ait 335 (h.1118-1119), 346 (h.1124), 347 (h.1124-1125), 352 (h.1126), 415 (h.1158-1159), 420 (h.1159-1160) ve 466 (h.1178-1179) numaralı sicil defterlerinin fotokopileri temin edilmiştir.

Sonrasında bu defterlerin varaklarındaki davalar numaralandırılarak suç eksenli bir taksimat yapılmıştır. Suç eksenli taksimat yapılmasının sebebi ise mevcut kaynaklar içerisinde her davanın hükmü kaydedilmemiş olup ancak suçun her dem kaydedildiğinin görülmüş olmasıdır. Suç eksenli taksimat yapılması daha fazla belgenin çalışmamızda yer almasına vesile olmuştur.

Kayıtlar öncelikle İslam hukukunda olduğu gibi had, kısas ve diyet ile ta'zir başlıklarına ayrılarak yazılmıştır. Sonrasında ise her dava ilgili bölümde hüküm verilen, hüküm verilmeyen ve aralarında anlaşma yoluyla sulh olan davalar olarak taksim edilmiştir.

Araştırmanın İçeriği

Araştırmamız üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında çalışmanın konusu, amacı, önemi, kapsamı, sınırlılıkları, yöntemi ve içeriği anlatılmaktadır.

Bölüm başlıkları İslam Hukuku'nun Ceza Hukuku taksimi dikkate alınarak oluşturulmuştur. Her bölümde öncelikle Osmanlı Devleti'nin uygulamada tercih ettiği mezhep olan Hanefi Mezhebi esas alınarak İslam Hukuku'nda suç ve verilen ceza incelenmiş olup sonrasında arşiv kayıtları zikredilmiştir. Özellikle sicillerde var olan davalar incelenerek konunun İslam Hukuku'na uygunluğuna bakılmıştır.

Birinci bölümde ilk olarak Hanefi Fıkhı'nda had kavramı, sınırları, suç ve verilen cezalar yazılmıştır. Sonrasında çalışmamızın temelini oluşturan Şer'iyeye Sicilleri'nde had kapsamına giren suçlar ve bunlara verilen cezalar incelenmiştir.

İkinci bölümde kısas ve diyet başlığı Hanefi Fıkhı'ndaki konumu ve sınırları itibariyle anlatılarak sonrasında sicillerde bulunan öldürme ve yaralama suçları incelenmiştir. Bu suçlara verilen cezalar da incelenmiştir. Sonrasında farklı öldürme ve yaralama davalarında İslam Hukuku ile Osmanlı Hukuku uygulaması karşılaştırılmıştır. En son genel değerlendirme yapılmıştır.

Son bölümde ise ta'zir başlığı ile İslam Hukuku'nun hakime tanıdığı yetki çerçevesinde değerlendirilen had ve kısas cezaları kapsamında olmayan diğer suçları ve cezaları içeren davalar incelenerek taksimata tabi tutulmuştur. Bu bölümde suçlar çeşitlilik arz etmektedir. Toplumsal ve bireysel hayatı etkileyen durumlar taksimata tabi tutularak bu başlık altında detaylandırmaya gidilmiştir. Özellikle işlenen suçların mahiyeti hakkında genel bilgi verilerek sonrasında ağırlıklı olarak sicil örnekleri üzerinde durulmuştur.

BÖLÜM 1: HAD CEZALARI

Hudud kelimesinin tekili olan “had” kelimesi sözlükte; “engel olmak, iki şeyin arasını ayırmak”, “iki şeyin birbirine karışmasını önleyen şey, bir nesnenin uç ve kenar kısmı, sınır, tanım” gibi anlamlara gelmektedir. Fıkıhta ise “Allah hakkı olarak yerine getirilmesi gereken, miktar ve keyfiyeti naslarla belirlenmiş cezaî müeyyideleri ifade etmek” için kullanılan bir terimdir.¹

Tanımdan da anlaşılacağı üzere had, suçun değil, ona uygulanacak cezanın adıdır. Fakat klasik fıkıh kitaplarında bu kavram, yerine göre hem suç, hem de ceza anlamında kullanılmaktadır.

Had, Allah hakkı olarak bilinen bir cezadır.² Bu cezalar Şâri‘ tarafından belirlenmiş olup herhangi bir eksiltme ve azaltmaya gitmeden uygulamak gerekir. Çünkü Şâri‘ tarafından belirlenmiş olan bu sınırı aşma kudreti kimsede mevcut değildir. Suçu ve suçun ekseninde cezayı belirleyen Şâri‘ böylelikle bu alana müdahale edilmesini engellemiş ve bu hudutlar içerisindeki alanı dokunulmaz kılmıştır.

Kur’ân-Kerîm’de hadlerle ilgili olarak dört ceza zikredilir: Bu cezalar zina edene 100 sopa (*celde*) vurulması³, iffetli olan kadına zina iftirasında bulunan kimseye seksen sopa (*celde*) vurulması ve ayrıca şahitliğinin kabul edilmemesi⁴, hırsızlık yapanın elinin kesilmesi⁵, silahlı gasp, yol kesme ve eşkıyalık gibi suçları işleyenlerin öldürülmesi, asılması, el ve ayaklarının çapraz kesilmesi veya sürgün edilmesi⁶dir.⁷

---

¹ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuku İslamiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, İstanbul: Bilmen Basımevi, 1968, c. III, s. 188; Alaaddin ebi Bekr b. Mes’ud Kasani, *Bedaiu’s-Sana’i’ fi Tertibi’s-Şera’i*, Beyrut: Daru’l-Kitabi’l-Arabi, 1974, c. VII, s. 33; Muhammed Emin İbn Abidin, *Reddü’l Muhtar a’le’l-Dürri’l Muhtar Şerhu Tenviru’l Ebsar*, Beyrut- Lübnan: Daru’l-Kitabu’l-İlmiyye, m.1994-h.1310, c. VI, s. 3; Ali Bardakoğlu, “Had”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. XIV, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996, s. 547; Şemsü’l-eimme Ebu Sehl Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed Serahsi, *Mebcut*, Mustafa Cevat Akşit (Ed.), İstanbul: Gümüşev, 2008, c. IX, s. 59.

² Bilmen, a.g.e., c. III, s. 188; Kasani, a.g.e., c. VII, s. 55-56; Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 5. Baskı, İstanbul: İz yayıncılık, 2009, c. I, s. 179.

³ Kur’an, Nûr Suresi, Ayet 2.

⁴ Kur’an, Nûr Suresi, Ayet 4-5.

⁵ Kur’an, Mâide Suresi, Ayet 38.

⁶ Kur’an, Mâide Suresi, Ayet 33-34.

⁷ Bardakoğlu, “Had”, DİA, c. XIV, s. 548.

Hız. Peygamber'in uygulamaları ile sabit olan hadler ise zina eden kimsenin bekâr olması halinde 100 sopa (*celde*), evli olması halinde taşlanarak öldürme cezasına (*recm*) çarptırılması şeklindeki ayırım ile zina eden bekârın ayrıca belli bir müddet sürgün edilmesi⁸, şarap içene sopa vurulması⁹, irtidat edenin öldürülmesi¹⁰ cezalarıdır.

Kur'an'da geçmemekle beraber sarhoşluk, irtidat ve bağı (isyan) de had cezaları kapsamında değerlendirilmiştir.¹¹

Osmanlı Hukuku'nun İslam Hukuku üzerine inşa edildiği malumdur. Ancak bunun yanında Osmanlı Hukuku, İslam Hukuku'nun kendisine verdiği yetki çerçevesinde bazı kanunlar çıkarma ve uygulama yoluna gitmiş bununla da İslam Hukuku'nun bıraktığı boşlukları doldurmuştur.¹²

Bu kanunların derlendiği metinlere kanunname denip en bilinenleri Fatih'in Teşkilat Kanunnamesi ve Kanuni Sultan Süleyman'ın Kanunnamesidir. Bu kanunnameler şer'î hükümlerin yanında var olan uygulamaları düzenleyen ve daha derli toplu hale getiren metinlerdir. Zira kanun maddelerinde yer alan bu hükümler had cezasının uygulanmasına engel teşkil edecek durumlarda uygulanacak ta'zir cezalarını kapsamakta, had cezalarında artırma ve eksiltmeye gitmemekte ve had cezalarından arta kalan boşluğu doldurmaktadır.¹³

Bazı kaynaklarda Osmanlı ceza hukukunda had cezalarının uygulandığına dair bilgilere rastlanmıştır. Özellikle Şer'îye sicillerinde buna dair kayıtlardan bahsedilmektedir.¹⁴

⁸ Bilmen, c. III, s. 202; Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistani el-Ezdi Ebu Davud, *Sünen*, "Kitabu'l-Hudûd", 23-25, Daru'l-Hadis, 1974, c. IV, s. 570-571; Muhammed b. İsmail Buharî, *el-Camiu's-Sahih*, "Kitabu'l-Hudûd", 21,30-32 Beyrut, ts.

⁹ Ebu Davûd, "Hudud", 36, c. IV, s. 621; Buharî, "Hudûd", 2-4.

¹⁰ Ebu Davûd, "Hudûd",1, c. IV, s. 520-522.

¹¹ Kasani, a.g.e., c. VII, s. 33.

¹² Mehmet Akif Aydın, "Osmanlı Hukukunun Genel Yapısı ve İşleyişi", *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, c. X, s. 15.

¹³ Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, 1. Kitap, *Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fatih Devri Kanunnameleri*, İstanbul: Fey Vakfı, 1990, c. I, s. 106- 108; Mehmet Akman, "Osmanlı Ceza Muhakemesi Hukukuna Hâkim Olan İlkeler", *Osmanlı*, Teşkilat, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999, c. VI, s. 470; Aydın, "Osmanlı Hukukunun Genel Yapısı ve İşleyişi", c. X, s. 15; Saffet Köse, "Osmanlı'da Şer'î Cezalar", *İslamiyat*, c. II, sy. 4, Ekim-Aralık 1999, s. 27; Abdülaziz Bayındır, "Osmanlı Adli Teşkilatı", *Yeni Türkiye*, Yeni Türkiye Medya Hizmetleri, 2000, c. XXXI, s. 694; Ahmed Akgündüz, *İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı Kamu Hukuku*, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2011, c. I, s. 540-541.

¹⁴ Ahmed Akgündüz, "İslam Hukukunun Osmanlı Devleti'nde Tatbiki: Şer'îye Mahkemeleri ve Şer'îye Sicilleri", *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, c. X, s. 57.

İncelediğimiz İstanbul Müftülüğü Şer‘i Siciller Arşivinde kayıtlı Üsküdar Mahkemesine ait 335 (h.1118-1119), 346 (h.1124), 347 (h.1124-1125), 352 (h.1126), 415 (h.1158-1159), 420 (h. 1159-1160) ve 466 (h.1178-1179) numaralı Şer‘iyye Sicilleri’nde verilmiş bir had cezası yoktur. Had cezasının olmadığı ancak had suçlarını ihtiva eden ve farklı cezalar verilen belgeleri had cezaları başlığı altında değerlendirmeyi uygun gördük. Biz bu çalışmamızda Üsküdar Mahkemesi’ne ait sadece yedi defterde tarama yaptığımızdan genel bir kanaat belirtmekten uzak durmaktayız. Konu ile ilgili olarak daha detaylı çalışmalara ihtiyaç vardır.

İslam hukukuna göre had cezaları kapsamında bulunan “Bağy” suçunu başlıklar altında incelemekteyiz. Tezimizin temelini Şer‘iyye Sicili defterleri oluşturduğundan ve bizim incelediğimiz defterlerde bu suça ve cezaya dair herhangi bir bilgi bulunmadığından zikretmemeyi uygun gördük.

1.1. ZİNA

1.1.1. Hanefî Fıkhi’nda Zina

En genel anlamıyla zina evlilik dışı cinsel ilişkidir. Zina eden erkeğe “zâni” kadına ise “zâniye” denir. Hanefiler, had gerektiren zinayı şöyle tanımlar: Mükellef bir erkeğin, kendisine cinsel istek duyulacak yaştaki diri bir kadınla, İslâm ülkesinde nikâh akdine veya cariyelik gibi haklı bir nedene dayanmaksızın önden cinsel ilişkide bulunmasıdır.¹⁵

1.1.1.1. Unsurları ve Şartları

Had gerektirecek şekilde zina suçunun oluşması için suçun genel unsurlarının yanında özel unsur ve şartlarının da bulunması gerekir.

a. Zina eden kimse mükellef olmalıdır. Akıllı ve ergen olmayan çocuğa, mâtuha (bunamış) ve akıl hastasına had uygulanmaz. Bu hususta İslam hukukçuları arasında ittifak vardır. Bunun dayanağı ise hadis-i şeriftir.¹⁶

---

¹⁵ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 197; İbrahim bin Muhammed ibn İbrahim Halebi, *Mülteka’l-Ebhur*, Beyrut: Müessesetü’r-Risale, m. 1989-h. 1409, c. I, s. 330; İbn Abidin, *Reddü’l Muhtar*, c. VI, s. 5; Zuhayli, Vehbe, *İslam Fıkhi Ansiklopedisi*, İstanbul: Feza yayıncılık, 1995, c. VI, s. 358; Serahsi, *Mebcut*, c. 27, s. 109-110.

¹⁶ “Üç kişiden kalem kaldırılmıştır. Çocuktan büyüyünceye kadar, uyuyandan uyanıncaya kadar, akıl hastasından iyileşinceye kadar.” Ebû Dâvud, “Hudûd”, 17.

b. İlişki bir erkekle bir kadın arasında olmalıdır. Ebu Hanîfe'nin ileri sürdüğü bir şarttır. Buna göre bir erkekle erkek veya bir kadınla kadın arasındaki anormal ilişkiler (livata, homoseksüellik-lezbiyenlik) haddi gerektirmez, sadece ta'zir cezasını gerektirir. Fakihlerin çoğunluğuna göre ise helal olan ilişki dışındaki her türlü gayri meşru ilişki had gerektiren zina kapsamına girmektedir.¹⁷

c. Zina tarafların rızası ile olmalıdır. Çoğunluğa göre zinaya zorlanan kimseye had uygulanmaz. Fiil kişinin iradesi ile işlenmiş olmalıdır.

d. Zina edilen kadın ergen veya kendisine cinsel istek duyulan bir yaşta olmalıdır.

e. Zina bir şüpheye dayalı olmamalıdır. Bir kimse kendi eşi zannederek yabancı bir kadınla cinsel temasta bulursa fakihlerin büyük çoğunluğuna göre had gerekmez.¹⁸

f. Özel İspat Şartı: Suçun bizzat suçlunun ikrarıyla sabit olmadığı durumlarda diğer suçlarda olduğu gibi iki şahidin tanıklığı yeterli olmamakta, dört erkek şahidin zina fiilini gördüklerine şahitlik etmeleri gerekmektedir. Bu sayıda bir azalma olması suçun sabit olmasını önlediği gibi böyle bir fiili gördüklerini beyan edenlere Ebu Hanife'ye göre zina iftirası (kazf) cezası verilir. Suçun ikrarla sabit olması halinde de Hanefiler başta olmak üzere bazı fakihler bu ikrarın bir defa olmasını yeterli görmeyip dört defa olmasını şart koşmaktadırlar. Kadı şahitlere zinayı (fiilin işlendiği hal) nerede, nasıl, ne zaman ve kiminle sorularıyla sorar.¹⁹

Bu hususta ayık iken durumu ikrar eden kimsenin zina ettiği kadının da yalanlamamasıyla zina suçu sabit olmuş olur. Kişinin sarhoşken yaptığı zina ve hırsızlık ikrarı geçerli değildir. Bu ikrarla kendine had uygulanmaz. Kişiye had cezası uygulanmasına ikrarı neticesinde hükmedilse haddin uygulanacağı esnada kişi ikrarından dönse zina haddi uygulanmaz.²⁰

---

¹⁷ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 38.

¹⁸ Bilmen, *Kamus*, c. III s. 198-199; Halebi, *Mülteka*, c. I, s. 332; İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 5-7.

¹⁹ Halebi, *Mülteka*, c. I, s. 330; İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 8-10; Serahsi, *Mebcut*, c. IX, s. 62-64.

²⁰ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 11-13.

1.1.1.2. Cezası

Zinanın cezası, zina eden erkek veya kadının bekâr ya da evli olmasına göre değişiklik gösterir. Bekâr bir erkek veya kadının zina suçunu işlemesi durumunda verilecek ceza yüz celdedir.²¹ Bu hüküm ayetle sabit olan bir had cezasıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de bu hususta şöyle buyrulur: *“Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz değnek vurun. Eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız bunları Allah'ın dinini uygulama hususunda acıyacağınız tutmasın. Mü'minlerden bir topluluk da, onların cezasına şahid olsun.”*²²

Celde cezası uygulanan suçluya, ilgili hadislerin gereği olarak ayrıca bir yıl da sürgün cezası verilir denmiştir. Ebu Hanîfe'ye göre sürgün cezası bir ta'zir cezasıdır. Ebu Hanife had cezasının sadece sopa olduğu sürgünün ise had olmayıp siyaset olduğunu yani devlet başkanının uygun görüp görmemesine göre tatbik edildiğini söyleyerek, bu icihadının delilinin ise ayet olduğunu ifade eder. Celde ve sürgün, cezaların birleştirilmesi olarak görülmüş ancak Nur suresinin inmesiyle birleştirilemeyeceği anlaşılmış ve bu hüküm kaldırılmıştır. Sürgünden kasıt ta'zir cihetinde hapsedme olarak anlaşılmıştır. *“... ya da yeryüzünden sürgün edilmeleridir.”* (el-Maide, 5/33) ayetinin yorumunda sürgünden kastın hapis olduğu söylenmiştir.²³

Zina eden ve muhsan olan erkek veya kadının cezası ise recmdir. Recm taşlanarak öldürülmedir. Recm cezası kavli ve fiilî sünnetle sabittir. Birçok hadiste evlinin zina etmesi halinde recm veya ölüm cezası uygulanacağı ifade edilmiştir.²⁴ Hz. Peygamber'in birden fazla olayda recm cezasını uyguladığı rivayet edilmiştir.²⁵

Zina edenin muhsan olması şartı ise cezası daha ağır olan evli kimsenin zinası için aranmaktadır. Erkeğe “muhsan”, kadına “muhsana” denir. Recm için muhsan sayılmada

²¹ Halebi, *Mülteka*, c. I, s. 330-331; İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 17; Serahsi, *Mebcut*, c. IX, s. 59-60.

²² Kur'an, Nûr Suresi, Ayet 2.

²³ Serahsi, *Mebcut*, c. IX, s. 77-78; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, c. I, s.182.

²⁴ Buharî, “Hudûd”, 23; “Diyât”, 6; Müslim, el-Camiu's-Sahih, “Hudûd”, 6, 16, (nşr. Muhammed Fuad Abdülbaki), İstnabul, 1981; Ebu Davud, “Hudûd”, 23; Ebu İsa Muhammed b. İsa Tirmizî, Sünenü't-Tirmizî, “Hudûd”, 8, İstanbul, 1981.

²⁵ Buharî, “Hudûd”, 24, 30, 34, 37, 38; Halebi, *Mülteka*, c. I, s. 330; İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 14; Müslim, “Hudûd”, 22, 25, 26; Zuhayli, a.g.e., c. VI, s. 360; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, c. I, s. 183; Malik b. Enes, *Muvatta'*, “Hudûd”, 2, (nşr. Muhammed Fuad Abdülbaki), Kahire, 2000; Serahsi, *Mebcut*, c. IX, s. 59-61.

erkek veya kadında, akıllı olmak, ergin olmak, hür ve Müslüman olmak, sahih nikahla evlenmiş olmak ve bu nikâhtan sonra eşyle cinsel ilişkide bulunmak şartlarını kapsar. Bu şartlardan herhangi biri bulunmazsa ceza recmden yüz celdeye dönüşür.²⁶

Bunların haricinde cezayı gerektiren ve gerektirmeyen farklı durumlar da söz konusu olabilir. Zina haddini gerektiren ancak şüphenin hâsıl olması halinde uygulanamayan hadlerle ilgili olarak Hz. Peygamber (sav) hadis-i şerifte “*Yapabildiğiniz kadar müslümanlardan hadleri düşürün; onun bir yolu varsa bırakın gitsin; devlet başkanının afa hata etmesi, cezada hata etmesinden hayırlıdır.*”²⁷ buyurmuştur. Şüphe hâsıl olması halinde had düşer.²⁸ Cezanın ağır bir ceza olup geri dönüşünün olmaması hasebiyle hata yapma ihtimaliyle hadleri uygulamakta acele edilmemiş ve şüpheler dikkate alınmıştır.

Zor kullanarak bir kadınla zina eden erkeğe Hanefilere göre had cezası uygulanırken kadına mehir vermesi gerekmez.²⁹ Bu hususta tartışmalı olan meselelerden biri, evlilik dışı oluşan bir hamileliğin zina suçunun ispatı açısından delil olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği meselesidir. Çoğunluğa göre bu hususta zina suçunun işlendiğine dair ikrar bulunmadığı sürece hamile kadın hakkında had cezası uygulanmasına dair hüküm verilemez.³⁰

1.1.2. Şer‘iyye Sicillerinde Zina

Zina suçu ve cezası ile ilgili olarak özellikle Fatih Kanunnamesi’nden itibaren yürürlüğe giren kanunnamelerde bazı para cezalarının³¹ verilmesi zina suçunun karşılığı olan had cezasının iptal edildiği iddiasına maruz kalmıştır.³²

²⁶ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 199; İbn Abidin, *Reddül-Muhtar*, c. VI, s. 13- 14; Serahsi, *Mebcut*, c. IX, s. 65-66.

²⁷ Tirmizi, “Hudud”, 2; Ebu Davud, “Salat”, 14; Muhammed b. Yezid İbn Mace, *Sünen*, “Hudud”, 5, İstanbul, 1981.

²⁸ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 198-199; İbn Abidin, *Reddül-Muhtar*, c. VI, s. 25- 26; Serahsi, *Mebcut*, c. IX, s. 64-65.

²⁹ Halebi, *Mülteka*, c. I, s. 335; Serahsi, *Mebcut*, c. IX, s. 90.

³⁰ Talip Türcan, Ünal Yerlikaya, “Ceza Hukuku”, *İslam Hukuku* içinde (303-333), Talip Türcan (Ed.), Ankara: Grafiker Yayınları, 2012, s. 322.

³¹ Coşkun Üçok, “Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler-III” *AÜHFD*, 1947, c. IV, sy. 1-4, s. 52-56; Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri*, İstanbul 1990-96I, c.I, s. 347-348 (Fatih Kanunnamesi), c. IV, s. 296-298 (Kanuni Kanunnamesi), c. IX, s. 494 (I. Ahmed Kanunnamesi); Köse, a.g.m., s. 27: (Zina eden evli ve zengin olan kimselerden Fatih ve II. Bayezid kanunnamelerinde 300 akçe; Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman ve I. Ahmed kanunnamelerinde 400 akçe; orta halli olan kimselerden 200 akçe; daha düşük durumda olan kimselerden Fatih ve II. Bayezid kanunnamelerinde 100 akçe, çok fakir olan kimselerden ise 40 akçe olarak belirlenmiş olup zina eden muhsan kadında bu hükümlere tabi tutulmuştur. Zina eden bekâr ve maddi durumu iyi olan kimselerden 100

Bu konuya dair okuduğumuz ve incelediğimiz sicillerde görülmüş bir zina suçu olmayıp bunun işareti olan davalar yer almıştır. Bahsi geçen sicil defterlerinden sadece 466 numaralı defterde zina ile ilgili kayıt bulunmaktadır. Diğer defterlerde zina ile ilgili herhangi bir kayıt mevcut değildir. Kaydın olmaması suçun işlenmediği ya da bu suç işlense bile ceza verilmediği anlamına gelmemektedir. Biz sadece şartların ve unsurların oluşmamış olduğu bu davalarda alenen işlenmiş suç ve onu ispat edecek vasıta da olmadığından zina haddi verilmediğini düşünüyoruz.

Konuya dair okuduğumuz sicillerde en dikkate değer belgede “zina” kavramı geçmektedir. Bu belgede bir kadın zorla alınıp taciz olunduğunu iddia etmektedir. İddia ettiği olaydan beş ay sonra evlendiğini ve dört ay sonra da doğum yaptığını ifade etmektedir. Şayet kadın evlenmeden hamile kalsa idi o zaman hamile olması zinaya dair karine olup ona göre hüküm verilebilirdi. Ancak daha önce hamilelik iddiasının had uygulamak için ispat şartlarından olmadığı ile ilgili açıklama yapmıştık. Bu davada kadının hamile kalıp aynı zamanda evli olması ve iddiasını ispat edememesi neticesinde davadan (mu‘arazadan) men‘ olunduğunu görmekteyiz ki bu belgede tecavüze uğradığını iddia eden kadın hamile kalması neticesinde cenin için nesebin belirlenmesini talep etmektedir. Burada tecavüz ve onun cezasına dair herhangi bir bilgi mevcut değil iken sadece nesebe dair talep ve davayı ispat edemediği için de davadan men‘ olunması kaydedilmiştir.³³ Daha önce de ifade ettiğimiz üzere İslam Hukuku’na göre zorla ırza geçme durumunda erkeğe had gerekir iken kadına herhangi bir ceza gerekmemektedir. Bu dava had davası değildir.

---

akçe, orta halli olan kimselerden 50 akçe ve daha düşük durumda olan kimselerden 40 akçe ve fakir olan kimselerden ise 30 akçe alınması kanunnamede yer almıştır.)

³² Köse, a.g.m., s. 27.

³³ Üsküdar Mhk. 466, 42a-2: “Sahib-i arz-ı halin kızı şahsı mu‘arrefe Beruha izzetlü Bostancıbaşı Ağa ma‘rifetiyle Üsküdar Mahkemesine ihzar etdirdiği Kuzguncuklu Daniyel veled-i Harun muvacehesinde merkûm Daniyel sene-i maziye cemaziye’l-ulasının yedinci günü karye-i mezbûrede kendi menziline gelüp ve beni ahz ve matbaha götürüp cebren bana zina ve bekâretimi izale ve ihbal ve seni tezevvüc ederim deyü beni ta‘vik ve tezevvüc etmemekle beş ay mürurunda nefsimi David nam yahudiye tezvic etdikden dört ay mürurunda hamli vaz’ etmekle işbu mu‘ayene olunan cenin-i hayy-i ünsa merkûm Daniyel’dendir deyü mucibini da‘va ve merkûm Daniyel inkâr etmeğin eseri talebi’l-beyyine ve’l-imhal müdde’iye-i mezbûre müdde’asını beyan-ü isbata kadire olmamağla bila-beyyine mu‘arazadan men‘ olunduğu mübaşir Çukadar kulları iltimasıyla huzur-ı âlîlerine i’lam olundu. Fi 22 Muharrem sene 1179.”

Bundan başka okunan sicillerden bazılarında ahalinin bizzat şikâyeti veyahut da mahalleden bazı zatların şikâyeti doğrultusunda “fisk u fesad” üzere olan namahrem kişilerin bir araya geldiği gerekçesi ile mahkemeye başvurulmuştur. Okuduğumuz Şer’iyye Sicillerinde fisk u fesad ile ilgili örneklere dair davalar bulunup bu davaların bazılarında suçun ikrar ile sabit olduğunu lakin sanıkların suçu alenen ikrar etmeyip sadece birbirlerine namahrem olduklarını ikrar ettiklerini³⁴ görmekteyiz. Bu davaların bazılarında ta’zir cezası verilirken, bazı davalarda ise cezaya dair henüz karar verilmediğini tespit ettik. Bu davalar ta’zir bölümünde detaylı olarak incelenmiştir.

Fisk u fesad çerçevesinde evde namahrem kimseler ile şer’an caiz olmayan durumlara dair okunan davaların mevcut olanlarında alenen bir zina suçu ve cezasına rastlanmamıştır. Lakin namahrem olan kişilerin “fiil-i şeni’ kastıyla” bir arada olduğuna dair kayıt düşülmüş olması zina ihtimalini akla getirmektedir. Lakin zina suçu ispat vasıtalarıyla sabit olmadığından kanunname nispetinde bu şahıslar hakkında ta’zir cezaları verilerek had cezası uygulanmamıştır. Ta’zir cezaları bölümünde fisk u fesada dair daha geniş örneklendirmeler yapılacaktır. Had cezaları kapsamında ilgili gördüğümüz davalarda halkı rahatsız eden, halkın emniyetini tehdit eden, fisk u fesad üzere olan, fiil-i şeni’ kasdıyla bir araya gelen, kendine namahrem kişilerle bir arada bulunan kişiler hakkında ta’zir cezası verilmiştir. Haklarında verilen cezalar; ta’zir, te’dib, oturdukları yerden ihraç gibi farklılık göstermektedir. Bu davaları zina kapsamında değerlendirememekteyiz.

Ta’zir cezası verilen bir belgede³⁵ bir kadın kendine namahrem olan erkek ile fiil-i şeni’ kastıyla bir araya geldikten sonra kendileri de itiraf etmeleri neticesinde şer’an ta’zir

---

³⁴ Üsküdar Mhk. 420, 24b-3: “Üsküdar’a tâbi’ Kadı karyesi Sûbaşı Hacı Hasan kulları ma’rifet-i şer’ ile ve İmâm ve âhali karye ile Kalemüş nâm mahallede târîh-i i’lâm günü ba’d-e’l-asr Bostan’da Aslan oğlu Pederos ve Gül Nasrâniyye’yi basup meclis-i şer’i ihzâr ve mezbûr istintâk olundukda mahalli mezbûrede ahz olduğunu mesfûr Mebros nâ-mahrem olub fisk için mezbûre Nasrâniyye’yi Bostan-ı mezbûre götürdüğünü merkûm Pedros ikrâr-ı i’tirâf etmeği mesmû’a mezbûrâna ta’zir-i te’dib olduğu bi’l-iltimâs huzûr-ı âlilerine i’lâm olundu. Bâkî emr veliyü’l-emrindir. Fî 2 Cemâziye’l-Ahir. Sene 1160.”

³⁵ Üsküdar Mhk. 420, 66b-1: “Üsküdar’da Miranur mahallesinde sakine acemiyyetü’l-asl Hadice bint-i Abdullah tarih-i i’lamdan bir gün mukaddem menziline kendüye na-mahrem olan es-Seyyid Ahmed ile ma’an ahz ve meclis-i şer’a ihzar ve ba’d-e’l-istintak birbirlerine na-mahrem ve fi’l-i şen’i kasdıyla cem’ olduklarını ba’d-e’l-i’tiraf bi hasebi’ş-şer’ ta’zir olunmalarıyla mahalle-i mezbûre imamı Ahmed Efendi ve ahalisinden el-Hac Abdülkadir ve Mustafa Beşe ve Ali ve Mehmed Beşe ve diğer Mehmed Beğ ve diğer Mustafa nam kimesneler her biri mezbûre Hadice daima na-

cezası verilmiştir. Bundan sonra ise mahalle imamı ve ahaliden altı kişi mezkûr kadının daima menziline namahrem kimseler aldığını ifade ederek emniyetimiz yoktur diye kötü halini ihbar ve mahalleden ihracını talep etmektedir.

1.2. KAZF (ZİNA İFTİRASI)

1.2.1. Hanefi Fıkhı'nda Kazf

Sözlükte “herhangi bir şeyi atmak” anlamına gelen kazf fıkhıta; muhsan olan bir kimseye sarıh zina sözleriyle zina ithamında bulunmak veya nesebini reddetmek şeklinde tanımlanır. İthamda bulunan kişiye kâzif, itham edilene makzûf denilir.³⁶

İslam dininde iffet ve namus, kişilerin en temel haklarından olup, bunlara yapılan saldırılar suç ve günah sayılarak dünyevi ve uhrevi yaptırımlara konu edilmiştir. Kur'an-ı Kerîm'de şöyle buyrulur: “*Namuslu kadınlara zina isnadında bulunup sonra (bunu ispat için) dört şahit getiremeyenlere seksener sopa vurun ve artık onların şahitliğini asla kabul etmeyin. Onlar tamamen günahkârdırlar. Ancak bundan sonra tövbe edip ıslah olanlar müstesnadır. Allah çok bağışlayıcı ve merhametlidir*”³⁷

1.2.1.1. Unsurları ve Şartları

a. Zina isnadı: Zina isnadı bir kişinin başka bir kişi aleyhine zina ithamında bulunması veya başka bir kişinin sahih olarak bilinen nesebini reddetmesi (zina mahsulü olduğunu ima etmesi, bu senin baban değil veya sen falanın oğlu değilsin) şeklinde olur. Bu isnadı sarıh olarak ifade eden her yazı ve sözle, kazf suçu gerçekleşmiş sayılır. Yani zina isnadındaki itham, zina ve neseb ile ilgili olmak durumundadır.

b. İthama maruz kalan kimsenin muhsan olması: Burada muhsan olma iffetli olma, yani daha önce gayri meşru cinsel ilişkide bulunmamış olma anlamına gelmektedir. Müslüman, hür, akıllı, ergenlik çağında, namuslu kadın veya erkeğe kazf suçunda bulunan hür, köle, zimmi ve kadın da olsa had cezası verilir.

---

mahrem olup emniyetimiz yokdur deyü su-i halini ihbar ve mahalle-i mezbûreden ihraç için ferman-ı ali reca itdükleri bi'l-iltimas huzur-ı âfîlerine i'lâm olundu. Fi 28 Muharremü'l-haram sene 1161.”

³⁶ Halebi, *Mülteka*, c. I, s. 340; İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 79; Hamza Aktan, “Kazf”, *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, c. XXV, s. 148.

³⁷ Kur'an, Nûr Suresi, Ayet 4.

c. Suç işleme kastı: Kazf suçunun oluşması için bu isnadı yapan kimsede suç kastının bulunması gerekir. Dolayısıyla kâzifin cezai ehliyeteye sahip bulunması yani akıllı, ergen, hür iradeye sahip bir kişi olması şarttır.

d. Zina isnat ve ithamı ispat edilemediği için iftira olduğu ortaya çıkmış olmalı: Bu suçun ispatı iki erkek şahitle veya suçlunun suçunu ikrarıyla sabit olur. İki erkeğin şahadetiyle suç sabit olduğunda ise hâkim şahitlere kazfın nasıl, hangi sözler ile vaki olduğunu sorar. Hâkim şahitleri tezkiyeye havale eder ve o gerekli araştırma sonuçlanana kadar kazfte bulunan kimseyi hapseder. Hanefilere göre ise şahitlik ve ikrar dışında hâkimin şahsi bilgisiyle de ispatlanabilir. Bu şartlar bulunmazsa ceza olarak had yerine ta‘zir nevinden cezalar verilir.³⁸

1.2.1.2. Cezası

Kazf suçu sabit olduğu takdirde suçluya bedeni ceza olarak seksen sopa (celde) cezası uygulanır. Köleye ise kırk celde cezası uygulanır. Manevi ceza olarak da şahitliği kabul edilmeyen güvenilir bir kişi kabul edilir. Hanefilere göre tövbe etse bile ölünceye kadar şahitliği kabul edilmez.³⁹ Ayette geçen “...*ancak tövbe edenler...*” kısmı farklı yorumlara sebep olmuştur. Fakat Ebu Hanife’ye göre tövbe şahitliğin kabulünü gerektirmez, sadece fâsıklık sıfatını ortadan kaldırır.

Affedilme meselesine gelince hadlerin affedilip affedilmemesi aslında suçun kul hakkı ve Allah hakkı nev’ilerinden hangisi içerisinde ele alındığı ile ilgilidir. Bir kısım müçtehidler, kazf suçunu kul hakkı nev’inde ele alıp af ile cezanın düşeceğini savunur. Kazfi, Allah hakkı nev’inden kabul edenler ise ki Ebu Hanife bunların başında yer alır, şahsın affi ile cezanın düşmeyeceğini savunur. Her ne kadar suç şahsi gibi görünse de kamuya karşı işlenmiş bir suçtur. Namus ve iffetin korunması kamu düzeni ile ilgilidir. Ancak kazfedilen had uygulanmasını talep etmezse o zaman af ile had uygulanmaz.⁴⁰

Erkeğin erkekle veya kadının kadınla olan gayr-i meşru cinsel ilişki isnadı halinde zina iftirası suçu olup olmayacağı İslam hukukçuları arasında tartışılmıştır. Ebu Hanife’nin

³⁸ Halebi, *Mülteka*, c. I, s. 340-341; İbn Abidin, *Reddü’l-Muhtar*, c. VI, s. 80-83.

³⁹ Aktan, “Kazf”, *DİA*, c. XXV, s. 148.

⁴⁰ İbn Abidin, *Reddü’l-Muhtar*, c. VI, s. 93; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, c. I, s. 184.

zina tanımında yer alan “erkek ve kadın arasında” ibaresi neticesinde böyle bir durumda zina isnadının olmayacağı belirtilmiştir. Hâlbuki diğer İslam hukukçuları bu durumu da kazf çerçevesi içerisinde mütalaa etmişler ve suçla beraber cezasının sabit olacağını savunmuşlardır.⁴¹

Bir kişi bir topluluğa ayrı ayrı veya tek bir sözle zina iftirasında bulursa o kişi hakkında bir ceza uygulanır. Bu durumda kendilerine zina ettiklerini söyleyen bu şahıs hakkında insanlar tek tek veya topluca dava açabilirler.⁴²

İftira cezası gerektiren veya gerektirmeyen sözlere baktığımızda bir erkek başka bir erkeğe “ya zaniye” dese had gerekmez. Kelamda asl olan müzekker sigadır müennes siga ile söylenen bu söze had uygulanmaz.⁴³ Ancak bir kimse diğerine “ya zani” dese diğeri de “zani sensin” dese ikisi de had cezası ile cezalandırılır. Zira ikisi de iftirada bulunmuş olur. “Zina yavrusu, zina kuzusu” demek de kazftir ve haddi gerektirir.⁴⁴

Bir şahsın kinaye veya üstü kapalı bir şekilde başka bir şahsa zina isnad etmesi ya da o şahsın nesebini inkâr etmesi zina iftirası (kazf) olarak değerlendirilmez ve had cezası verilmez fakat ta‘zir cezası verilir. Bir kimse bir başkasına “fâsık, kâfir, pis, habîs(kirli-murdar), günahkâr, günahkârın çocuğu, kahpe çocuğu, hırsız, fâcir, fâcir kadın çocuğu, münafık, lûtî (livata eden), faiz yiyici, deyyûs (ırzını sakınmayan), pezevenk, hain, zındık, kardaban, kerhaneci, haramzâde” dese o kimse hakkında kazf cezası gerekmez. Bu sözler açıkça zina yaptığı anlamına gelmez. Yani zina açıkça söylenmiş değildir. Bu kimse hakkında ta‘zir ile hüküm olunur.⁴⁵

---

⁴¹ Yaşar Yiğit, “İnsanlık Onur ve Şerefının Korunması Açısından Kazf Suçu ve Cezasının Değerlendirilmesi”, *Diyanet İlmî Dergi*, 40, sy. 4, 2004, s.134.

⁴² Serahsi, *Mebcut*, c. XI, s. 187.

⁴³ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 95; Serahsi, *Mebcut*, c. XI, s. 192.

⁴⁴ Halebi, *Mülteka*, c. I, s. 341; İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 93.

⁴⁵ Halebi, *Mülteka*, c. I, s. 342; İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 93; Serahsi, *Mebcut*, c. XI, s. 202.

1.2.2. Şer‘iyye Sicillerinde Kazf

Kazf suçu ve cezasının Osmanlı Hukuku’ndaki yansımalarına baktığımızda had cezaları aynen kabul edilmiş olup unsur ve şartlarının yeterli olmadığı durumlarda gerekli ta‘zir cezaları uygulanmıştır.⁴⁶

İncelediğimiz Şer‘iyye Sicillerinde alenen bir kazf cezasından bahsedemsek de başka sicillerde var olduğuna dair bilgiye sahibiz. Özellikle sicillerden kaynak gösterilerek yapılan çalışmalarda örneklerine rastlamak mümkündür.⁴⁷

İncelediğimiz sicillerde “ifk ü iftira” tabirinin kullanıldığına veya “fahişe” diye hitap edildiğine dair kayıtlar mevcuttur. Bir belgede “ifk ü iftira” kavramı geçmekte olup taraflar aralarında sulh yaparak davadan karşılıksız vazgeçmektedir.⁴⁸ Aynı defterde bulunan başka bir belgede de “ifk ü iftira” kavramı geçmektedir.⁴⁹ Sicillerde geçen

---

⁴⁶ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri* c. I, s. 110; Akgündüz, *İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*, c. I, s. 540-541.

⁴⁷ Abdülaziz Bayındır, “Örneklerle Osmanlı’da Ceza Yargılaması”, *Türkler*, c. X, s. 73; Mustafa Avcı, *Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Konya: Mimoza Yay, 2010, s. 216.

⁴⁸ Üsküdar Mhk. 415, 7b-3: “Üsküdar’da Evliya Hacı mahallesinde Mehmed bin Osman yine mahalle-i mezbûre sakinlerinden es-Seyyid Mustafa ve es-Seyyid Hasan ve Molla Mehmed nam kimesneler muvacehelerinde hazır-ı bi’l-meclis zevcem Aişe’yi iğfal(aldatma) ve bundan tefrik itdirmemek için ifk ü iftira ve bi gayr-i hakk zabıta habs ve mahalle-i mezbûreden ihrac sevdasında olduklarında mezbûranın ahvalleri tefahhus olunmak üzere iken beynimizde muslihûn tavassut edüp bu husus-ı mezkûreden fariğ olduğumda mezbûrun dahi fima ba’d bu güne hareket itmemek üzere her biri ta’ahhüd eyledikleri Üsküdar’da ba’de’t-tescil bi’l-iltimas huzur-ı âlîlerine i’lam olundu baki ferman men lehül-emrindir. Fi 15 Zilhicce sene 1158.”

⁴⁹ Üsküdar Mhk. 415, 45b-3: “Sadır olan ferman-ı alilerine imtisalen mübaşir ta’yin buyurulan İbrahim Çavuş kulları ma’rifetiyle sahib-i arz-ı hal Aişe’nin keyfiyeti-i ahvali ala vechi’t-taharri sakine olduğu Mehmed Paşa mahallesi ahalisinden meclis-i şer’a hazirun olan mahalle-i mezbûre imamı Hüseyin Efendi ve Müezzin Abdi ve diğer müezzin Abdurrahman ve kuzatdan İbrahim Efendi ve el-Hac İsmail Ağa ve el-Hac Mehmed Ağa ve dakik es-Seyyid el-Hac Süleyman ve İsmail ve Halil ve Mehmed ve Hüseyin ve diğer Mehmed ve diğer Mehmed Ağa ve Osman ve Musa ve Mustafa ve Abdullah ve diğer Mehmed ve İbrahim ve Saka Osman ve diğer Mustafa nam kimesneler bi’l-muvacehe ba’de’l –istihbar mezbûre Ayşe zevci müteveffa Kolancı el-Hac Ahmed ile beş sene mikdarı mahallemizde sakine iken sene-i mukaddem zevci fevt olmağla mezbûre Aişe’nin keyfiyeti ma’lumumuz olmadığından naşi bundan akdem taraf-ı şer’den istihbar olundukda hüsn-i hali ihbar ve i’lam olunmuşdu lakin mezbûr Aişe ve anası Rukiyye’nin bir seneden beri keyfiyet ve ahvallerine kemal-i itla’ ve namahremden adem-i ictinabı ile alenen fisk u fesad üzere olup her bir eşkıya menziline taşlayup ihrak-ı bi’n-nar için gicelerde kundak biragılıb işbu Ramazan-ı şerifde dahi menziline Kasab Mehmed’i aldıkda mezbûrenin karındaşı Kasab mezbûri içerüde bulunduğu halde darb u cerh eylediği mukaddem kibel-i şer’den mu’ayene ve bu cihetle mezbûretan su-i hal üzere mühimmat ve fuhiyyatı müzekkiyelerdir binaenaleyh havfımdan naşi ve canü’l-vücuha emniyetimiz olmadığı meclis-i şer’a ihzar ve mahalleden ihracı için inayet recasına batiye-i serir-i a’laya i’lam olundukda mücebince musahhah emri ali yedimize i’ta ve emri ali tenfiz ve ecri üzere iken mezbûre Aişe da’vası sebile arz-ı halde guna gun ifk ü iftira ve tezvırata salike olup arz-ı halinde tasrih eylediği kizb-i sarih ve hilaf vaki’dir ve’l-hâsil mezbûretan ruz olup i’lam-ı sani sirran ve alenen tefahhus olundukda mezbûretanın hakkında nefsü’l-emre muvafık ve mutabık idiği ve beyne’l-ahali meşhur ve mütevatir olduğunu ba’de’l- ihbar hakikat-i hal ber-müceb-i ferman-i ali mübaşir kulları iltimasıyla huzur-ı âlîlerine i’lam olundu. Fi 12 Zilka’de sene 1159.”

davalarda hasım olan tarafların birbirleri ile karşı karşıya geldiği davalarda bazen alenen “fahişe”⁵⁰ ve “pezevenk”⁵¹ gibi lafızlar kullanılarak şahsa karşı şetm suçu işlendiği görülmektedir. Zira bu lafızların kullanıldığı davalara baktığımızda “... deyü şetm ve ırzını hetk eyledi” ibaresi de görülmektedir. Kahpe, fahişe gibi lafızların zina iftirası suçu olduğu ancak mahkemenin ta‘zire hükmettiği sicillerde mevcuttur.⁵²

Bir başka davada ise bir erkeğin bir kadın adına “onu kullandım” şeklindeki ithamı ile karşılaşmaktayız. Kadın, hakkında kullandım denmesi üzerine mahkemeye müracaat etmiş ve soruşturma neticesinde durum karara bağlanmıştır. Her ne kadar alenen bir kazf olmasa da zina ettiğine dair töhmet altında olmasından dolayı mahkemeye başvurulması üzerine suçluya ta‘zir cezası verilmiştir.⁵³

Bir başka belgede uygulanacak cezanın ta‘zir olduğuna hüküm olunmuş lakin ta‘zir hamile olan kadına uygulanamamıştır. Kadının hamile olması neticesinde “ta‘zir’i vaz‘ı hamline tevkif olunduğu i‘lam olunduğu” hükmü yazılmıştır. Hamile olan bir kadına cezanın uygulanmayıp doğuma kadar bekletilmesi gerektiği kaydına bu davada şahit olmaktayız.⁵⁴

⁵⁰ Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 420, 56a-2 (ikrar ile sabit olmuş ve ta‘zir ile cezalandırılmıştır.)

⁵¹ Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 415, 34a-3;(pezevenk diyerek şetm olunmuş ve ta‘zir ile cezalandırılmıştır.) Üsküdar Mhk. 415, 33a-1: “Üsküdar’da Paşa mahallesinden es-Seyyid Mehmed hasımı olup zat-ı mu‘arrefe olan Fatıma bint-i Abdullah ile ba‘de’t-terafu’ tarih-i i‘lam’dan iki gün mukaddem mahalle-i mezbûrede kapım önünde muvacehemde “zevcen fahişe ve sen pezevenksin” deyü şetm ve hetk-i ırz itmekle mücebini mezbûre Fatıma’dan talep iderim deyü ba‘de’d-da’va ve’l-inkâr müdde-i-i mezbûr ber-vech-i muharrer müdde’asını udulden Ahmed bin Mehmed ve Saka Mustafa bin Mehmed şahadetleriyle vech-i şer’i üzere isbat itmeğin mücebince mezbûr Fatıma’ya şer’an ta‘zir lazım geldiği ba‘de’t-tescil bi’l-iltimas huzur-ı âlîlerine i‘lam olundu. Fi 16 min Recebü’l-ferd sene 1159.

⁵² Bak.: Üsküdar Mhk. 415, 9a-1; Akman, Mehmet, “Osmanlı Ceza Muhakemesi Hukukuna Hâkim Olan İlkeler”, *Osmanlı, Yeni Türkiye Yay.*, Ankara 1999, c. VI, s. 474.”

⁵³ Üsküdar Mhk. 466, 51b-4: “Üsküdar’da Aşçıbaşı mahallesinde sakine Fatıma bint-i İbrahim nam hatun mahfil-i babda hasımı olup meclis-i şer’-i şerife ihzar etdirdiği es-Seyyid İsmâ’il bin Veli mahzarında mezbûr es-Seyyid İsmâ’il on gün mukaddem hazır bi’l-meclis zevcim diğer İsmâ’il’in odası elli iki bölük kışlağına varup benim için kullandım dedikten ma’ada işbu meclis-i şer’de bi’l-muvacehe bana şetm etmeğin mucibini talep ederim deyü ba‘de’d-da’va ve’l-istintak ve’l-inkâr mucibince mezbûr İsmâ’il’e şer’an ta‘zir lazım geldiği bi’l-iltimas huzur-ı âlîlerine i‘lam olundu. Fi 18 min Rebi’i’l-evvel sene 1179.”

⁵⁴ Üsküdar Mhk. 415, 9a-1: “Üsküdar’da Toygar Hamza mahallesinde sakine Rukiyye bint-i Abdullah bin Abdülmennan nam hatunun zevci ve tarafından sabitü’l-ve kale vekili es-Seyyid İbrahim ve müvekkile-i mezbûre’nin hasımı Fatıma ile ba‘de’t-terafu’ mezbûre Fatıma tarih-i i‘lam günü mahalle-i mezbûrede zevcem müvekkile-i mezbûre Rukiyye’ye “kahbe ve fahişe” deyü şetm ve ırzını hetk itmekle mücebini ba‘de’d-da’va ve’l-inkâr müdde-i-i vekil-i mezbûr müdde’asını mahalle-i mezbûrede sakin udulden Ahmed bin Hasan ve es-Seyyid Hasan bin Hüseyin şahadetleriyle vech-i şer’i üzere isbat itmeğin mücebince mezbûre Fatıma’ya şer’an ta‘zir lazım gelüp lakin mezbûre Fatıma’nın hamli olduğu zahir olmağın ta‘ziri vaz‘ı hamline tevkif olunduğu bi’l-iltimas huzur-ı âlîlerine i‘lam olundu baki ferman men lehü’l-emrindir. Fi 29 Zilhicetü’ş-şerife sene 1158.”

1.3. HIRSIZLIK (SİRKAT)

1.3.1. Hanefi Fıkhı'nda Hırsızlık

Arapça'da "sirkat" ve "serika" kelimeleriyle ifade edilen hırsızlık sözlükte "başkasının malını gizlice alma, çalma" anlamına gelir. Bir fıkıh terimi olarak da "başkasına ait belli bir değerdeki malın mülk edinme kastıyla korunduğu yerden gizlice alınması" demektir. Mükellef bir kimsenin İslam beldesinde gizlice bir kimseye ait korunan yerden ve bozulmayan şeylerden olan on dirhem veya on dirhemden fazla olan miktardaki malını kasten almasıdır.⁵⁵

1.3.1.1. Unsurları ve Şartları

Cezanın verilebilmesi için suçun unsurlarının tam olması gerekmektedir.

a. Suç işleme kastı: Hırsızlık suçunun oluşmasında birinci şart failin suç işleme kastını taşıması, ayrıca bu kastın hukuken geçerliliğinin bulunmasıdır. Hırsızın da başkasına ait olduğunu bildiği bir malı sahiplenme maksadıyla almış olması şartı aranır. Failin bir malı kendi malı veya mubah bir mal olduğu zannıyla ya da kullandıktan sonra geri verme, tehlikeden koruma amacıyla alması halinde suç oluşmaz.⁵⁶

b. Malın başkasına ait olması: Hırsızlık suçunun oluşması için çalınan malın eylem esnasında başkasına ait olması, bu malda hırsızın mülkiyet cinsinden bir hakkının veya hak şüphesinin bulunmaması şarttır. Bu sebeptir ki mesela babanın çocuğuna veya karı kocanın birbirine ait malı, ortağın şirket malını alması başka tür yaptırımları gerektirirse de fakihlerin çoğunluğu tarafından haddi gerektiren bir suç olarak görülmez. Beyt-ü'l-mâle ait bir malı çalan kimseye haddin uygulanmayacağını söyleyenler de hırsızın bu toplum malında hissesi bulunduğu noktasından hareket ederler.

c. Malın gizlice alınması: Hırsızlık suçunun oluşması için malın bulunduğu yerden gizlice alınması şarttır. Bu sebeptir ki meselâ bir malı zorla almak veya emanet olarak elde bulunan malı geri vermemek gizlice alma sayılmadığından hırsızlık değil başka bir

---

⁵⁵ Şeyhzade Damad Abdurrahman b. Muhammed, *Mecme'u'l-Enhur fi şerh-i Mülteka'l- Ebhur*, Beyrut- Lübnan: Daru'l-Kitabu'l-İlmiye, h. 1419/ m. 1998, c. II, s. 378-380; İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 136-137; Serahsi, *Mebcut*, c. XI, s. 225; Ali Bardakoğlu, "Hırsızlık", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1998, c. XVII, s. 385.

⁵⁶ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 141.

suç oluşturur. Örneğin kapkaç suçunda el kesme cezası verilmez. Çünkü hırsızlığın şartları oluşmamıştır.⁵⁷

d. Malın belli özellikte ve değerinde olması: Hırsızlık suçunun oluşması için çalınan malın menkul, mütekavvim ve belli bir değer üzerinde bulunması şartları aranmaktadır. Hırsızlık fiili bir malın bulunduğu yerden gizlice alınıp götürülmesi, mağdurun mülk ve zilyedliğinden hırsızın zilyedliğine geçmesi şeklinde işlendiğinden çalınan malın menkul bir mal olması şarttır. Mal bozulan şeylerden olursa el kesme cezası gerekmez. Örneğin meyve alındığında bahçe zaten korunaklı bir yer olmayıp meyvenin de bozulduğu dikkate alındığında had gerekmez. Ama buğday vb. tahıllarda koruma altına alındıktan sonra çalınması halinde el kesme cezası gerekir.⁵⁸ Fakihlerin belli bir değer üzerinde olması gerektiğini söyledikleri değer Hanefilere göre on⁵⁹, Malikî, Şafîî ve Hanbelîlere göre de üç dirhemdir. Malın on dirhem olduğunun tespiti iki şahitle olur. Çalınan malın kıymetinde ihtilaf olsa o durumda el kesme cezası uygulanamaz.⁶⁰ Özgür çocuğu çalana had uygulanamaz mal değildir. Ancak kişinin bir köleyi çalması halinde had uygulanır.⁶¹

e. Malın koruma (hırz) altında oluşu: Hırsızlık suçunun oluşmasında malın “hırz” altında iken alınmış olması şartı da önemli bir yer tutar. Hırz sözlükte “bir şeyin korunduğu yer” demektir. Terim olarak ise “ev, dükkân, çadır gibi genellikle insanların mallarını korumak için yaptıkları yerleri ifade eder.” İslâm hukukçularının büyük çoğunluğu, suçun oluşmasında malın koruma altında iken alınmış olması şartının gerekliliğinde ittifak etmişlerdir.⁶² Eve giren ama bir şey almadan yakalanan kimse hakkında had gerekmez. Çünkü sanık malı henüz hırz altında olduğu yerden çıkarmamıştır. Hırsızlığın asıl amacı gerçekleşmediğinden ona had gerekmez.⁶³ Hırsız içeri girip bir miktar alsın ve dışarı çıkmadan biri daha hırsızlık kasdıyla içeri girse ve çaldığı malları ilk hırsıza yükleyerek tüm malı ilk giren hırsız dışarı çıkarsa ilk girene

⁵⁷ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 156; Serahsi, *Mebcut*, c. IX, s. 238.

⁵⁸ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 153-155; Serahsi, *Mebcut*, c. IX, s. 236-237.

⁵⁹ Hz. Muhammed: “On dirhem değerinden az mal çalmada el kesme cezası yoktur.” Nesai, Sarik, 10; Tirmizi 1146.

⁶⁰ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 140-142; Serahsi, *Mebcut*, c. IX, s. 230-231.

⁶¹ Serahsi, *Mebcut*, c. IX, s. 238.

⁶² İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 141/162; Serahsi, *Mebcut*, c. IX, s. 231.

⁶³ Serahsi, *Mebcut*, c. IX, s. 235.

kişiyeye el kesme cezası uygulanır. Çünkü malları korunmuş olduğu yerden çıkararak çıkarılır.⁶⁴ Dükkan koruma yeri değildir. Gece çalma olsa had gerekir ancak gündüz gerekmez. Gündüz mal sahibi dükkanı açmıştır ve kendisi içerde iken hırsızlık olduğunda koruma meselesi ortadan kalkmış olur.⁶⁵

f. Suçun ispatı: Suçlunun ikrarı ve şahitlik yoluyla suç ispat edilir. Çoğunluğa göre ispatı için öncelikle mal sahibinin şahsi dava açması gerekmektedir. Kişi dava açma gereği duymuyorsa kabul ettiği ya da çalınan malın mubah kılınmış olduğu şüphesini doğurur ki bu ihtimal sebebiyle had düşer. Bir kimse suçu ikrar ederse veya iki erkek şahitle hırsızlık yaptığı ispat edilse el kesme cezası verilir.⁶⁶ Suçun tespiti ve had cezası verilebilmesi için mal sahibinin şikâyetinde bulunması gerekir. Mal sahibi böyle bir talepte bulunmaz ise hâkim davayı takip etse dahi had cezası veremez.⁶⁷

İki kişi nisap miktarı bir şey çalsa ve bu durumu ikrar etseler ancak bundan sonra hırsızlardan biri haddi düşürecek bir şüphe ortaya koysa iki hırsızın eli kesilmez. İki hırsızdan biri ikrar etmese diğeri ise “ben ve falan hırsızlık yaptık” diyerek ikrar etse bundan sonra falan dediği kimse inkâr etse bu durumda sadece ikrar edenin eli kesilir.⁶⁸

Hâkimin hırsızlığın tanıklarına, nasıl, nerede, ne zaman yapıldığını sorması gerekir.⁶⁹ Tanıkların yaptığı şahitlikten sonra tanıklar hakkında soruşturma yapıldığı süre boyunca sanık gözaltında tutulur. Kefaletle serbest bırakılamaz. Tanıkların güvenilirliği önem arz eder. Tanıkların güvenilirliği ispat olsa, çalınan mal değeri ve miktarı cezayı gerektirecek durumda olsa lakin malı çalınan kimse orda bulunmasa had uygulanmaz.⁷⁰ Hırsız olduğuna iki kişi şahitlik ettikten sonra hırsız olan bu benim malım deyip sahiplik

⁶⁴ İbn Abidin, *Reddül-Muhtar*, c. VI, s. 168.

⁶⁵ İbn Abidin, *Reddül-Muhtar*, c. VI, s. 161; Serahsi, *Mebcut*, c. IX, s. 254.

⁶⁶ İbn Abidin, *Reddül-Muhtar*, c. VI, s. 143-144/183-184.

⁶⁷ Ekrem Buğra Ekinci, *Osmanlı Hukuku*, 2. Baskı, İstanbul: Arı Sanat, 2012, s. 349; Mehmet Akif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 9. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 2012, s. 186.

⁶⁸ İbn Abidin, *Reddül-Muhtar*, c. VI, s. 178-179.

⁶⁹ İbn Abidin, *Reddül-Muhtar*, c. VI, s. 144; Serahsi, *Mebcut*, c. IX, s. 242.

⁷⁰ İbn Abidin, *Reddül-Muhtar*, c. VI, s. 144; Serahsi, *Mebcut*, c. IX, s. 242/284-285.

iddia etse eli kesilmez.⁷¹ Hırsızlık olayı mahkemeye intikal etmeden hırsız çaldığı malı geri iade etse sonra mahkemeye gidilse ve dava edilse eli kesilmez.⁷²

1.3.1.2. Cezası

Hukuken sabit olan bir hırsızlık suçunun biri bedenî, diğeri malî olmak üzere iki temel sonucu (hükmü) vardır. Bedenî sonuç hırsıza el kesme cezasının uygulanması, malî sonuç ise çalınan şeyin iadesi ya da zararın tazmin edilmesidir. Ceza ayet ile sabittir. *“Hırsızlık eden erkek ve kadının, yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah’tan bir ibret olmak üzere ellerini kesin.”*⁷³

a. Elin kesilmesi: Hırsızlık suçunun unsurları ve şartları gerçekleştiğinde suçluya verilecek bedeni ceza sağ elinin bilekten kesilmesidir. Bu hüküm esas itibariyle yukarıda mealini verdiğimiz ayete dayanmaktadır. Hz. Peygamber’in ve sahabenin uygulaması da bu yönde olmuştur. İkinci defa hırsızlık yapan kişinin de sol ayağı bilekten kesilir. Bu ceza uygulandıktan sonra tekrar hırsızlık yapan kimseye verilecek ceza konusunda farklı değerlendirmeler vardır.⁷⁴

b. Çalınan malın iadesi veya tazmini: Had cezası uygulandıktan sonra çalınan mal elde bulunuyorsa bunun sahibine iade edilmesi gerektiğinde İslâm hukukçuları arasında görüş birliği vardır. Ancak çalınan mal harcanmış veya zayi olmuşsa tazmini gerekip gerekmediği ihtilaflıdır.⁷⁵

Had cezası düşürülmüş ise çalınan mal mevcut ise aynen iade edilir. Şayet mal telef edilmiş ise tazmin edilir. Fakat had cezası uygulanmış, çalınan malda telef edilmemiş ise malın aynen iadesi gerekir. Telef edilmiş ise artık malın tazminine lüzum yoktur.⁷⁶

⁷¹ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 145; Serahsi, *Mebcut*, c. IX, s. 253.

⁷² Serahsi, *Mebcut*, c. IX, s. 292.

⁷³ Kur’an, Maide Suresi, Ayet 38.

⁷⁴ İbrahim Çalışkan, “İslam Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları”, *AÜHFD*, Ankara, 1989, c. XXXI, s. 379; İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 170; Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, c. I, s. 112; Serahsi, *Mebcut*, c. XI, s. 226.

⁷⁵ Çalışkan, a.g.m., s. 379; Zuhayli, a.g.e., c. VI, s. 364; Bardakoğlu, “Hırsızlık”, *DİA*, c. XVII, s. 384-394; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, c. I, s. 179-180; Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, c. I, s.112; Akgündüz, *İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyesi*, c. I, s. 526.

⁷⁶ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 179; Serahsi, *Mebcut*, c. IX, s. 263.

Hırsızlık suçunda çalınan maldan dolayı çalan kişiden yemin istenir. Çalan kişi böyle bir yeminden kaçınarak yemin etmezse çaldığı malı öder ancak el kesme cezası verilmez.⁷⁷

Hükümdar hırsızın siyaseten öldürebilir. Bu husus hırsızın bir kez hırsızlık yaptığı durum ile ilgili değildir. İlk kez hırsızlık yapan kimseyi öldürmek zulümdür. Ancak birkaç defa hırsızlık yaparak yeryüzünde fesad ve bozgunculuk çıkaran kimse hakkında hükümdar siyaseten öldürme kararı verebilir. Bu konuda yetki hükümdarıdır, hâkimin değildir.⁷⁸

1.3.2. Şer‘iyye Sicillerinde Hırsızlık

İncelediğimiz Üsküdar Mahkemesine ait sicillerde farklı hırsızlık ve gasp hadiseleri vardır. Bu kayıtlarda uygulanmış bir had cezası yoktur. Ta‘zir ne’vinden cezalar ya da tazmin sorumluluğuna dair cezalar görülmektedir. Dikkat edilmesi gereken en önemli hususlardan bir tanesi hırsızlık ve gasp⁷⁹ arasındaki ayrımın yapılıp cezanın ona göre tespit edilmesidir. Zira gasp, hırsızlığa eşit olmadığı gibi cezası da had olamaz. Birçok sicilde suçun bizzat gasp olduğu ya da “ahz-u gasb eyledi” şeklindeki ifadeler ile suçun hırsızlık olmadığı ortaya çıktığından cezası da ta‘zir olmuştur. Gasp suçu ve cezası ile ilgili olan davalar ta‘zir bölümünde incelenmiştir.

Okuduğumuz davaları hüküm verilen ve hüküm verilmeyen davalar olarak taksimata tabi tuttuktan sonra hüküm kaydı düşülen davalarda da çalınan eşyayı iade veya eşyanın mislinin iadesi gibi birtakım hükümleri görmekteyiz. Hüküm verilmeyen davalarda ise çalınan eşyayı iade veya eşyanın mislini iade talebi var olup hakkında hüküm kaydı mevcut değildir. Dolayısıyla bu davalar ile ilgili mahkemenin kararının ne yönde olduğuna dair bilgi mevcut olmadığından meseleye dair yorum yapamamaktayız.

1.3.2.1. Hüküm Verilen Davalar

Verilen hükümlerin hiçbirinde el kesme cezası uygulanmamıştır. Hüküm verilen davalarda suçun tespiti neticesinde iade, teslim, ta‘zir gibi kararlar verilerek davanın neticelendiğini görmekteyiz.

---

⁷⁷ Serahsi, *Mebcut*, c. IX, s. 178.

⁷⁸ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 169-170.

⁷⁹ Gasp: Başkasına ait bir malı sahibinin izni olmadan açıkça ve zor kullanarak almaktır.

a. İade talebi olan ve iade edilen malların hırsızlığı⁸⁰: Bu mallar genellikle bazı günlük kullanılan eşyaları⁸¹ kapsamaktadır. Kullanılan eşyaların dışında da eşyalar çalınmış olup bu meyanda belgelerde “ahz u gasb” ve “ahz” kavramları ile işlenen fiil anlatılmaktadır. Bu belgelerden biri⁸² bir zimminin dükkânından müslüman bir kişinin geceleyin çaldığı kumaş topları hakkındadır. Bir başka belgede hakkında “ahz u gasb” suçuyla davada bulunulan kimse, gece kendi evi duvarı tarafından davacının evine hırsızlık kastıyla girerek bazı eşyalarını alıp firar etmiştir. Sonrasında elinde eşyalar olduğu halde yakalanmıştır. Davacı eşyalarının iade edilmesi talebinde bulunmuştur. Suçlu bütün suçlamaları ikrar ve itiraf etmesi üzerine eşyaları geri iade etmiştir. Ancak mevcut suç ile ilgili olarak dava “re’y-i veliyyü’l-emr’e tenfiz” ibaresi ile bitirilmiştir.⁸³

b. Kamuya ait malların çalınması: Yukarıda zikrettiğimiz üzere cami vb. yerlerden çalınan eşya ile ilgili olarak suçlunun eli kesilmez. Zira bu malların mülkiyeti bir şahsa ait değildir. Bir belgede bir kişi mescidden üç kilim çaldığını itiraf etmesiyle ilgili olarak üç kilimin şahsın hâlâ elinde olduğu tespit edilmiştir. Kilimler talep edilmiştir. Mezkûr kişi ise bu fiilde yalnız olmadığını bir başkasının onu yoldan çıkardığını ve bu üç kilimi mescidden çıkararak kendisine bir kuruş karşılığında verdiğini ifade etmiş ve üç kilimin çalınan kilimler olduğunu ikrar etmiştir. Bunun üzerine teslim kararı alınmıştır. Bahsi geçen davada bizzat “serika” ibaresi geçmektedir. Bu anlamda diğer davalarda geçen ahz u gasptan ayrı sayılabilir. Kamu malının çalınması davayı had ile cezalandırılacak dava kapsamından çıkarmaktadır.⁸⁴

---

⁸⁰ Bak.: Üsküdar Mhk. 420, 20a-2; 420, 23b-1; 420, 43b-4; 420, 55a-3; Üsküdar Mhk. 466, 6a-5; 466, 6a-6.

⁸¹ Çalınan eşyalar: hırsızlık- entari, destmal(mendil), kise, gömlek, kuşak, fes, çedik, pabuç, kürk, şalvar, zenne feracesi, aba yağmurluk, makreme, çizme, don, cübbe vb. eşyalar.

⁸² Üsküdar Mhk. 466, 37b-3: “Mahmiyye-i İslambol’da Balat çarşusunda arastası kurbunda Gazzaz Benhil veled-i Güdavya nam Yahudi medine-i Üsküdar’da mahfil-i babda kurbunda sakin kahveci olup medine-i mezbûrede müsafir olan İsmail bin Mustafa mahzarında kırk gün mukaddem dükkânım açılıp ve içinde mevcut eşya ahz olunup ve bir mikdarı zükaka bırağılmağla işbu mezbûr İsmail meclis-i şer’de mu’ayene olunup mecmu’u altmış iki guruş kıymetli üç yüz altmış dokuz top elvan ipek ve yüz altmış dört top ibrişim kaytan ve altı top magnisalı alaca ve iki top kırmızı bez ve bir top ma’i bez ve on üç pare bezi sabaha karib dükkânı önünde bulunup hâlâ teslim etdikde ben dahi zikr olunan eşyayı ahz u kabz edüp eşyayı mezkûreden mezbûr İsmail yed ü zimmetinde asla nesne baki kalmadı deyü ikrar ve mezbûr İsmail’in dahi tasdik eylediği bi’l-iltimas huzur-ı âfîlerine i’lâm olundu. Fi 18 min- Zilhicce 1178.”

⁸³ Üsküdar Mhk. 420, 16a-1.

⁸⁴ Bak.: Üsküdar Mhk. 415, 13a-2.

c. At hırsızlığı⁸⁵: Bu tür davalarda genellikle sanık çaldığı malı iade etmesi hususunda tenbih olunmuştur. Ayrıca mülkün çalınmadığı at pazarından belli bir miktar karşılığında satın alındığı zikredilmiştir. Bir belgede zimmi biri beygirinin dükkânından gece “serika” olunduğu iddiası ile mahkemeye başvurmuştur. Sanık ise at pazarından on iki kuruşa satın aldığını ve mezkûr zimminin mülkü olduğunu bilmediğini ifade etmektedir. Bundan sonra iddia sahibinden delil getirmesi talep olunup adaletli iki müslümanı şahit getirmesi üzerine beygiri başkasına sattığına veya başka bir yolla mülkünden çıkarmadığına dair yemin etmesi teklif olunmaktadır. İddia sahibinin zimmi olması hasebiyle kendi inancı doğrultusunda “yemin billahil Aziz enzele’l-incil ale İsa aleyhisselam” şeklinde İncil ve İsa’ya yemin etmesiyle gereği hükmolunmuştur.⁸⁶

d. Çalınan eşyanın değerinin iade edilmesi⁸⁷: Bir belgede ahır içinde olan bir baş at ve eğerini “ahz u gasb” edip zayi ettiği iddiası ile daha önce mahkemeye başvurulmuştur. Dava ile ilgili olarak atın kıymetini talep edince atın kıymeti olan kırk beş kuruşa anlaştıkları fakat hâlâ teslim etmediği gerekçesi ile yeniden dava edilmiştir. Durum ikrar edilerek “deyrimdir-borcumdur” diyen kimse ödemesi hususunda tenbih olunmuştur. Bu dava da “ahz u gasb” ifadesinin geçmesi zihinlere hırsızlık değil de gasp mı sorusunu getirebilir ancak kapalı bir yerden sahibinin haberi olmadan çalınması gasp olmadığını göstermektedir.⁸⁸ Bu konuya dair ilginç bir sicil kaydı daha mevcuttur. Bu kayıta⁸⁹ bir kişinin iki baş beygirinin çalındığı sabit olmadığından ancak dört kişinin şahadette bulunup malı olduğunu ispat etmeleriyle hazinedar elinden iki baş beygirini almasına dair kayıt mevcuttur. Bu belgede devletin sosyal devlet anlayışıyla kişinin mağduriyetini gidererek zararı tazmin ettiği görülmektedir.

e. Hırsızlık töhmetiyle kürek ile cezalandırılma⁹⁰: Bu belge⁹¹ kürek cezası verilmesi hasebiyle önem arz etmektedir. Davacılar mahkemeye geceleyin evlerine girildiği ve

---

⁸⁵ Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 335, 9b-1; Üsküdar Mhk. 420, 23b-3; 420, 56a-4.

⁸⁶ Üsküdar Mhk. 335, 9a-2.

⁸⁷ Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 420, 57a-2.

⁸⁸ Üsküdar Mhk. 346, 8a-1.

⁸⁹ Üsküdar Mhk. 420, 49b-2: “Sahib-i arz-ı hal Osman nam kıbtinin arz-ı halde zikr eylediği iki re’s bargir mal-ı mesruk olduğu sabit olmadığından ma’ada mezbûr Osman’ın malı ve mülki olduğunu dört nefer mazbutu’l-esami kimesneler ala tariki’ş-şehade haber virmeleriyle mezbûr Osman salifü’z-zikr iki re’s bargirlerini hazinedar vekili yedinden ahz u kabz eylediğini ba’de’ d-tescil huzur-ı âfillerine i’lâm olundu. Fi 25 Şevval sene 1160.”

⁹⁰ Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 420, 25b-2.

hırsızlık vakalarının olduğu ayrıca hakkında hırsız olduğuna dair şüphe bulunan kimseden şüphelenmeleri ile mahkemeye başvurmuşlardır. Bundan dolayı sanık ıslah olması için kürek ile cezalandırılmıştır. Burada suçun tam anlamıyla sabit olmaması ancak hakkında bu tarz iddiaların bulunması hasebiyle mezkûr kimse hakkında kürek cezası verildiğini görmekteyiz.

f. Ta'zir cezası verilen dava: Bu belge ta'zir cezası verilen tek davadır. Davacı “üç yüz vukiyye çubuk demir sirka olunup” ifadesi ile mahkemeye başvurmuştur. Bundan sonra sanığın evinde altmış üç demir çubuk bulunarak mahkemeye getirilmiştir. Suçlu kimse çaldığını ikrar edince eşyayı teslim ve hırsızlıktan dolayı te'dib ve ta'zir cezası verilmesi hususunda davadır.⁹²

1.3.2.2. Hüküm Verilmeyen Davalar

Bunlar hüküm kaydı bulunmayan davalardır. Mezkûr davalarda dava genellikle tetkik aşamasında olup herhangi bir karar olmaması hasebiyle hakkında henüz hüküm verilmemiştir.

a. Suçun ikrar ile sabit olduğu davalar⁹³: Konu ile ilgili bir belgede suç ikrarla sabit olmuştur. Aynı belgede çalınan malın nisaba ulaştığı ifadesi mevcuttur. Bu davada

---

⁹¹ Üsküdar Mhk. 420, 66b-4: “Üsküdar çorbacısı ve usta kulları ve subaşı ma'rifetiyle ahz ve meclis-i şer'a ihzar olunan yine Üsküdar'da Hasan Ağa mahallesinde iken biri gelüp müste'cir olan koltukçu Ali bin Ahmed muvacehesinde mahalle-i mezbûre imamı ve cema'atından müseccelü'l-esami kimesneler gicelerde mahallemüzde menazil açılıp mazanna-i mezbûre koltukçu Ali'dir deyü mahalle-i mezbûre muvacehesinde ihbar ve balada mezkûr zabitan dahi mezbûr Ali için b'd-defa'at töhmet-i serika ile müttehem olduğunu ve ma'lumumuz deyü her biri haber virmeleriyle mezbûr koltukçu Ali ıslah-ı nefis için küreğe vaz' olunmak babında ferman-ı ali reca ve i'lamlarıyla huzur-ı âlilerine irsal olundu. Fi selh-i Muharrem sene 1161.”

⁹² Üsküdar Mhk. 415, 11a-2: “Demürçi tâifesinden Usta Hasan hasmı olan Ekrâd tâifesinden olup müdde'i-i mezbûrun dükkânından işçi Hüseyin Üsküdar ustası kulları mübâşeretile meclis-i şer'a ihzar ve muvacehesinde târih-i i'lâmdan bir gice mukaddem Üsküdar'da Toptaşı nam mahalde dükkânım derûnında mahfuz üç yüz vukiyye çubuk demir sirka olunup mezbûr Hüseyin muzinnam olmağla taleb iderüm deyü da'va ve mezbûr Hüseyin'in menzilini usta mübâşereti ve ma'rifet-i şer'le teccüs ve altmış üç vukiyye çubuk demür zuhur edüp meclis-i şer'a getürdüklerinde mezbûr Hüseyin cevabında kendi menzilinden ihraç olunan meclis-i şer'de mu'ayene olunan demürü müdde'i-i mezbûrun dükkânından gice halinde sirka ve kendi menziline nakl eylediğini ve zikr olunan demürü müdde'i-i mezbûre ba'de't-teslim mezbûr Hüseyin bu veçhile sirka töhmetiyle ahz olunmağla te'dib ve ta'ziri re'y-i alilerine havale ve usta kulları mübâşeretile sârik-i mezbûr Hüseyin i'lamiyla huzur-ı âlilerine irsal olundu baki ferman men lehül-emrindir. Fi 21 Muharremü'l-haram sene 1159.”

⁹³ Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 420, 31a-4; Üsküdar Mhk. 466, 29a-4.

geçen “Doksan kuruş nisab-ı serikaya baliğ” ibaresi önem arz etmektedir.⁹⁴ Hırsızlık suçunun şartlarından olan nisap miktarının var olduğuna dair işarettir.

b. Davanın red olunması veya davadan men’ olunma⁹⁵: Suça dair karar verilmediği için bu başlık altında incelemeyi uygun gördüğümüz bir belgede Arap bir köle, ihtiyacı olan kıyafetleri aldığını ikrar ederek davacının çaldığı yönündeki iddiasına cevap vermektedir. Bu durumda davacının davası red olunmaktadır. Suçluya herhangi bir ceza verilmemiştir. Zira üryan olan ve ihtiyacını aldığını iddia eden köleye hırsızlığı ile ilgili bir hüküm verilmeyip dava red olunmuştur.⁹⁶ Başka bir dava hizmetkârı olduğu kişinin bazı kıymetli eşyalarını ve nakitini “ahz u gasb” ederek firar eden şabb-ı emred⁹⁷ kimse hakkındadır. Suçlunun şabb-ı emred olması sebebiyle dinlenmesinin caiz olmadığı “kütüb-i fikiyyede açıkça musarrah” ibaresinden anlaşılabilir dinlenmediğine ve davacının davasının dinlenmemesine karar verildiği sicilde kaydedilmiştir.⁹⁸ Bir başka belgede ise davacının yalancı biri olduğu gerekçesi ile dava dinlenmemiştir.⁹⁹

⁹⁴ Üsküdar Mhk. 466, 2a-2: “Üsküdar’da Davudpaşa mahallesinde sakin mücellid Hafız İsmail bin Mehmed bin İsmail’in babası ve tarafından ber vech-i ati da’vaya vekil-i sabitü’l-vekalesi mezbûr Mehmed bin İsmail mahfil-i babda Üsküdar ustası kulları ma’rifetyile ahz ve meclis-i şer’ a ihzar eylediği İslambol’da Yenibağçe kurbunda Mimar mahallesinde sakin es-Seyyid Mustafa bin Osman ile terafu’larında mezbûr es-Seyyid Mustafa üç gün mukaddem cevfi leyde salifü’z-zikr Davudpaşa sükunda vakı’ müvekkilim mezbûr Hafız İsmail’n mukaffel mücellid dükkânı derununda mevcut işbu meclis-i şer’de mu’ayene ve yedinde ve kıymetleri nisab-ı sirkaya baliğ olan emlakinden doksan guruş kıymetli yetmiş dokuz deste cevrebini serika etmekle bi’l-vekalet taleb ederim deyü ba’de’d-da’va ve’l-istintak mezbûr es-Seyyid Mustafa cevabında fi’l-hakika tarih-i mezbûrda cevfi leyde dükkânı merkûmun faslını küşad ve müvekkil-i mezbûr Hafız İsmail’in dükkân-ı merkûm derununda mevcut emlakinden işbu yedimde mu’ayene olunan doksan guruş kıymetli yetmiş dokuz deste cevrebini sirka eylediğini ikrar u i’tiraf etmeğin sârik-ı merkûm usta kulları mübaşeretiyle i’lamiyle huzur-ı âlilerine i’lâm olundu. Fi 6 min-Rebi’i’l-ahir sene 1178.”

⁹⁵ Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 347, 8a-1; Üsküdar Mhk. 415, 2b-1; 415, 13b-2; Üsküdar Mhk. 420, 2b-1; Üsküdar Mhk. 466, 29b-1.

⁹⁶ Üsküdar Mhk. 466, 13a-3: “Edine-i Üsküdar’a muzâfe Kartal nahiyesinde tabi’ Samandıra karyesinde sakin Usta oğlu Mehmed nam kimesne Üsküdar ustası kulları mübaşeretiyle Bab Mahkemesine ihzar itirdiği arap Abdullah mahzarında mezbûr Arap Abdullah bir gün mukaddem ba’de’l-mağrib menzilime girüp eşya-ı memlûkemden yedinde mevcûd mu’ayene olunan iki gömlek ve bir don ve bir makremeyi bi-gayr-i hakk ahz eylemiştir deyü da’va etdikde mezbûr Arap Abdullah istintak olundukda Midilli adasında sakin ga’ib anı’l-belde İsmâ’il nam kimesne ben abd-i memlûku olmamla bu defa İslambol’da ba-ferman-ı âlî başıboş serseri geşt ü güzâr eden guraba ile beni Kemer’den sefineye vaz’ ve Kartal sevahiline çıkarmağla ben dahi Arap olmamla karye-i mezbûreye varub mezbûr Mehmed’in menziline ekmek yedim ve uryân olup işbu eşyasını bi-gayrı hakk ahz eyledim deyü takrîr etmesiyle eşya-ı mezkûre mezbûr Mehmed’e ba’de’r-red usta kulları iltimasıyla mezbûr Arab Abdullâh’a i’lamiyle huzur-ı âlilerine i’lâm olundu. El-emr ü limen lehu’l-emr. Fi 20 Cemaziye’l-ahir sene 1178.”

⁹⁷ Şabb-ı emred: Sakalı, bıyığı çıkmamış delikanlı.

⁹⁸ Üsküdar Mhk. 420, 60a-1.

⁹⁹ Üsküdar Mhk. 466, 23b-1.

c. Davanın görüldüğü ancak cezanın sabit olmadığı davalar¹⁰⁰: Bu belgelerde suçlamalar dinlenerek görüşülmüş ve dava tahkikat sürecinde bırakılmıştır. Bazılarında ise suçlu kimsenin mahkemeye getirilmesi beklenmiştir. Bazılarında ise “mazanna-i töhmet-töhmet zannı” olduğu ifade edilerek dava tekrar görüşülmek üzere bırakılmıştır. Bir belgede üç kişinin bir gece cerrahın dükkânına girip bazı eşyaları aldığı iddiasıyla dava edilmiştir. Bu eşyalardan bazılarının sanıkların elinde olup şahitlerle eşyanın cerraha ait olduğu ispat edilmiştir. Ellerinde başka dükkânlardanda nakit bulunduğu tespit edilmiştir. Yapılan tahkikatla suçlulardan biri birlikte dükkânı açıp içindekileri aldıklarını ve gece “toyhanede bey” ettiklerini itiraf etmiştir. Ayrıca kasap dükkânındanda alet çaldıkları odalarında aletlerin bulunmasıyla sabit olmuştur. Dava nihayete ermeden belge bitmiştir. Aynı dava devamındaki varakta devam etmiştir ve haklarında sorgulama yapılmaları ferman olunmuştur.¹⁰¹

d. Davadan fariğ olma/vazgeçme: Bir belgede handa kalan bir kişi, kiraladığı odadan eşyalarının çaldığı gerekçesi ile davada bulunmuştur. “Ben handakilere ve hancıya iftira etmem lakin eşyam ve param handa zayi oldu hancı zamin eylesin” diye ikrar etmiştir. Ancak hancının tazmin sorumluluğu olmadığından davadan rızalarıyla feragat etmişlerdir.¹⁰²

e. Çalınan malı değiştirme/bozma: Bir belgede tekkenin mütevellisi olan kimse, tekkenin sakinlerinden olan bir kişinin hırsız olduğu iddiası ile mahkemeye başvurmuştur. Sanık tekkenin üzerinden üç tahta kurşun çaldığını ve yirmi altı vukıyye kurşun olarak onları odada eritip külçe yaptığını ancak bunları da satarken gümrükte alındığını ikrar etmiştir.¹⁰³ Bu dava çalınan malın eritilerek değiştirilmesi açısından önem arz etmektedir. Zira malın eski hali olmadığından tazmin olunması talebi halinde kıymetinin ödenmesi istenecektir. Davanın nihayeti hakkında bilgi sahibi olmadığımız için bu hususta yorum yapamamaktayız. Biz sadece çalınıp dönüştürülen bir maldan bahsedebilmekteyiz.

---

¹⁰⁰ Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 415, 9b-1; 415, 12b-2; Üsküdar Mhk. 420, 6a-2; 420, 25b-2; 420, 34b-1; 420, 69b-3; Üsküdar Mhk. 466, 29b-3.

¹⁰¹ Üsküdar Mhk. 420, 17a-1; 420,17b-1 (devamı).

¹⁰² Üsküdar Mhk. 420, 51a-1.

¹⁰³ Üsküdar Mhk. 415, 16a-1.

1.3.2.3. Sulh Olan Davalar

Bu davalarda tarafların belli bir miktar üzerine anlaşarak sulh ettiklerini görmekteyiz. Bir kayıttta sulh ibaresi mevcuttur. Bu kayıttta bir kişi, altı yüz kuruşluk eşyasının çalındığı gerekçesi ile mahkemeye başvurmuştur. Davacının vekili yolu ile iki yüz yirmi beş kuruşa sulha, elli kuruş beygir ücretini ve “ba’det-takas yüz yetmiş beş kuruş dahi yedinden alıp tamamen ahz u kabz ettiğini” ifade ederek suçlunun zimmetini de ibra ve ıskat ettiğini ifade etmektedir.¹⁰⁴

1.4. YOL KESME – EŞKIYALIK (HIRÂBE/ KAT’I-TARİK)

1.4.1. Hanefi Fıkhı’nda Yol Kesme- Eşkîyalık

Büyük hırsızlık olarak da adlandırılan eşkıyalık, silahlı gasp ve yağma suçu İslâm ceza hukukunda “hırâbe” veya yol kesme anlamında “kat’u’t-tarîk” adıyla anılır ve cezası Kur’an’da belirlendiği için de had suç ve cezaları grubunda yer alır.

İslâm; bireylerin temel haklarına, can ve mal güvenliğine, toplumda huzur ve asayişin sağlanmasına büyük önem vermiş, yeryüzünde bozgunculuk yapmayı, çevre ve kamu düzenini ihlal etmeyi değişik üsluplarla yasaklamış, birtakım dinî, ahlâkî ve bazen de cezaî müeyyidelerle önlemeye çalışmıştır. Bunlardan biri de, yol kesip silahlı gasp, baskın ve yağmada bulunanlarla ilgili olarak getirilen cezadır.¹⁰⁵

Kur’an-ı Kerîm’de şöyle buyrulur: “Allah ve Râsulüne karşı savaşanların ve yeryüzünde düzeni bozmaya çalışanların cezası öldürülmek, asılmak, el ve ayaklarının

---

¹⁰⁴ Üsküdar Mhk. 415, 45a-5: “Üsküdar’da Gülfam Hatun mahallesinde sahîbe-i arz-ı hal Ayşe’nin kızı oğlu olup hala İlgin yavedesi olan Ahmed Ağa kendi nefsinden asl ve büyük validesi mezbûre Ayşe tarafından ber vech-i ati vekili olduğu zatını bî’l-ma’rifeti’ş-şer’iyye arifan Hacı İsmail bin Mehmed ve Osman bin Mehmed nam kimesneler şehadetleriyle sabit olmağla derun-ı arz-ı halde ism-i mezkûr Mekkari taifesinden el-Hac Hasan mahzarında arz-ı halde tasrih olunduğu vech üzere müvekkile-i mezbûrenin ber-müceb-i defter altı yüz guruşluk eşya-i mütenevvi’a-, ma’lumesini bundan akdem mezbûr el-Hac Hasan te’addisine binaen Sükut nam menzilde sirka olunmuştur deyü beynlerinde ba’de vuku’îl münaza’a müvekkilem mezbûre da’vay-ı mezkûresinden ba vesadat-ı muslihûn iki yüz yirmi beş guruşa musalaha ve bedel-i sulh merkûmdan zimmetinde olan elliser guruş bargir ücretinin ba’de’t-takas baki yüz yetmiş beş guruş dahi yedinden tamamen ahz ü kabz edüp husus-ı mezbûra müte’allika-i amme-i de’avi ve kaffe-i mütalebatdan her birimiz ahârın zimmetini ibra vü iskat eyledik deyü tarafından ikrar ve tasdiki rızalarıyla Üsküdar mahkemesinde tescil ve mübaşiri Mustafa Çavuş kulları iltimasıyla huzur-ı âlîlerine i’lâm olundu. Fi 8 Zilka’de sene 1159.” Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 466, 13b-1.

¹⁰⁵ Çalışkan, a.g.m., s. 382; Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, s. 112; Ali Bardakoğlu, “Eşkîya”, *DİA*, 1995, c. XI, s. 463; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, c. I, s. 181; Akgündüz, *İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*, s. 527; Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, s. 187; Ekinci, *Osmanlı Hukuku*, s. 350-351.

çaprazlama kesilmesi yahut da buldukları yerden sürülmedir. Bu onların dünyadaki rüsvaylığıdır. Onlar için ahirette de büyük azab vardır. Ancak siz kendilerini yenip ele geçirmeden önce tövbe edenler müstesna... ”¹⁰⁶

1.4.1.1. Unsurları ve Şartları

a. Silah veya kuvvet kullanma: Adam öldürme, bir kimsenin malını alma veya korku verme silah veya kuvvet kullanarak olmalıdır. Bu şart fiilin ayrıca açıkça yapılmasını da gerektirmektedir. Bu yönüyle hırâbe, hırsızlıktan ayrılmaktadır. Hanefilere göre yol kesme suçu silahla işlendiğinde olur. Silah olmadan böyle bir fiile kalkışan kişiye hırabe cezası verilemez.¹⁰⁷

b. Şehirlerarası yolda olma: İslâm hukukçularının çoğunluğu, hırâbe suçunun şehir içinde veya dışında baskı, şiddet veya silah kullanarak yapılan her türlü gasp ve yağmayı kapsadığı görüşündedir. Ebû Hanîfe dahil bir kısım hukukçular ise şehir içinde yapılan soygunun bu kapsamda düşünülmemesi gerektiğini, bunun ancak şehirlerarası yollarda mümkün olduğunu söylemektedirler.

c. Erkek olma: İslam hukukçularının büyük çoğunluğu suçlunun erkek veya kadın olması arasında bir ayırım gözetmez. Ebu Hanife'den gelen bir rivayette ise bu suç ancak erkekler tarafından işlenebilir. Bu görüşe göre erkek olma suçun bir unsurunu oluşturmaktadır.¹⁰⁸

1.4.1.2. Cezası

Bu suçta cezalar suçun ağırlığına göre şu şekilde sıralanmaktadır. Soygun yapmaksızın ve adam öldürmeksizin sadece yol güvenliğini ihlal eden kimseye ta'zir cezası verilir. Bir kimse islam beldesinde insanların yolunu kesse fakat onlardan herhangi bir şey almasa herhangi bir cana zarar vermese insanları korkuttuğu için ta'zir olunarak dövülür ve tövbe edinceye kadar hapsedilir.¹⁰⁹

---

¹⁰⁶ Kur'an, Mâide Suresi, Ayet 334.

¹⁰⁷ Bardakoğlu, "Eşkîya", DİA, c. XI, s. 464.

¹⁰⁸ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 295-296; İbn Abidin, *Reddül-Muhtar*, c. VI, s. 183-184.

¹⁰⁹ İbn Abidin, *Reddül-Muhtar*, c. VI, s. 185.

Yol kesip soygun yapan fakat adam öldürmeyen eşkıyanın sağ el ve sol ayağı çaprazlama kesilir. Müslüman ve zimmilerin mallarını aldıktan sonra her bir yol keseciye on dirhem gümüş miktarı mal düşerse, elleri ayakları sağlam olursa bu kimseler hakkında sağ elin ve sol ayağın bileğinden kesilmesi kararı verilir. Adam öldüren fakat soygun yapmayan kimseye ölüm cezası verilir. Bunların cezası kısasen değil hadden öldürmedir. Bundan dolayı öldürülen yolcuların velileri af talep edemez. Bu durum ayetle sabittir ve af yoktur. Hem soygun yapan hem de adam öldüren eşkıyanın ise cezasında hâkim ceza uygulama konusunda muhayyerdir. Dilerse el ve ayakları çaprazlama kesildikten sonra asar veya öldürür.¹¹⁰

Korkutma, mal alma ve öldürme fiilini yol kesenlerden sadece bir kısmı yapsa yapılan fiile göre verilecek ceza hepsine tatbik edilir. Yolcuların mallarını alıp onları yaralayan eşkıyaya sağ ve sol el çaprazlama bilekten kesme cezası verilir. Yaralamaları ile ilgili olarak yol kesen kimselerden bir şey alınmaz. Zaten kesilme gerçekleşmiştir. Öldürme, mal alma fiilleri olmadan sadece yaralama gerçekleşse gibi farklı durumlarda had uygulanmaz. İşledikleri suçla ilgili olarak cezalar hak sahiplerine bırakılır. Yol kesen kimseler nisaptan az mal alarak yolcuları öldürseler had uygulanmaz. Mal almayıp sadece yolcu öldürseler had uygulanır. Maksatlarına göre amel edilir.¹¹¹

1.4.2. Şer‘iyye Sicillerinde Yol Kesme- Eşkîyalık

Osmanlı Hukuku’nda Hırabe suçu ile ilgili olarak haramilik veya eşkıyalık kavramı kullanılmıştır.¹¹² Kanunnamelerde “Evvela bir kimesne yol kesib haramilik etse, siyaset oluna” ve “Her kim yol kesüb haramilik etse, boğazından asub ziyade zecredeler” ifadeleri yer almaktadır. Bu kanunnamelerin hükmünün Osmanlı devletinin son anına kadar geçerli olup uygulandığı kaynaklarda zikredilmektedir.¹¹³

Özellikle yüzyılın ortasından itibaren Anadolu’nun bazı yerlerinde ortaya çıkan eşkıya gruplarına idam, kısas, sürgün, kalebend, cezirebend, küreğe konma nev’inden

¹¹⁰ Çalışkan, a.g.m., s. 382-383; İbn Abidin, *Reddü’l-Muhtar*, c. VI, s. 183-187; Serahsi, *Mebcut*, c. XI, s. 320-325; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, c. I, s. 181; Akgündüz, *İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*, s. 527.

¹¹¹ İbn Abidin, *Reddü’l-Muhtar*, c. VI, s. 187-188.

¹¹² Mücteba İlgürel, “Eşkîya”, *DİA*, 1995, c. XI, s. 467.

¹¹³ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, s. 113; Akgündüz, *İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*, s. 527.

cezalarının verildiği de bilinmektedir. Yapılan düzenlemeler ile sükûnetin sağlandığı da ifade edilmektedir.¹¹⁴

İncelediğimiz kayıtlarda hırabe suçu ile ilgili olarak sadece iki kayıt bulunmaktadır. Bu kayıtlardan ilkinde bizzat “kat’i tarik” kavramı geçmekte olup herhangi bir hüküm kaydı yoktur. Dört kişinin öldürülmesi sebebiyle mahkemeye başvurulmuştur. Ancak davacılar başka delil getiremediklerinden, katiller hakkında malumatları da tam olmadığından davacı olmaya hakları kalmamıştır. Ancak davalıların harp aletleriyle dolaştıklarını, iki köy arası yolda “kat’i tarik” yaptıklarını, mallara zarar verip fesat çıkardıklarını ve katil olduğuna şahitlik ettiklerini belirterek bunu naibe bildirme suretiyle dava yazılmıştır.¹¹⁵

Diğer belgenin ise daha önce görülen bir davanın devamı olduğu anlaşılmaktadır. Bir zimminin başka bir zimmiyi daha evvel öldürdüğü ve bununla ilgili davanın görülerek maktulün ailesinin başka yerde olması hasebiyle öldürme davasının ailenin huzurunda

¹¹⁴ İlgürel, “Eşkîya”, DİA, c. XI, s. 468.

¹¹⁵ Üsküdar Mhk. 466, 27b-1: “Fi’l asl Erzincan ahalisinden olup hâlâ Büyükçekmece’de sakine Fatıma bint-i İbrahim nam hatun ve oğlu olup hâlâ Galata’da handa sakin kayıkçı es-Seyyid Hüseyin Beşe vekili İbrahim nam kimesne Medine-i Üsküdar’da mahfil-i babda varid olan ferman-ı alilerine imtisalen izzetlü Bostancıbaşı Ağa tarafından müte’ayyen Kuru Zabiti Haseki kulları ma’rifetiyle medine-i mezbûreye muzafe Yöros nahiyesine tabi’ Ömerli karyesinde vakı’ Laz Ömer’in kahvesinde işbu sene-i mübareke Ramazan-ı Şerifinin yirmidördüncü Cuma gicesi lede’l-keşf mecruhan maktul bulunan Kürd Feyzullah ve refiki Mehmed ve çırçıcı es-Seyyid Ali ve mezbûr Laz Ömer nam kimesnelerin katilleri olmak üzere meclis-i şer’a ihzar olunan nahiyeye mezbûreye tabi’ Hüseyinli nam karye ahalisinden Partal oğlu demekle ma’ruf Ömer ve Deli Mehmed nam kimesneler mahzarlarında mezbûre Fatıma oğlu olduğunu ve mezbûr es-Seyyid Hasan müteveffay-ı mezbûr Kürd Feyzullah için karındaşı olduğunu iddi’a edüp ve murisimiz mezbûr Feyzullah’ı Ömerli karyesinde bir kahvede işbu mezbûran Ömer ve Deli Mehmed refikleri ga’ib ani’l-meclis kimesneler ile ma’an katl etmeleriyle mucibin taleb ederim deyü da’vaya tasaddi edüp lakin evvela veraset-i mezkûrelerine ikamet eyledikleri iki nefer şahidleri mezbûran Fatıma ve Hasan için bila-ta’ayn Feyzullah’ın anası ve karındaşıdır deyü murislerini bir veçhile ta’yine kadir olmamalarıyla şer’an cerh olunup verasetlerine ityan-ı beyyine-i uhra edemediklerinden ma’ada mezbûran Ömer ve Mehmed’in refikleri birkaç neferdir ve isimleri nedir ve müteveffay-ı mezbûrun a’zay-ı mecruhası ne tarafdır bir veçhile ta’yin ve takrir ve tashih-i da’vaya kadir olamadıklarından gayr-ı ma’ru’z-zikr Ömerli karyesi civarında olan Şile nahiyesi ve sa’ir kuradan Urumca karyesi ahalisinden İmam oğlu Ahmed bin Hasan ve İshaklı karyesinden İmam es-Seyyid Halil Efendi bin Osman ve Mustafa ibn-i Musa ve Mehmed bin Musa ve Hüseyinli karyesinden İbrahim bin Abdurrahman ve Molla Mustafa bin Abdi ve Süleyman bin Halil ve Mehmed bin Mustafa ve Osman bin Mehmed ve Sarı karyesinden Abdi bin Mehmed ve Bulgurlu karyesinden Halil bin İbrahim ve Şile kasabasından Mustafa bin Hüseyin ve sa’ir cemm-i ğafir kimesneler mezbûran Fatıma ve Hasan muvacehesinde maktulan-ı mezbûran Feyzullah ve refiki Mehmed için mezbûran Feyzullah ve refiki Mehmed tarih-i mezkûrda zikr olunan Ömerli karyesi etrafında ve Şile nahiyesinde alet-i harble geşt ü güzar ve kat’-ı tarik ve nehb-i emval-i müslimin ve katli nüfus adet-i müstemirreleri olup sa’i bi’l-fesad olmalarıyla zikr olunan kahve-i mezkûrede cerihan maktul bulunup ceza-i ma-yeliklerin buldular deyü ala-tarik’ş-şehade şöhreten ve tevatüren haber verüp ahali-i merkûmenin haberlerin musaddak Şile kazası Na’ibi İmamzade Ahmed Efendi da’ilerinin imzasıyla mümtaz mufassal ve meşruh bir kıt’a i’lâm dahi ibraz eyledikleri ma’lum-i devletleri buyruldukda emr ü ferman hazreti men lehü’l-emrindir. Fi 22 Şevval sene 1178.”

görülmesi ile ilgili tutuklama olmuştur. Lakin sanığın eşkıyadan olduğu ve harp aletiyle dolaştığı, bahçıvan taifesini darp ve katl ettiği gerekçesi ile tenbih olunduğu yazılmıştır. Ancak şahitlerin on beş gün öncede bir kişiyi öldürdüğüne şahitlik etmeleriyle şahsın “Sefine-i Sultaniyye’ye vaz’la te’dib olunması” gerektiği yazılmıştır. Sefine-i Sultaniyye’ye gönderilerek cezalandırıldığı görülmüş olup detay yazılmamıştır. Ahali kendisine zarar veren kimseyi mahkemeye bildirmiş ve emniyetlerinin olmadığını açıkça beyan ederek suçlunun cezalandırılmasına vesile olmuştur.¹¹⁶

İncelediğimiz sicil kayıtlarında bizzat “eşkîya”¹¹⁷ lafzının geçmesi suretiyle eşkıya zümresinin fîsk üzere oldukları, ahalinin huzurunu kaçırdıkları yönünde bilgiler mevcuttur.

1.5. İÇKİ İÇME- SARHOŞLUK (ŞÜRB-SÜKR)

1.5.1. Hanefî Fıkıhı’nda İçki İçme- Sarhoşluk

Arapça’da sekr ve sükr kelimeleri ile ifade edilen sarhoşluk; bir kimsenin içki veya uyuşturucu madde alması sebebiyle ayıldıktan sonra o esnadaki söz ve fiillerini bilemeyecek derecede akli melekelerini kaybetmesi olarak tanımlanır.¹¹⁸

Fakihlerin tamamı başta şarap olmak üzere bütün sarhoşluk verici içkilerin haram, yani kesin olarak dinen yasak olduğunda ittifak etmişlerdir. Kur’ân-ı Kerîm’de içkinin haram olduğunu açık bir şekilde göstermektedir: “*Ey iman edenler! İçki (hamr), kumar, putlar, şans okları şeytan işi birer pisliktir. O halde bunlardan kaçın ki kurtuluşa eresiniz*”¹¹⁹

¹¹⁶ Üsküdar Mhk. 420, 46b-2: “Sahib-i arz-ı hal olan Çengar karyesi ahalisindne Bağçevan taifesinden on beş neferden müteceviz mazbutu’l-esami kimesneler derun-ı arz-ı halde masturu’l-ism olup haseki kulları mübaşeretiyle meclis-i şer’a ihzar olunan Todori nam zimmi muvacehesinde mesfur Todori arz-ı halde zikr olunan Yorgi nam maktulün katili olmak üzere ahz olunup ancak maktul’-i mesfurun vereseşi diyar-ı aharda olmağla katile da’vası veresenin huzurlarına tevkif olunmuşdu lakin mersum Todori kendi halinde olmayup a’raz-ı fasidesini icra için gicelerde alet-i harble gezer eşkıya zümresinden olmağla Bağçevan taifesini vesairlerini bi-vech bıçak ile darb ve fîsk u fesad ve katl-i nüfus adet-i müstemirresi olup bi’d-defa’at kendüye tenbih-i akide ile tenbih olundukta mütenebbih olmayup hatta tarih-i i’lam’dan on beş gün mukaddem maktul-i mezbûru gice ile bağçesinde katl eylediği yakinen malumumuz olmağın haseki-i mesfurun şer’den bir veçhile emin değiliz deyü su-i halini ihbar ve islah idinceye değin sefine-i sultaniyyeye va’zla te’dib buyrulmak babında ferman-ı ali reca eyledükleri iltimasıyla huzur-ı âlîlerine i’lam olundu. Fi 6 min Şevval sene 1160.”

¹¹⁷ Ayrıca Bak.: “Eşkîya zümresi, eşkıya kimesneler” şeklinde içerisinde ifade bulunan davalar: Üsküdar Mhk. 415, 45b-3; Üsküdar Mhk. 420, 8b-1; 420, 13a-2; 420, 17a-3; 420, 20a-1; 420, 46b-2; Üsküdar Mhk. 466, 24b-3; 466, 32b-3.

¹¹⁸ İbrahim Kafi Dönmez, “Sarhoşluk”, DİA, 2009, c. XXXVI, s. 141.

¹¹⁹ Kur’an, Mâide Suresi, Ayet 90.

İslâm'da içki ve benzeri maddeler, insan aklını, sağlığını korumak, toplumda ortaya çıkaracağı dinî ve toplumsal kötülükleri önlemek amacıyla yasaklanmıştır.

Bir Müslüman, mükellef, akıllı olan kimse, İslam memleketinde hakikaten veya hükmen haram olduğunu bildiği halde kendi rızası ile şaraptan veya şarap dışında herhangi bir içkiden sarhoş olsa, şarabın yahut diğer içkilerin kokusu ağzında varken yakalansa ayılınca içki haddi ile cezalandırılır.¹²⁰

1.5.1.1. Unsurları ve Şartları

a. Suçlunun hür, Müslüman, mükellef olması: Suçun had cezasını gerektirmesi için suçlunun hür, Müslüman, mükellef olması gerekir.

b. Suç kastı (Özürsüz, kendi arzu ve iradesi ile sarhoş olma-cezai kast): Burada kastedilen ise kişinin kendi iradesi ile herhangi bir özre dayanmaksızın içki içmesidir. Zira zor kullanılarak, tehdit altında kalınarak, susuzluktan ölme gibi durumlarda zorda kalınarak içki içme yahut da sarhoş edici olduğunu bilmeden içki içme fiili gerçekleşebilir.¹²¹ Bu durumlar ceza için geçerli olmayıp şahsa cezai yaptırım uygulayabilmek için özürsüz ve kendi ihtiyarı doğrultusunda içki içmesi gerekmektedir.¹²²

c. Sarhoşluk: Sarhoşluğundan dolayı dilinin dolaşması veya kadını erkekten erkeği kadından ayıramayacak derecede kendinden geçmiş olması önem arz eder. Özellikle Ebu Hanife'nin haddi gerektiren sarhoşluk hususunda üzerinde durduğu durumdur. Şayet sarhoşluğun bu merhaleye gelmemesi halinde ise had uygulanmasını engelleyecek olan şüphenin hâsıl olup haddin uygulanamayacağını ifade eder.¹²³ Suçun ispatı açısından sarhoşluk önem arz etmektedir.

---

¹²⁰ Halebi, *Mülteka*, c. I, s. 338; İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 54-55.

¹²¹ Dönmez, "Sarhoşluk", *DİA*, c. XXXVI s. 143.

¹²² Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 255.

¹²³ Üçok, Coşkun, "Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler", sy. 1, 1946, c. III, s.139; Halebi, *Mülteka*, c. I, s. 339; İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 74; Dönmez, "Sarhoşluk", c. XXXVI, s. 143.

d. İslam memleketinde bulunması: İslam memleketinde içkinin hakikaten ve hükmen haram olduğunu bilmesi gerekir. Hadlerin uygulanabilmesi için gerekli olan İslam beldesinde bulunma şartı ile ilgilidir.¹²⁴

e. Şahitle ispatı veya ikrar: Haddi gerektirecek suçun gerçekleşmesi için diğer had suçlarında olduğu gibi durumun iki erkek şahit veya suçlu tarafından ikrarı ile ceza uygulanabilir. Sarhoşken kişinin ikrar etmesi geçerli değildir. Yahut şahitlerin şهادette buldukları kimse hakkında içki içtiğine dair şهادetleri mezkûr şahsın ağzında içki kokusu var iken geçerlidir. Ve yahut kişi kendi ikrarından dönse had cezası uygulanmaz.¹²⁵ Suç teşkil edecek olan fiili gerçekleştiren şahsın bu ikrarını ayık iken ifade etmesi gerekmektedir.¹²⁶

f. Şarap kokusunun gelmesi: İçki kokusunun ağızda bulunması şartı suçlunun yakalanması şartı ile ilgilidir. Eğer koku giderse şahitlerin bu kimse kendi rızası ile içki içti diyerek şahitlik yapmaları gerekmektedir. İki erkek şahit içki içtiğine ve sarhoş olduğuna şهادet ederse suç ancak o zaman sabit olmuş olur. Kadı şahitlere şarabın ne olduğunu, nerede, ne zaman, ne kadar içtiğini sorar. Onların şهادetlerinden sonra da kadı şahitleri tezkiyeye havale eder. Hakkında şهادet olan şahsıda tezkiye sırasında hapseder. Şahitler zaman, içilen şey hakkında ihtilaf etseler içki haddi uygulanmaz. Bazıları bu kokunun zamanaşımı için önem arz ettiğini şayet koku yoksa davanın ispat vasıtalarından birinin eksik olacağı gerekçesi ile düşeceğini ifade etmişlerdir. Hatta öyle ki şarap kokusu gelmiyorsa tanık ve ikrara dayanarak had uygulanamaz¹²⁷ denmiştir. Bu hususta var olan diğer bilgi ise davaya bakılması için şahsın ağzından içki kokusunun kalması şartıdır. Şayet davalı suçu itiraf ediyorsa böyle bir durumda da zamanaşımı dikkate alınmayıp gerekli hüküm verilir. Osmanlı uygulamasında da içki içme suçu ile ilgili olarak davaya bakılma şartlarından biri ağızda içki kokusunun olmasıdır.¹²⁸

¹²⁴ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 79-80.

¹²⁵ Halebi, *Mülteka*, c. I, s. 338; İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 73.

¹²⁶ Üçok, a.g.m., c. III, s. 139; Halebi, *Mülteka*, c. I, s. 338.

¹²⁷ Üçok, a.g.m., s. 139; Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, c. I, s. 111.

¹²⁸ Halebi, *Mülteka*, c. I, s. 338; İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 71-73; Bayındır, "Örneklerle Osmanlı'da Ceza Yargılması", *Türkler*, c.X, s. 73.

Kur'an-ı Kerim'de yasaklanmış olması hasebiyle şarap haramdır ve haddi gerektirir. Bu anlamda Hanefilere göre şarap dışındaki diğer içki türlerinde had cezasını gerektirecek miktar kişinin sarhoş olması ile ilgilidir. Şarap dışındaki içki türlerinin herhangi birinde had cezasını gerektirmesi için sarhoş olunmasına şayet sarhoş olunmamışsa bu durumda had değil ta'zir cezasının verilmesi gerektiğine dair kanaat belirtilmiştir. Çoğunluk ise bu hususta Hanefiler gibi düşünmeyip şarap ve diğer içki türleri ayrımı yapmadan hangisi olursa olsun azı da çoğu da haramdır diyerek hepsinde had cezası verilmesi gerektiğini zikretmiştir.¹²⁹

1.5.1.2. Cezası

Suç naslarla sabit olup cezası ise tam manasıyla nasla sabit değildir. Bu husus Hz. Peygamber döneminde de tam olarak tayin edilmemiştir. Zira Hz. Peygamber'in celde cezası verdiği bilinmekte olup miktarı yani sayısı tam bilinemediğinden sahabe icmaı zamanla oluşmuştur. Hz. Ebu Bekir bu cezayı kırk celde şeklinde uygularken daha sonra ki devirde Hz. Ömer sahabeyle durumu istişare edip bu suçu işleyen yani sarhoş olan kişinin, sarhoşluğun etkisiyle kazf suçunda bulunabileceğine kıyasla cezasının da kazf'in cezası olan seksen celde olması gerektiğine karar verilmiş ve bu şekilde uygulanmıştır. Dolayısıyla bu suç bir had değil, ta'zir suçu olup cezasını da devlet başkanı belirlemektedir. Devletin tayin ettiği bir ceza ise had değil ta'zir cezası olur. Şayet ceza Rasulullah'ın uygulaması düşünülerek kırk celde olarak uygulanırsa bu haliyle had cezası olur. Hz. Ömer'in yaptığı ilave ta'zir'dir.¹³⁰ İçki haddi sanığa sarhoşken uygulanmaz.¹³¹ Hür olan kişiye seksen celde, köle olan kişiye ise kırk celde olarak uygulanır.¹³²

Keyif verici maddeleri (benc (uyuşturucu), haşış (esrar, kenevir) vb.) yemek haramdır. Bunların haramlığı içkinin haramlığı gibi olmayıp derece itibarıyla düşüktür. Ve dolayısıyla had değil haklarında ta'zir ile hükmedilir.¹³³ Uyuşturucu kullanan kişiye, sarhoş olmuş olsa dahi had uygulanmaz. Sarhoş olarak görülüp ağzı kokan şahsın içki

¹²⁹ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, c. I, s. 111; Türcan ve Yerlikaya, a.g.e., s. 323.

¹³⁰ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, c. I, s. 186.

¹³¹ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 71-72.

¹³² Halebi, *Mülteka*, c. I, s. 338; İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 73; Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, c. I, s. 111.

¹³³ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, c. VI, s. 75.

içtiği hususunda iki şahit bunu ispat eder ya da suçlu da durumu ayıkken ikrar ederse had uygulanır. Uyuşturucu maddelerin hamr nev'inden olmadığı gerekçesi ile cezası da had değil ta'zir'dir.¹³⁴

1.5.2. Şer'îye Sicillerinde İçki İçme

Osmanlı Hukuku'nda içki içme cezasında suçun teşkil edebilmesi için iki unsur dikkate alınarak kişinin sarhoş olması ve bu sarhoşluğun suç kastı ve irade ile gerçekleşmesine özellikle dikkat edilmiştir. Zira bu rükünlerden birinin olmaması halinde had cezası yerine ta'zir cezasına hükmedilip ta'zir cezası uygulanmıştır.¹³⁵

Osmanlı döneminde içki içme suçuna dair İslam Hukuku geçerli olup konuya dair II. Bayezit devri içki yasaknamesindeki 4. Maddeye göre; “velimelerde ve sair cemiyetlerde feseka ve fecere cem olup şürb-i müskirat ve ızhar-ı fesadat levh ile münkerat irtikap ederlerde onların cemiyetlerin bozup ve dağıtıp ve kendilerin tutup getirtip had lazım olanları tahdid ve ta'zir lazım olanları ta'zir ve teşhir ve habs-i medid eyleyip...”¹³⁶ şeklinde madde mevcuttur.

İncelediğimiz defterlerden içki içme ve sarhoş olma durumu ile ilgili olarak sadece üç defterde¹³⁷ konu ile ilgili kayıtlara rastlanmış olup bu kayıtlardan hiç birinde haddin uygulandığına dair bir hüküm mevcut değildir. Ancak bazı davalarda karar kısmına dair bilgi mevcut olmayıp sadece şikâyet aşaması ve tarafların dinlenmesi gibi bilgiler vardır.

İncelediğimiz sicillerde farklı içki içme hadiseleri var olup ta'zir nev'inden cezalar mevcuttur. Ceza hükmü bulunan davalarda¹³⁸ özellikle sarhoş olduğu ifade edilen şahısların şetm ve hetk ettiği ile ilgili davalarda bulunulmuştur. Bununla ilgili olarak mezkûr şahıslara ta'zir ve te'dib cezası verilmiştir. Davanın görülüp lakin sarhoş olma

¹³⁴ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, c. I, s. 111; Ekinci, *Osmanlı Hukuku*, s. 347.

¹³⁵ Akgündüz, *İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*, s. 525.

¹³⁶ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri*, II, s. 232.

¹³⁷ Üsküdar Mhk. 415, 420 ve 466.

¹³⁸ Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 415, 3b-3; 415, 14a-3; Üsküdar Mhk. 420, 23b-2; 420, 47a-2; 420, 48a-1; 420, 56b-3; Üsküdar Mhk. 466, 11a-2; 466, 48b-5.

hali ile ilgili olarak ceza kaydının düşülmediği davalarında¹³⁹ mevcudiyetinden bahsetmiştik.

1.5.2.1. Hüküm Verilen Davalar

Bu başlık altında zikredebileceğimiz cezası sabit üç adet içki içme suçu ile ilgili dava olduğundan bu davaların hepsini zikrettik.

a. Hapis ile cezalandırılan dava: Bu belgede aslında içki içme suçu ile ilgili olarak daha önce görülen bir dava neticesinde verilen cezadan bahsedilmektedir. Davada daha önce davacıların “müdmîn-i hamr olmakla te'dibe muhtaçdır” diyerek davalının gece gündüz sarhoş olması dolayısıyla cezalandırılması talep edilmektedir. Davacı olan kişilerin talebi ile davalının bir “kal'aya hapis” ettirildiğini ifade eden davalı daha sonra davacı olarak mahkemeye başvurmuştur. Mahkemeye başvuran davacı iddiasında hapsolüdüktan sonra “İki yüz kuruş da nezri var” diye eşyasının alındığını bildirerek kendisini daha önce dava eden kişilerden iki yüz kuruşunu talep etmektedir. Mezbûr kişilerde durumu ikrar edince iki yüz kuruşu ödemeleri belgede yazılmıştır. Davanın bizi ilgilendiren kısmı ilk kısmı yani “müdmîn-i hamr” sarhoş olan şahsa verilen bir yıllık hapis cezasıdır.¹⁴⁰

İçki içme suçuna hapis cezasının Osmanlı hukukunda karşılığının olduğu ve bazı durumlarda had uygulanmayıp onun yerine bir yıl hapis cezasının verildiği bilinmektedir. Suçu önlenemeyen ve suçu alışkanlık haline getiren suçlunun cezasını bazı durumlarda ta'ziren veya siyaseten, hapisle veya ölüm cezasıyla ağırlaştırma yetkisi devlete verilmiştir. Bu yetkiye sahip olan devlet, yetkisi nispetinde bu cezalar ile

---

¹³⁹ Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 415, 14a-3; 415, 19a-2; 415, 29b-3; 415, 43b-1; Üsküdar Mhk. 420, 5a-2; 420, 37b-1; 420, 47a-2; 420, 59a-1; 420, 47b-4; Üsküdar Mhk. 466, 42b-2.

¹⁴⁰ Üsküdar Mhk. 466, 11a-2: “Medine-i Üsküdar'da Ayazma'da Basmacı karhanesi ustalarından el-Hac Bekir ibn-i el-Hac Mehmed mahfil-i babda kethüdarları Mustafa Ağa ibn-i Mehmed ve ustalarından es-Seyyid Mehmed bin el-Hac İsmail ve Abdurrahman bin Abdülkerim ve İbrahim bin Bekir ve el-Hac İsmail bin Yusuf mahzarlarında bir sene mukaddem mezbûrdan benim için müdmîn-i hamr olmağla te'dibe muhtacdır deyü inhalarıyla bizi kal'aya habs ettürüp ve bize iki yüz guruş nezri var idi bahanesiyle karhane-i mezbûrede mevcut eşyayı fuzuli ahz u bey' ve esmanından iki yüz guruşu kabz u istihlak etmeleriyle meblağ-ı mezkûr ikiyüz guruşu hala mezbûrun Mustafa Ağa ve es-Seyyid Mehmed ve el-Hac İsmail ve Abdurrahman ve İbrahim ve el-Hac İsmail'den talep ederim deyü ba'de'd-da'va ve'l-istintak ve'l-ikrar mucibiyle meblağ-ı mezkûr iki yüz guruşun edasıyla mezbûrdan ilzam olunduğu bi'l-iltimas huzur-ı âlîlerine i'lâm olundu. Fi 3 min-Cemaziye'l-ahir sene 1178.”

suçluyu cezalandırabilir.¹⁴¹ Bu fikri savunan yorumlar bu belge ile ilgili olarak dikkatimizi çekmektedir. Zira şahsa verilen cezanın nasıl ne şekilde ispat olunduğunu ya da içki içme suçu ile ilgili olarak haddi düşüren şüphenin ne olduğunu bilmediğimizden biz sadece mevcut bir suç ile ilgili olarak hapis ile cezalandırılma yoluna gidildiğini görmekteyiz.

b. Ta'zir ile cezalandırılan davalar: Bir belgede ahaliden biri, zevcesiyle birlikte evinde eşkiya ile hamr içip fiske içerisinde olduğu gerekçesi ile dava edilmiş ve malum şahıs hakkında şer'an ta'zir hükmü verilmiş ve mahalleden çıkarılmıştır. Ancak kaydın son kısmında tevbe edip iyi hali söz konusu olduğunda asıl te'dib ve ta'zir'in uygulanacağı beyan edilmiştir.¹⁴² Yine aynı defterde geçen bir başka kayıta ise kendi halinde olmayan şahsın sarhoşken "ümme-i Muhammed'in dini ve anasına ırz-ı hetk etmek adet-i müstemirresi olup tenbih olduğunu lakin mütenebbih olmadığı" ifade edilmiştir. Sarhoş kişinin hakaret ve sövme suçu işlediği mahkemeye bildirilmiştir. Bu şahıs hamr içtiğini de ikrar edince şer'an ta'zir olunmuştur.¹⁴³ İçki içme haddine dair bilgi bu davada mevcut değildir.

Konuya dair fetva mecmualarından Fetava-i Fevziyye'de bu hususta bir fetva bulunmaktadır. "*Zeyd-i müslim ecâ nibden birkaç kimesneleri zevcesi Hind'in yanına getirip mezbûrlar ile şürb-i hamr eder olsa Zeyd'e ne lazım olur? el-Cevab: Hadd-i şürb ikâmet olunup tahfîf-i veca'ından sonra ta'zir olunur.*"¹⁴⁴

¹⁴¹ Mustafa Avcı, "Osmanlı Hukukunda Hapis Cezası", *Kamu Hukuku Arşivi*, yıl 5, sy. 1, Mart 2002, c. V, s. 21.

¹⁴² Üsküdar Mhk. 420, 23b-2: "Sahib-i arz-ı hal eş-Şeyh es-Seyyid Ali Efendi kayınatası Halil ile ba'de't-terafu' mezbûr Halil kızı zevce-i menkuhesi Nefise'yi aharı mesken-i meşru'da iskan için taleb eylediğimde bi-gayr-i hakkın teslimden imtina' ider deyü ba'de'd-da'va ve'l-ikrar mücebinece tenbih olunduktan sonra mezbûr Halil'in keyfiyet-i ahvali derun-i arz-ı halde tafsil olduğu veche üzere olduğuna binaen li ecli'l-istihbar meclis-i şer'a hazirun olan mahalle-i mezbûreden muhtarul-meşayihu'l-kiram eş-Şeyh es-Seyyid Yusuf Efendi ve Osman Efendi nam kimesneler fi'l-hakika mezbûr Halil ve zevcesi kendü halinde olmayıp daima menziline eşkiya getürüp şürb ve hamr ve enva'-ı fiske ü fesadı irtikab eyler ve su-i hal üzere olduğunu mezbûr Halil muvacehesinde şehadet etmeleriyle mücebinece mezbûr Halil şer'an ta'zir lazım gelme ile usta kulları mübaşeretle mahalleden ihrac olunup tevbe ve salah-ı zahir olunca hakikat lazım gelen te'dib ve ta'ziri icra buyrulmak emri-i savab olduğu bi'l-iltimas huzur-ı âlilerine i'lâm olundu. Fi 25 min Rebiü'l-ahir sene 1160."

¹⁴³ Üsküdar Mhk. 420, 56b-3.

¹⁴⁴ Feyzullah Efendi, *Fetava-yı Fevziyye*, İstanbul: Darü't-Tibaati'l-Amire, 1266, 763 numaralı fetva.

Aynı sicil defterlerinde bir kayıta¹⁴⁵ sarhoş olan bir kişinin kadınlara taarruz ettiği ve bunun neticesinde ta'zir cezasının verildiği, diğer bir kayıta¹⁴⁶ sarhoşken hakaret ettiği gerekçesi ile dava edilen şahsa şer'an ta'zir lazım geldiği şeklinde davalar vardır. Bu davalarda sarhoş oldukları durumlarda şetm ve hetk etmeleriyle ilgili mahkemeye başvurulduğu görülmektedir. Bu hususta yine fetva mecmualarından Yenişehirli Abdullah Efendi'nin Behcetü'l- Fetava'sında: “*Zeyd tâian şürb-i hamr edip hamrdan sekrân olunca Hind-i muhsaneyeye “Rosbi” deyu kazfeylese Zeyd'e ne lazım olur? el-Cevab: Hadd-i şürb ve hadd-i kazf.*”¹⁴⁷ şeklinde bir fetva mevcuttur. Fetvada geçtiği haliyle şahsın sarhoş olmasına binaen hadd-i şürb ile cezalandırmak en doğru karar olacaktır.

1.5.2.2. Hüküm Verilmeyen Davalar

Aynı belge içerisinde içki içme suçu ve başka suçların da görüldüğü davalar mevcuttur. Bu davalar da içki içme suçuna değil de diğer suçlara cezalar verilmiştir. Bunların büyük bir kısmını yine sarhoşken hakaret etme davaları oluşturmaktadır. Dava detayları içerisinde sekran olma hali zikredilip şetm ve hetk ile ilgili olarak da bazılarında ta'zir¹⁴⁸ hükmü verilirken bazılarında ta'zir hükmünden bahsedilmeyip dava sadece kaydedilmiştir¹⁴⁹.

a. Şetm etme suçu sebebiyle mahalleden ihraç hükmü verilen dava: Bir belgede hem içki müptelası hem de gözlerinin görmemesi dolayısıyla kendini korumaya kudreti olmayan kişinin ateş kaçırrır, evini ve dolayısıyla mahalleyi yakar endişesine binaen defaatle tenbih olunması hakkındadır. Lakin bu kişinin uyarılara kulak asmayıp üstüne “şütüm u galiza” ile hakaret etmesi ve zaten hakaret etmeyi adet haline getirmesi dolayısıyla mahalleden başka yere ihracı talep edilmektedir. Davada bulunulan şahıs da on beş güne kadar başka bir yere taşınacağını taahhüt etmektedir.¹⁵⁰

¹⁴⁵ Üsküdar Mhk. 420, 47a-2.

¹⁴⁶ Üsküdar Mhk. 420, 48a-1.

¹⁴⁷ Ebu'l-Fazl Abdullah b. Mehmed Yenişehirli Abdullah Efendi (v. 1156/1743), Behcetü'l-Fetava, ter. Mehmed Fikhi el-Ayni, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1266, 851 numaralı fetva.

¹⁴⁸ Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 415, 43b-1; Üsküdar Mhk. 420, 5a-2.

¹⁴⁹ Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 415, 29b-3; Üsküdar Mhk. 420, 59a-1.

¹⁵⁰ Üsküdar Mhk. 466, 48b-5.

b. Şetm etme suçu sebebiyle ta'zir, fisk suçu sebebiyle kal'abend cezası verilen dava: Bir belgede davacı, bir kimsenin sarhoş olduğu halde evinin kapısına dayanıp "gıyabında avretimi menziline ketm (saklama) eyledin" diye ana ve avratına "şütüm-u galiza" ile hakaret ettiği gerekçesi ile mahkemeye başvurmuştur. Durumu üç şahitle ispat edince şer'an ta'zir lazım gelmiştir. Ayrıca davada ismi geçen kadının, sanığın dükkânına gelerek alenen fisk içerisinde olup tenbih olunduğunda uyarıları dikkate almaması dolayısıyla daima kötü hal üzere olduklarını ahaliden beş kişi haber verip ıslah olmaları için kal'abend cezasına hükmedilmektedir. Şetm suçu, şahitle ispat edilen davada ta'zir cezası var iken fisk suçu ile ilgili olarak da kal'abend cezası vardır.¹⁵¹

c. Halinden emin olunmayan kimse hakkında sürgün cezası verilen dava: Bir belgede sarhoş olan bir kişi ile ilgilidir. Ahali, akrabası olan şahsı uyarıp mahalleden sürgün edilmeleri talebini ifade etmektedir. Ahali, mezkûr kişinin kendi halinde olmayıp "şaribü'l-hamr" olduğu, namuslu kadınlara ulaştığı, harp aleti ile dolaştığı ve akrabasının dahi kendisini defaatle evinden kovduğu gerekçesi ile asıl vatanına ve yahut başka yere sürgün edilmesini akrabasından istemektedirler. Akrabanın durumu tasdik etmesi ile sürgün cezası yazılmıştır. Bu şahsın sarhoş olması ile ilgili olarak açılmış bir dava söz konusu değildir. Burada sarhoş olma suçun sadece bir kısmını teşkil etmektedir. İlginç olan akrabadan sürgün için i'lamda bulunma talebidir.¹⁵²

d. Sarhoşken saldırma suçuna ta'zir ve diyet cezası verilen dava: Bir belgede diyet ve ta'zir cezaları birlikte yazılmaktadır. Kendi halinde olmayıp halkın ailesine saldırıp hakaret eden kişinin bu fiili adet haline getirdiği yazılarak dört kişinin şahitliği ile durum ispat edilince hakkında diyet ve ta'zire hükümlenmiştir. Bu davayı diğerlerinden farklı kılan ise diyetten bahsedilmiş olmasıdır. Hangi fiil ile ilgili olarak

---

¹⁵¹ Üsküdar Mhk. 420, 37b-1: "Medine-i Üsküdar'da Subaşı Mustafa hasmı olup meclis-i şer'a ihzar eylediği Besteci Ahmed ile ba'de'l-asl sekeran olduğu halde menzilüm kapısına gelüp benim gıyabımda avretimi menziline ketm eyledik deyü anama ve avretime şetm-i galiza ile şetm ve hetk-i irz itmeğle mücebini ba'de'd-da'va ve'l-inkâr müdde'i-i mezbûr müdde'asını udulden Toygar Hamza mahallesi sakinlerinden Ahmed bin Mehmed ve leh Mustafa bin Mahmud ve Mirza bin Abdullah nam kimesne şahadetleriyle vech-i şer'i üzere isbat ve mezbûr Ahmed'e şer'an ta'zir lazım gelüp mezbûr Ahmed'in hazire bi'l-meclis Zeyneb ile hilaf-ı şer'i şerif ihtilat olup mezbûre Zeyneb daima dükkânına gelüp alenen fisk üzere olmağla bi'd-defa'at tenbih olundukda mütenebbih olmayup daima su-i hal üzere olduğunu bi-garaz müsliminden Mehmed ve Hasan ve Mustafa ve Ali ve Molla İsmail nam kimesneler ala tarik-ş-şehade ihbar ve ıslah-ı nefsi edince kal'abend buyurulmak emr-i savab olduğu bi'l-iltimas huzur-ı âlilerine olduğu ba'de'd-tescil. Fi 28 min Recebü'l-ferd sene 1160."

¹⁵² Üsküdar Mhk. 415, 19a-2.

diyet talebinde bulunulduğu tam anlamıyla açıkça ifade edilmemiştir. Ancak açıkça diyet zikredilmiştir.¹⁵³

e. Sarhoş kişinin kendini vurduğunun belirlenmesi ve davadan vazgeçme: Bir kayıta bir zimmi vatandaşın oğlunun katli neticesinde kan diyeti (dem-ü diyet) talebiyle daha önceden mahkemeye başvurduğu ancak oğlunun sarhoşken kendini vurduğu ve bu vesile ile davalı kişilerle olan davasından vazgeçmesi kaydedilmektedir. Muhtemelen keşif ve mu‘ayene neticesinde maktulün kendini vurduğu tespit edilmiş ve böylelikle davadan yani diyetten vazgeçme söz konusu olmuş olabilir.¹⁵⁴

f. Zimminin sarhoşken hakaret etmesi: Bir kayıta davacı zimminin sarhoşken kapısına gelerek şetm etmesi ile ilgili olarak davada bulunmuş ve içki içme suçu ile ilgili ceza verilmeyip şetm ve hetk ile ilgili ceza verilmiştir.¹⁵⁵ Bu davada bize zimmilerin dinlerine göre yasak olmayan içki içme ve sarhoş olma halinin görülmediği hakaret suçundan dolayı da diğer kişiler gibi cezalandırıldıklarının ispatı olmuştur.

1.6. DİNDEN DÖNME (İRTİDAT-RİDDE)

1.6.1. Hanefi Fıkhı’nda İrtidat

Sözlükte “dönmek, geri çevirmek, kabul etmemek” anlamına gelen ridde bir fıkıh terimi olarak ise; Müslüman olan bir kişinin kendi hür iradesiyle dinden çıkmasıdır.¹⁵⁶ İrtidat

---

¹⁵³ Üsküdar Mhk. 415, 14a-3: “Üsküdar’da Gülfam mahallesinde Hüseyin bin Ali yine mahalle-i mezbûre sakinlerinden Osman bin Kurd muvacehesinde mezbûr Osman kendi halinde olmayup ibadullahın ehl ü iyaline fi’l-i şer’i kasdıyla ta’arruz ve hetk-i ırz adet-i müstemirresi olmağla tarih-i i’lamdan dört gün mukaddem zevce-i menkuhem Ümmühani ve sulbiye kebire kızım Emine hamamdan gelürken mezbûr Osman elinde bıçak ile mezbûretanın üzerlerine sekran olduğu halde hücum ve ümmet-i Muhammed imdadlarına yetişüp mezbûrun yedinden tahlis itmişlerdir deyü ba’d-e’d-da’va ve’l-inkâr müdde-i-i mezbûr ber-vech-i muharrer müdde’asını udüliden mahalle-i mezbûreden Mahmud ve İsmail ve Halil ve el-Hac Abdullah nam kimesneler şehadetleriyle vech-i şer’i üzere isbat itdikden sonra mahalle-i mezbûre İmamı Ahmed Efendi vesair bigaraz-i müslimin mezbûr Osman içün balade tafsil u ayan olunduğu vech üzere su-i halini ihbar ve hakkında iktiza iden diyet ve ta’ziri re’yi alilerine havale olunup mezbûr Osman i’lamıyla huzur-ı âlilerine irsal olundu. Fi 11 Safer sene 1159.”

¹⁵⁴ Üsküdar Mhk. 420, 47b-4.

¹⁵⁵ Üsküdar Mhk. 466, 42b-2: “Üsküdar’da Yenimahalle’de mütemekkin basmacı Kevork veled-i Anderyas nam zimmi mahfil-i babda basmacı kalfalarından Asvador veled-i Agop ve Manyas veled-i Gabriyel muvacehelerinde merkûman bir gün mukaddem vakt-i mağribde kapuma gelüp sekranen muvacehemde anama ve avretime cima’ lafziyla şetm etmeleriyle mücebin taleb ederim deyü ba’d-e’d-da’va ve’l-inkâr müdde-i-i merkûm ber-vech-i muharrer müdde’asını mahalle-i mezbûre sukkanından Serkiz veled-i Toros ve bakkal Hacador veled-i Artin nam zimmiler şehadetleriyle isbat etmeğin mücebiyle merkûman zimmilere şer’an ta’zir lazım geldiği bi’l-iltimas huzur-ı âlilerine i’lâm olundu. Fi 26 Muharrem sene 1179.”

¹⁵⁶ Halebi, *Mülteka*, c. I, s. 374-375; İbn Abidin, *Reddü’l-Muhtar*, c. VI, s. 354.

eden erkeğe “mürted”, kadına ise “mürtedde” adı verilir. Bu suçu belirleyen nas Kur’an-ı Kerim’de; “...içinizden kim dinden döner ve kâfir olarak ölürse işte onların bütün yaptıkları, dünyada da ahrette de boşa gider. Bular cehennemlikler ve orada kalıcıdır.”¹⁵⁷ Kişinin mürted sayılabilmesi için İslam’dan çıkması yeterlidir.¹⁵⁸

1.6.1.1. Unsurları ve Şartları

a. İrtidat suçunun sahih olabilmesi için şartlar: Öncelikle akıl, ayık olma ve kendi iradesi ile yapma şartı vardır. İslam hukukçularının çoğunluğuna göre mümeyyiz çocuğun irtidat suçunu işlemesi halinde suç gerçekleşmiş olur. Ancak ceza ehliyeti henüz tam olmadığından çocuk buluş çağına gelinceye kadar beklenir, buluş çağına gelince dinine dönmesi istenir şayet dönmezse o zaman ölüm cezasıyla cezalandırılır.

b. Kişinin küfrünü açıkça beyan etmesi gerekir. Böyle bir durumdaki şahsın küfrünü açıkça beyan etmesi, küfrü gerektirecek bir söz sarf etmesi veya küfrü gerektirecek bir davranışta bulunması ile suç oluşmuş olur.

c. Dinden çıkması şarttır. Bu kimselerin başka bir dine girmesi veya bu yönde beyanlarının olmasına bakılmaz esas olan İslam’dan çıkmış olması ve söz veya fiille beyan etmesidir.¹⁵⁹

1.6.1.2. Cezası

Cezası sünnet ve icma ile tayin edilmiştir. Bu cezanın delili ise Hz. Peygamber’in “*Kim dinini değiştirirse onu öldürün*”¹⁶⁰ hadisine dayanır.

Hanefiler irtidat suçundan dolayı sadece erkeklerin ölüm cezasına çarptırılacağını, kadınların cezasının ise tövbe edip İslam’a dönünceye kadar hapsedilmesi olduğunu ifade eder. Hanefilerin bu ayırımı yapmalarının gerekçesi ise savaşta kadınların öldürülmemesini zikreden hadise dayanmaktadır. Buna göre irtidat eden kadın öldürülmeyip üç gün hapsedilir, Müslüman olması sağlanır. Bir başka gerekçe ise

¹⁵⁷ Kur’an, Bakara Suresi, Ayet 218.

¹⁵⁸ İrfan İnce, “Ridde”, *DİA*, 2008, c. XXXV, s. 88-91.

¹⁵⁹ İbn Abidin, *Reddül-Muhtar*, c. VI, s. 358-359; İnce, “Ridde”, *DİA*, c. XXXV, s. 88-91.

¹⁶⁰ Buharî, *Cihad*, 149.

kadının muharip olmaması erkeğin muharip olmasıdır. Kadının bu anlamda dine zarar veremezken erkek o zararı verebilir.¹⁶¹

İrtidatta diğer bir mesele ise verilen ölüm cezasının gerekçenin sadece dinden çıkma olmayıp savaşı olup toplumu tehdit edecek hal ve hareketlerde bulunmak olduğu kabul edilmektedir. Özellikle Hanefiler bu hususta kadına ölüm cezası değil de hapis cezasını verirken kadının savaşmamasıyla ilişkilendirip hatta irtidat meselesine dair mürtedin malının, nikahının vs durumların savaş şartlarına göre değerlendirilmesi de bu suçun tek başına dinden çıkma olmayıp kollektif ve toplum zararına fiiller teşkil etmesi ve bunun neticesinde de toplum maslahatı gereği ölümüne hükmedilmesi gerekmektedir.¹⁶²

1.6.2. Şer‘iyye Sicillerinde İrtidat

Meselenin Osmanlı uygulamasına baktığımızda incelediğimiz sicillerde irtidat suçu ile ilgili olarak değerlendirebileceğimiz dava yoktur. Ancak sadece iki kayıta davacı, bir kişi hakkında dini durumu ile ilgili iddiada bulunmuştur. Bu davalarda irtidat suçu olmayıp davacısında asıl gayesi irtidat suçunu ispat etmek değildir.

Bunlardan ilkinde kendisine “dinsiz” ve “ben dinsize selam vermem” şeklinde hakarete bulunan kişi hakkında mahkemeye başvurulmuştur. İlgili belgede alenen dinsiz denmesinden rahatsız olan kişi, davada bulunmuş ve neticesinde suçlu şer‘an ta‘zir ile cezalandırılmıştır. Burada irtidat suçu söz konusu olmayıp sadece Müslüman olmadığını söyleyen kimseye karşı kendini temize çıkarma, aklama söz konusudur. Ayrıca yapılan hakareti cezalandırma talebide söz konusudur. Sonuç itibarı ile Müslüman olan bir kimseye dinsiz demek ciddi bir itham olup bunun cezalandırılması ile ilgili olarak ta‘zirin verilmesi de fiilin cezasız kalmadığının delilidir.

Diğer belgede ise bir zimmi, Müslüman kıyafetiyle dolaştığı ve beş vakit namaz kıldığı iddiası ile dava edilmiştir. Mezkûr zimmi, Müslüman olmayıp hala zimmi olduğunu ve “malikane için taraf-ı miri ile hesabı olduğundan” böyle giyindiğini ikrar etmiştir. Bu

---

¹⁶¹ Halebi, *Mülteka*, c. I, s. 375; İbn Abidin, *Reddül-Muhtar*, c. VI, s. 359-361/388-389; İnce, “Ridde”, *DİA*, c. XXXV, s. 88-91.

¹⁶² Nihat Dalgın, “İrtidat ve Cezası”, *Kur’an Mesajı İlmî Araştırmaları Dergisi*, 98, sy. 10-11-12, s. 189; İnce, “Ridde”, *DİA*, c. XXXV, s. 88-91.

kayıtta da kişi Müslüman olmayıp irtidat etmemiştir. Muhtemeldir ki kendisini dava eden kişi, onun namaz kıldığını ve Müslüman erkekler gibi giyindiğini görünce onu Müslüman zannetmiştir. Zimmi ise bazı maddi menfaatler için böyle giyindiğini ifade etmiştir. Mahkemede özellikle namaz kıldığı ikrar edilmiştir. Ancak ne olursa olsun zimmi, irtidatın şartlarını taşımadığından kendisine irtidat cezası verilemez. Bu meselede irtidat fiili yoktur sadece bir şahsı Müslüman zannetme vardır. Davanın açılış gayesi, gerekçesi kayıtlarda mevcut olmadığından bu hususta gerekli açıklama ve yorumları yapamamaktayız.¹⁶³

---

¹⁶³ Üsküdar Mhk. 415, 17b-1: "Üsküdar'da Valide-i Atik vakfının subaşı Halil mübaşeretıyla Üsküdar'da hudud-ı vakfda müteveffa Kürd Veli'nin zevcesi Fatıma'nın hizmetinde ehl-i İslam kıyafetle ahz ve meclis-i şer'a ihzar eylediği Abraham zimmi için mezbûre Fatıma huzur-ı müsliminde zimmi mesfur beş vakit namazını benim menzilimde kılar ve Müslümandır didiğine ahali-i sukdan Osman ve Ali ve Mustafa ve Halil nam kimesneler haber verüp zimmi mesfurdan istintak olundukda hala zimmi olup sekiz buçuk kise malikane için taraf-ı miri ile hesabım olduğuna binaen bu kıyafet ile gezerim deyü takriri Üsküdar'da ba'de't-tescil subaşı merkûm ile ma'an zimmi mesfur i'lamıyla huzur-ı âlîlerine irsal olundu baki ferman men lehü'l-emrindir. Fi 20 min Rebi'ülevvel sene 1159."

BÖLÜM 2: KISAS CEZASI VE DİYET

2.1. KISAS

2.1.1. Hanefi Fıkhı'nda Kisas

Sözlükte “ardından gitmek, iz sürmek, yaptığı işte birinin yolunu takip etmek; kesmek, eşitlemek ve misilleme yapmak” anlamlarına gelmektedir. Fıkıhta ise; “Kasten öldürdüğü kişiye karşılık failin öldürülmesi, kasten işlediği müessir fiil sonucu mağdurda bedeni-fiziki zarar meydana getiren kimsenin benzeri şekilde cezalandırılması” anlamında kullanılmaktadır.¹⁶⁴ Klasik fıkıh kaynaklarında “cinâyât”, “cirâh” ve “diyât” başlıkları altında incelenmektedir.¹⁶⁵ İslam Hukuku'nda kisas, canda (*kısâs fi'n-nefs- adam öldürme*) ve uzuvda (*kısâs fi-mâ dûne'n-nefs, kısâs fi'l etrâf, kısâs fi'l-curûh- yaralama*) olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Bu anlamda kisas hem hayat hakkı açısından hem de vücut bütünlüğünü ihlal açısından farklı yönler ihtiva eden suçta verilmiş bir cezadır.¹⁶⁶

Kısasta, kamu hakkı (Allah hakkı) ve kul hakkı birlikte bulunup kul hakkı ağır basar.¹⁶⁷ Asıl temelini Kur'an ve Sünnet oluşturmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de: “İşte bu yüzdendir ki İsrail oğullarına şöyle yazmıştık: Kim bir cana veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın (haksız yere) bir cana kıyarsa, bütün insanları öldürmüş gibi olur...”¹⁶⁸ buyurulmaktadır. Sünnette ise Hz. Peygamber (sav): “Dünyanın yok olması Allah Teâla katında Müslüman bir kişiyi öldürmekten daha önemsizdir.”¹⁶⁹ buyurmaktadır. Bu naslar insan canına kıymanın büyük suçlardan sayılarak cezalandırılması gerektiğini ifade etmektedir.¹⁷⁰

¹⁶⁴ Şamil Dağcı, “Kisas”, *DİA*, 2002, c. XXV, s. 488.

¹⁶⁵ Dağcı, “Kisas”, *DİA*, c. XXV, s. 489.

¹⁶⁶ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 27-28; İbn Abidin, *Reddül Muhtar*, c. X, s. 155; Dağcı, “Kisas”, *DİA*, c. XXV, s. 490.

¹⁶⁷ Dağcı, “Kisas”, *DİA*, c. XXV, s. 489.

¹⁶⁸ Kur'an, Maide Suresi, Ayet 32.

¹⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/439; Buhari, İman 35; Müslim, İman 28; Tirmizi, Birr ve Sıla 52.

¹⁷⁰ Serahsi, *Mebcut*, c. XXVII, s. 109-110.

Kıyasın en belirgin özelliği caydırıcı olmasıdır. Zira suçu işleyen şahsın, yaptığı misliyle kendisine muamele olunacağını bilmesi suçu işlemekten vazgeçmesini sağlamaktadır.¹⁷¹

2.1.1.1. Canda Kıyas (Kısâs fi'n-Nefs - Adam Öldürme)

Canda kıyas adam öldürme suçlarında söz konusu olan cezadır. Hanefiler bu suçları beşe ayırmaktadırlar. Bu ayırım; kasıt (amd), kasıt benzeri (şibh-i-amd), hataen, hata benzeri (mâcera mecra'l-hata'-hata hükmünde adam öldürme) ve öldürmeye sebep olma (tesebbüben katl) şeklindedir.¹⁷²

2.1.1.1.1. Öldürmenin Nevileri

a. Kasten Öldürme (teammüden-amden) : Bir kişinin, alet-i câriha¹⁷³ ile veya alet-i câriha hükmünde bir şey ile katli meşru olmayan bir insanın herhangi bir yerine kasten vurarak öldürmesidir.¹⁷⁴

Cezası: Suç sabit olursa verilecek ceza suçlunun kıyas edilmesi, yani öldürülmesidir. Öldürme cezası Kur'an-ı Kerim'de¹⁷⁵ ve Resulullah'ın hadislerinde¹⁷⁶ belirtilmiştir. Ancak maktulün yakınları (mirasçıları) veya bunlardan sadece birisi diyete¹⁷⁷ razı olup kısıstan vazgeçerse veya karşılıksız olarak suçluyu affederse kıyas cezası uygulanmaz. Çünkü bu suç kula karşı işlenip kul hakkı ihlal edildiğinden af ile düşer. Ölenin yakınları kısıstan vazgeçip diyet konusunda anlaşmaları takdirde diyeti katilin kendisi

¹⁷¹ Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 93.

¹⁷² Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 28-30; İbn Abidin, *Reddül Muhtar*, c. X, s. 155-162.

¹⁷³ Alet-i câriha: "Silah, demirden olan ağırlıklar (cevhere- kılıç, bıçak, mızrak, hançer, ok, iğne ve tığ), inceltilmiş sopa, cam, öldürecek yere batırılan iğne, inceltilmiş kamış kabuğu ve ateş" (İbn Abidin, *Reddül Muhtar*, c. X, s. 155-156; İbn Abidin, *Reddül-Muhtar Ale'd-Dürri'l Muhtar*, trc. Mazhar Taşkesenlioğlu ve Hüseyin Kayapınar, İstanbul: Şamil Yayınevi, 1987, c. XVI, s. 237).

¹⁷⁴ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 28; Halebi, *Mülteka'l-Ebhur*, c. II, s. 282; İbn Abidin, *Reddül Muhtar*, c. X, s. 155.

¹⁷⁵ Kur'an, Bakara Suresi, Ayet 178-179: "Ey iman edenler, maktüller hakkında kıyas size farz kılındı. Hür, hür ile; köle, köle ile; kadın, kadın ile kıyas olunur. Maktulün varisi tarafından katil lehine bir şey af olunursa (diyet için) yapılacak tatbikat örfe göre olmalı ve ona en iyi bir şekilde ödenmelidir. Bu (af ve diyet) Rabbi'nizden kolaylık ve rahmettir. Artık bundan sonra kim haddi aşarsa ona acı bir azab vardır. Sizin için kısısta hayat vardır." ; İsrâ Suresi, Ayet 34: "... her kim haksız olarak öldürülürse onun velisine (varisine) selahiyet verdik. O da öldürme mevzuunda haddi aşmasın...".

¹⁷⁶ Hz. Peygamber: "Kim kasten öldürürse bunun hükmü kıyastır". Ebu Davud, Diyat, Bab; 5.

¹⁷⁷ Diyet: Ölüm ve yaralama ile sonuçlanan bir suç işlendiğinde kıyas istenmediği veya kıyasın mümkün olmadığı durumlarda mal olarak verilmesi gereken bedele denir.

öder. Ebu Hanife'ye göre maktulün velisi kısas ister veya affeder. Katille diyet üzerinde anlaşmadan affetmiş ise diyet gerekmez.¹⁷⁸

Kasten öldürmede kefareet yoktur. Çünkü kasten öldürme bir suç olmanın ötesinde büyük bir günahdır. Dolayısıyla hiçbir kefareet ona denk olmaz.¹⁷⁹

Fukahanın çoğunluğuna göre kısas cezasına hükmedilebilmesi için suçlu ve mağdur müslüman ve hür olma açısından birbirinin dengi olmalıdır. Hanefiler ise böyle bir ayrıma başvurmadan zimmi ve müste'men ayrımına giderek müste'meni öldüren müslüman veya gayr-i müslim için kısas uygulanmayacağını savunur.¹⁸⁰

b. Kasıt Benzeri Öldürme (*şibh-i amd*) : Öldürülmesi dinen meşru olmayan bir insanı alet-i câriha'dan sayılmayan bir şey ile kasten öldürmektir.¹⁸¹ Bu öldürmede elinde alet-i câriha olmayan kişi, te'dib amacıyla dövme filinde bulunmuş lakin sonucu ölüm olmuştur. Burada kastın olmamasını elinde öldürücü bir alet olmamasından anlamaktayız. Zaten bu fiili kasten öldürmeden ayıran en önemli husus, niyetin başka olup ortaya çıkan sonucun, failin kastettiğinden daha ağır olmasıdır.¹⁸² Hz. Peygamber: “*Dikkat edin! Kasta benzeyen yanlışlıkla öldürülen; kamçı ve sopa ile öldürülendir. Bunda yüz deve gerekir. Bunlardan kırkı karında yavruları olan gebe devedir.*”¹⁸³ buyurmaktadır.

Cezası: Bu öldürmede kasıt bulunmadığından kısas cezası verilmez. Ancak hadiste geçtiği üzere ağırlaştırılmış diyet (muğallaza) ile cezalandırılır. Bu diyeti katilin âkilesi¹⁸⁴ öder.¹⁸⁵

---

¹⁷⁸ Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 94-100.

¹⁷⁹ İbn Abidin, *Reddü'l Muhtar*, c. X, s. 157-158.

¹⁸⁰ Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 94-100.

¹⁸¹ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 28-29; Halebi, *Mülteka'l-Ebhur*, c. II, s. 283.

¹⁸² Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 100-101.

¹⁸³ Ahmed. B. Hanbel, *Müsned*, 3/410; Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 101.

¹⁸⁴ Âkile: Kasıt unsuru bulunmayan bir öldürme ve yaralama hadisesinde suçlu adına diyet ödemeyi yüklenen şahıslar topluluğu. Belli erkek akrabalardan (asabe) oluşan topluluk veya katilin kayıtlı olduğu divanın üyeleridir.

¹⁸⁵ Halebi, *Mülteka'l-Ebhur*, c. II, s. 283; Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 101.

Bu durumda devletin ölüm cezası dışında uygun bir ta'zir cezası verme hakkı vardır. Katilin âkilesinin mağdur tarafa ağır diyet ödemesinin yanında katilin de kefaret vermesi gerekir. Hanefilere göre bu diyeti katil ve katilin âkilesi birlikte öderler. Âkilenin bulunmadığı durumlarda ise diyet devlet hazinesinden ödenir. Burada bir hususa dikkat çekmek gerekmektedir. Sopa ile kasten dövülen kişinin, bir uzvu yaralanıp bu yara sebebiyle ölürse bu dövme fiiline katl-i amd cezası verilir.¹⁸⁶

c. Hataen Öldürme (Taksirle öldürme) : Bir insanı herhangi bir kasıt olmaksızın hataen öldürmedir. Bu öldürme kasıta hata ve fiilde hata olmak üzere iki nevidir.¹⁸⁷

Cezası: Bu hususta Allah(c.c.) Kur'an-ı Kerim'de: “*Yanılarak yaptıklarınızda size vebal yoktur.*”¹⁸⁸ buyurmaktadır. Bu ayetle hataen öldürme neticesinde kısasın uygulanamayacağını anlamaktayız. Ancak Kur'an-ı Kerim'de: “*Yanlışlıkla bir mü'mini öldüren kimsenin, mü'min bir köle özgür kılması ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gerekir.*”¹⁸⁹ buyurularak insan kanının heder olması ve hataen olsa dahi insan canını koruma hakkı baki olduğundan böyle bir ceza verilmiştir. Kısacası bu durumda hataen de olsa katile kefaret (canına karşılık olarak bir köleyi özgür kılması eğer bunu yerine getiremiyorsa iki ay peş peşe oruç tutması) ve diyet ödeme cezası verilir. Hanefilere göre bu diyet ağırlaştırılmaz ve diyeti katil ile âkile birlikte öder.¹⁹⁰

d. Hata Hükmünde Öldürme (Hata Mecrasına Cari Adam öldürme): Failin gayr-i ihtiyari bir eylem ile adam öldürmesidir. Failin hiçbir kimseyi öldürmeye yönelik bir hareketi mevcut değildir. Bir kimsenin uyurken bir başkası üzerine düşerek onu öldürmesi olayında olduğu gibi ölüm tamamen failin iradesi dışında meydana gelmiştir.¹⁹¹

---

¹⁸⁶ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 29.

¹⁸⁷ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 29; Halebi, *Mülteka'l-Ebhur*, c. II, s. 284; İbn Abidin, *Reddü'l Muhtar*, c. X, s. 160; Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 103-104.

¹⁸⁸ Kur'an, Ahzab Suresi, Ayet 5.

¹⁸⁹ Kur'an, Nisa Suresi, Ayet 92.

¹⁹⁰ Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 104-105.

¹⁹¹ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 29; Halebi, *Mülteka'l-Ebhur*, c. II, s. 284; İbn Abidin, *Reddü'l Muhtar*, c. X, s. 161; Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 106.

Cezası: Bu suçun cezası da yine âkile tarafından ödenecek diyet ve fail tarafından yerine getirilecek olan kefârettir. Kefâretin var olması uhrevi anlamda mes'ul olunduğunu ifade eder. Bu durum azimetin terki şeklinde değerlendirilmektedir.¹⁹²

e. Tesebbüben Öldürme: Herhangi bir insanın ölümüne sebep olmaktır. Bir kimsenin herkesin geçtiği bir yola izinsiz olarak açtığı kuyuya yoldan geçen birinin düşmesi sonucu ölmesi gibi.¹⁹³

Cezası: Hanefilerdeki hâkim görüşe göre tesebbüben adam öldürmenin cezası da âkile tarafından ödenecek olan diyettir. Fâilin ayrıca kefâret ödemesi de gerekmez.¹⁹⁴

2.1.1.1.2. Canda Kısasın Unsurları ve Şartları

1. Kısasın gerekmesi için katilin mükellef, hür, akıllı olması gerekir. Akli dengesi yerinde olmayan kimse, mecnun, mâtuh (bunak) ve çocuğun öldürmesi teammüden sayılmaz. Bunların fiilleri hata hükmündedir. Bu sebepten bunlara diyet gerekir, kısas gerekmez.¹⁹⁵

2. Katil, mute'ammid olmalıdır. İkraah altında ve şibh-i amd ile katil olan kişiye kısas gerekmez. Bu katil maktulün mirasından mahrumda kalmaz. Hatta böyle bir durumda ikrah altında olan kişi yerine onu buna zorlayan mücbire kısas gerekir. Zira ikrah altında olan kişi, mücbirin aleti olarak değerlendirilir.¹⁹⁶

3. Maktul, katilin fer'i olmamalıdır. Kısas gerekmesi için maktulle katilin arasında baba-oğul, köle-efendi gibi bağların bulunmaması gerekmektedir. Böyle bir durumda ta'zir, diyet, mirastan men gibi hükümler gerekebilir, kısas gerekmez. Ancak usulünü amden katleden kişi hakkında kısas gerekir. Köle veya cariye efendisini amden katletse kısas gerekir. Efendi kölesini/cariyesini katletse kısas gerekmez, diyet de gerekmez.¹⁹⁷

¹⁹² İbn Abidin, *Reddü'l Muhtar*, c. X, s. 161; Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 106.

¹⁹³ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 30; Halebi, *Mülteka'l-Ebhur*, c. II, s. 284; İbn Abidin, *Reddü'l Muhtar*, c. X, s. 161; Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 106.

¹⁹⁴ Halebi, *Mülteka'l-Ebhur*, c. II, s. 284-285; İbn Abidin, *Reddü'l Muhtar*, c. X, s. 161-162; Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 106.

¹⁹⁵ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 63; İbn Abidin, *Reddü'l Muhtar*, c. X, s. 163.

¹⁹⁶ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 64.

¹⁹⁷ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 64-65; İbn Abidin, *Reddü'l Muhtar*, c. X, s. 163-164.

4. Erkek, kadın karşılığında; akıllı, deli karşılığında; ergenlik çağına ermiş olan, ergenlik çağına ermemiş olan karşılığında; sağlıklı olan, sağlıklı olmayan karşılığında; azaları tam olan, azaları tam olmayan karşılığında kısas yapılarak öldürülür.¹⁹⁸

5. Kanı masum olan müslüman, kanı masum olan gayr-i müslimi (müslüman olmayan - islam devleti sınırları içerisinde yaşayan) kasten öldürse kısas gerekir.¹⁹⁹

6. Maktulün varisleri dava açarak kısas talebinde bulunmalıdır eğer böyle bir talep olmazsa katil hakkında kısas hükmü verilemez. Çünkü kısas talep etme hakkı varislere aittir.²⁰⁰

7. Maktulün varisleri kısas esnasında hazır bulunmalıdır. Varislerden biri eksik olsa kısas gerçekleştirilemez.²⁰¹

2.1.1.2. Uzuvida Kısas (Kısâs fî-mâ Dûne'n-Nefs-Müessir Fiiller)

İslam hukukunda öldürme dışında yaralama, organlara zarar verme gibi fiillerde uzuvda kısas söz konusudur. Bir organın kesilmesi, yaralanması ya da kullanılamaz hale gelmesidir. Bu fiiller vücut bütünlüğünü bozup kişinin ölümüne sebep olmayan fiillerdir. Burada ölçü mafsaldan kesilen veya kesilmediği halde işe yaramaz hale getirilen kollar ve bacaklar, kemiğe dayanmış ve kemiği ortaya çıkarmış olan yaralar, kısasa tabi olarak cezalandırılır.²⁰²

2.1.1.2.1. Yaralamanın Nevileri

a. Amden Cerh: Bir şahsı alet-i câriha ile haksız yere amden yaralamaktır. Bu cerhlerde şibh-i amd yoktur.

b. Hataen Cerh: Bir insanı yaralama kastı olmadan kazaen yaralamaktır. Bir şahsın av zannıyla attığı kurşunun bir insana isabet etmesi gibidir.

¹⁹⁸ Halebi, *Mülteka'l-Ebhur*, c. II, s. 286.

¹⁹⁹ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 65-66; İbn Abidin, *Reddü'l Muhtar*, c. X, s. 162.

²⁰⁰ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 68; İbn Abidin, *Reddü'l Muhtar*, c. X, s. 196-197.

²⁰¹ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 69.

²⁰² Halebi, *Mülteka'l-Ebhur*, c. II, s. 288; İbn Abidin, *Reddü'l Muhtar*, c. X, s. 197-198; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, c. I, s. 192; Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 199-200.

c. Hata Hükümünde Cerh (Hata mecrasına cari cerh): Yaralama kastı ve isteği olmayan yaralamalardır. Bir hamalın arkasındaki yükün düşüp bir insanı yaralaması gibidir.

d. Tesebbüben Cerh: Bir şahsın herhangi bir kastı olmadığı halde yaralanmaya sebep olmasıdır. Umuma açık bir yolda izinsiz açılan bir kuyuya birisinin düşmesi sonucu yaralanması gibi.²⁰³

Yaralanmalarda kisasın uygulanabilmesi için adam öldürme kisasında aranan şartlara ilaveten; iki yer arasında eşitlik, eşitliği temin etmenin mümkün olması, daha fazla ve daha az uygulama ile zulmedilmemesi şartları vardır.²⁰⁴

Cezası: Öldürme suçunda olduğu gibi kasten ve kasıt benzeri müessir fiilde ceza kısastır. Bunun haricinde hataen, hata hükümünde ve tesebbüben yaralama suçlarına karşılık olarak diyet ödenir.

Mağdurun talep etmediği durumlarda ise kısas cezası düşüp ceza diyete dönüştürülür. Bu durumda suçluya ayrıca ta'zir cezası da verilir. Bu nevi suçlarda affedilme kisasın düşüp diyetin ödenmesine sebep olur. Ebu Hanife'ye göre yaralamalarda kişinin affetmesiyle istihsanen suçu işleyen malından diyet verilir. Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre af geçerlidir ve bir şey gerekmez.²⁰⁵

2.1.1.2.2. Uzuvdaki Kısas Uygulanabilen/Uygulanamayan Bazı Durumlar

1. Uzuvlarda kısas uygulanabilmesi için uzvun eklemden kesilmesi gerekir. Eklemlerde denkliliği sağlamak mümkündür. Eklemde olmayıp kemiğin kırılması şeklinde olan yaralamalarda Hanefilere göre kısas uygulanmaz. Örneğin eklemde kesilen parmak eklemde kesilerek kısas olunur. Denkliliği mümkün olan durumdaki organlarda kısas uygulanır. Denklik hem eylemde (yararda ve bedelde) hem de yerde eşitliklidir. Sağ eli kesilenin sağ eli, sol eli kesilenin sol eli kesilir ancak kol yarısından kesilmiş ise bu durumda kısas uygulanamaz zira kısas uygulanmak istense aynı eşitliği sağlamak

---

²⁰³ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 31-32; Halebi, *Mülteka'l-Ebhur*, c. II, s. 284; İbn Abidin, *Reddü'l Muhtar*, c. X, s. 161; Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 106.

²⁰⁴ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, c. I, s. 192.

²⁰⁵ Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 224.

mümkün değildir. Bir şahsın eli çolak olsa veya parmakları noksan olsa ve sağlam bir eli kesse eli kesilen kimse muhayyer bırakılır. İsterse kısas olunur, isterse diyetini alır. Dişten başka diğer kemiklerde kısas olunmaz. Dişte kısasın delili ise “*Dişe karşı diş...*”²⁰⁶ ayetidir. Eğer dişini kırmışsa diş o seviyeye kadar törpülenir. Dişini sökmüşse diş sökülür. Burada aynı diş olması önem arz eder. Aynı diş mevcut değil ise kısas düşer. Kol, bacak, kaburga kemiği vb. diğer kemiklerde hükümet-i adl gerekir.²⁰⁷

2. Biri diğerinin gözüne vursa ve göz yerinde durduğu halde görme işlevini kaybetse vurana kısas uygulanır ve onunda görme özelliği kaybettirilir. Ancak gözünün tamamını çıkarsa o zaman kısas uygulanamaz. Böyle bir durumda iki göz arasında eşitliği sağlamak mümkün olmadığından kısasa başvurulmaz. Bu durumda suçlunun diyet vermesi gerekir.²⁰⁸

3. Müslüman ile zimminin organları arasında kısas geçerlidir. Gerekçesi diyetlerinin eşit olmasıdır. Hanefiler, organlarda erkek ve kadın, hür ve köle ile iki kölenin azalarında kısas uygulanmaz kuralını kabul eder. Örneğin bir erkek, bir kadının azasından bir yerini kesse kısas olunmaz. Çünkü bunlarda eşitliği sağlamak mümkün değildir. Diyetleri ve kıymetleri farklıdır. Yarar ve fayda yönünden erkek-kadın organlarında denklik yoktur.²⁰⁹

4. Dil ve tenasül uzvunda kısas yoktur. Baştaki yaralanmalarda da kısas yoktur (muzıha²¹⁰ haricinde). Başta açılan yaralarda yaranın yeri ve derinliği önemlidir. Cinsine göre bu yaralanmalarda hüküm değişir. Eşitlik sağlanması mümkün olan yaralanmalarda kısas gerekirken cezalandırıldığında eşitliğin sağlanması mümkün değil ise o zaman kısas uygulanmaz.²¹¹

---

²⁰⁶ Kur'an, Maide Suresi, Ayet 45.

²⁰⁷ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 29; Halebi, *Mülteka'l-Ebhur*, c. II, s. 288-289; İbn Abidin, *Reddü'l Muhtar*, c. X, s. 197- 201; Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 199-210.

²⁰⁸ Halebi, *Mülteka'l-Ebhur*, c. II, s. 288; İbn Abidin, *Reddü'l Muhtar*, c. X, s. 199-199; Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 220-221.

²⁰⁹ Halebi, *Mülteka'l-Ebhur*, c. II, s. 289; İbn Abidin, *Reddü'l Muhtar*, c. X, s. 202-203; Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 201-202.

²¹⁰ Mûziha: Kemiğin üzerindeki zarda yırtılma sonucu kemiği ortaya çıkaran yara.

²¹¹ Halebi, *Mülteka'l-Ebhur*, c. II, s. 289; İbn Abidin, *Reddü'l Muhtar*, c. X, s. 203- 204; Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 199-215.

5. Birisinin boğazını sıkarak boğan, kuyuya atarak öldüren kişiye Ebu Hanife'ye göre kısas gerekmez. Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre ise bu kimse bu fiili yaparak şahsın öleceğini bildiğinden kasten öldürmedir diyerek kısas gerekir demişlerdir.²¹²

6. Kesme, yaralama vurma gibi organa yapılan zararı affetmek bu yaralamaların daha sonra büyüyerek ölüme sebep olması halinde öldürmeyi de affetmek anlamına gelmektedir. Bir kimse diğerinin elini kesse ve eli kesilen affetse bu af ittifakla geçerlidir. Ancak Ebu Hanife'ye göre ölümle sonuçlanırsa af geçersizdir.²¹³

Bir organ ancak kendi misliyle kıyas edilir. Kısas yapıldığı durumda eşitlik sağlanamıyorsa kısas uygulanamaz. Yer ve işlev anlamında kısas uygulanan organlar eşit olup zulmedilmemesi, fazla ve eksik yapılarak haksızlığın önlenmesi, denkliğin olması gerekmektedir. Bunun haricindeki durumlarda kısas uygulanamaz. Kısas uygulamak zulüm ve haksızlık olur.

2.1.2. Şer'iyeye Sicillerinde Kısas

2.1.2.1. Şer'iyeye Sicillerinde Canda Kısas

Osmanlı Şer'i Mahkemelerinde bu hususla ilgili olarak incelediğimiz sicil defterlerinde canda kısas (kısas fi'n- nefis) ile ilgili belgeler mevcuttur. Bu belgelerden bazılarında belirlenen hüküm kaydı mevcut iken bazılarında davanın neticesi hakkında bilgi yoktur. İncelediğimiz sicillere göre davaları taksimata tabi tutarak hüküm verilen davalar, hüküm verilmeyen davalar ve son olarak da tarafların aralarında sulh yaparak anlaşmaya vardığı davalar olmak üzere sicillerdeki durum aktarılmaktadır.

2.1.2.1.1. Hüküm Verilen Davalar

Kısas konusunun asıl temelini bu bölüm oluşturmaktadır. Zira kasten bir kişiyi öldüren kişiye İslam Hukuku'na göre kısas cezası verilir. Bu anlamda incelediğimiz Üsküdar Mahkemesine ait defterlerin sadece üç tanesinde²¹⁴ hükme rastlanmıştır. Bu hükümlerden de üç tanesinde kısas hükmü verilmiştir.²¹⁵ Kısas hükmü verilmeyip te'dib

---

²¹² Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 222.

²¹³ Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 224.

²¹⁴ Üsküdar Mhk. 415, 420 ve 466 numaralı sicil defterleri.

²¹⁵ Üsküdar Mhk. 420, 47a-1; 420, 70a-3 ve Üsküdar Mhk. 466, 22b-2.

ve ta'zir hükmü²¹⁶ ile hapis hükmü²¹⁷ de mevcuttur. Bunun haricinde herhangi bir cezaya rastlanmamıştır.

Belgelerden biri bıçak ile kasten darp ve yaralama neticesinde o an ölen kişi hakkındadır. Şahitlerle durum ispat edilerek bahsi geçen davada kısasa hükmedilmiştir.²¹⁸

Başka bir belgede zimmiler arasında geçen bir cinayet konu edilmiştir. Kasbar'ın Avanis'i yaralayıcı alet ile kasten yaralayarak o anda öldürdüğü bildirilmiştir. İlgili belgede lazım olan kısasin aile fertleri tarafından talep edildiği anlatıldıktan sonra gerekli araştırmanın yapıldığı yazılmıştır. Sanığın suçu ikrar etmesi ile suç sabit olmuştur. Davanın neticesinde suçlunun kısas cezası ile cezalandırılmasına hükmedilmiştir. Lakin kısasin gerçekleşmesi için maktulün yakınlarının mahkemede bulunması gerektiğinden kısas hükmü sabit olup o anda uygulanmamıştır.²¹⁹

Başka bir belge aynı defterde mevcut olan bir davanın devamıdır. Defterde konu ile ilgili ilk görülen davada maktulün balta ile yaralanarak öldüğü yazılmıştır. Durum bir şahitle ispat edildiğinden başka bir şahit için yedi gün mühlet tanındığı ifade edilmiştir. Dava tekrar görülmüş ve durum iki şahitle ispat edilerek kısas cezası verilmiştir. Ailesi

---

²¹⁶ Üsküdar Mhk. 415, 11a-1.

²¹⁷ Üsküdar Mhk. 466, 35b-3.

²¹⁸ Üsküdar Mhk. 420, 47a-1: "Medine-i Üsküdar'da Valide-i Atik mahallesinde sakin iken bundan akdem Üsküdar haricinde Taşçılar kurbunda maktülen vefat iden Halil bin Mehmed bin Abdullah'ın veraseti anası Ümmü Gülsüm bint-i Abdullah nam hatun ile li ümm kız karındaşı Fatıma bint-i Abdullah nam sağireye ve li eb er karındaşları Hüseyin ve Mustafa'ya münhasıra olduğu şer'an zahir olduktan sonra mezbûran Mustafa ve Hüseyin asaleten ve zatı mu'arrefeteyn ta'rifleriyle mu'arrefe olan mezbûre Ümmü Gülsüm kendi tarafından asaleten ve sağire-i mezbûre Fatıma'nın anası ve kibel-i şer'den mansube vasiyyesi olmağla sağire-i mezbûre tarafından dahi vesayeten maktul-i mezbûrun katilin olmak üzere ihzar-ı şer' olunan Mustafa bin Mehmed muvacehesinde mezbûr Mustafa tarih-i i'lamdan dört gün mukaddem ba'de'z-zuhr medine-i mezbûre haricinde Taşçılar kurbunda tarik-i amm üzerinde merkûm Halil'i sağ omuzu ve şah damarları üzerlerinden beyaz kabzalı bıçak ile bi gayr-i hakk amden darb ve cerh itmeğle mezbûr Mustafa'nın darb-ı mezkûrundan müteessiren ol anda fevt olmağla şer'an lazım gelen kısas talep iderüz deyü her biri ba'de'd-da'va ve'l-inkâr müdde'ıyyun-ı mezbûrun vech-i muharrer üzere olan müdde'alarını medine-i mezbûrede Valide-i atik mahallesi sükkanından lede'd-tezkiye adaletleri zahir olan Molla Ali ve diğer Ali Beşe ibn-i Ahmed nam kimesneler şahadetleriyle mezbûrun muvacehesinde vech-i şer' üzere isbat itmeleriyle mücebince Mustafa'ya şer'an kısas lazım geldiği b'i-iltimas huzur-ı âlîlerine i'lâm olundu. Fi 8 min Şevvalü'l-mükerrem 1160."

²¹⁹ Üsküdar Mhk. 420, 70a-3.

mezkûr yerde olmadığı için kısas cezası o zaman gerçekleşmemiş ve ailesinin önünde yapılması için bekletilmiştir.²²⁰

Bir diğer belge ise aynı defterde bulunan başka bir belgenin devamı olup davada çuval içerisinde bulunan kadın cesedi ile ilgili önce keşif ve muayane yapılmıştır. Soruşturmadan sonra Mustafa durumu ikrar edip mezbûre ile aralarında düşmanlık olduğunu ve Ahmet ile İbrahim'e ücret verip ücret karşılığında katlettiklerini ikrar etmiştir. Ahaliye de halleri sorulduğunda ahali, kötü hallerini ihbar ve eşkıya kimseler ile buluşup ahalinin mallarını yağmalamayı ve çapulculuk yapmayı adet edindiklerini ifade etmekte ve ahaliden de on bir kişi bu hale şahadet etmektedir. Bundan sonra malum kişiler "siyaseten cezaları icra olunmak" talebi ile veliyyü'l-emre gönderilmiştir. Bu süreçte usta kulları hapsine verilmişlerdir. Daha sonra hapiste bulunan kişilere te'dib ve ta'zir cezası verilmiştir. Bahsi geçen bu davada kısas hükmüne dair bilgi yoktur. Ancak te'dib ve ta'zir olunmaları dolayısıyla hüküm verilen davalar bölümünde zikretmeyi uygun bulduk.²²¹

²²⁰ Üsküdar Mhk. 466, 22b-2 (466, 17a-3'ün devamıdır): "Medine-i Üsküdar'a muzafe Yöros nahiyesinde vakı' Çavuşbaşı çiftliği demekle ma'ruf çiftlikde kethüda iken sene-i maziye Şevvalinin on üçüncü günü çiftlik-i mezkûr kurbunda Köylübayırı nam mahalde tarlada vech-i âti üzere cerihan fevt olan Arabgirli İbrahim nam kimesnenin veraseti zevce-i menkuhaları olup hâlâ Arabgir'de sakine Hafize bint-i Süleyman ve Züleyha bint-i Ömer nam hatunlar ile sulbi sağır oğlu Yusuf ve sulbiye sağire kızı Ümmü Gülsüm ve babası Mustafa bin Ömer ve anası olup hâlâ Arabgir'de sakine Hanife bint-i Zülfikar'a münhasıra olduğu şer'an sabit olduktan sonra kendi tarafından asil ve sagiran-ı mezbûran tarafından vasi ve zevcetan-ı mezbûretan Hanife ve Züleyha ile ümm-i mezbûre Hanife taraflarından vech-i ati üzere taleb ve da'va ve lede'l-iktiza sulh ve ibraya ve bedel-i sulhu kabza ve bunlar mütevakıf olduğu umurun küllisine ba- hüccet-i şer'iyye vekil olduğu Ömer bin Mustafa ve Mehmed bin Hasan nam kimesneler şahadetleriyle sabit olan eb-i mezbûr sahib-i arz-ı hal Mustafa medine-i mezbûrede mahfil-i babda meclis-i şer'-i hatirde nahiyeye-i mezbûrede vakı' Çepni karyesi ahalisinden derun-ı arz-ı halde mezkûrül- isim Bekir bin Yusuf mahzarında murisimiz mezbûr İbrahim tarih-i mezkûrda vakt-i subhda zikr olunan tarlada işbu mezbûr Bekir odun baltasının zahriyle başının sağ tarafından kulağına karib mahalline bi-gayri hakkın iki def'a darb u cerh ettikde ol anda müte'essiren fevt olmağla mucibini asaleten ve vesayeten taleb ederim deyü ba'de'd-da'va ve'l-inkâr müdde'i-i mezbûr müdde'asını zikr olunan Üsküdar karyesi ahalisinden Mustafa bin Hasan nam kimesneyi ikamet ve edayı şahadet edüp ba'dehu çeharşenbe günü huzur-ı âlîlerine ma' kud meclis-i şer'-i şerife iki nefer kimesne ikamet lakin makbulü's-şehade olmamalarıyla bi'l-istimhal yine Üsküdar Mahkemesine havale olundukda İslambol'da Koca Mustafa Paşa kurbunda Ağaçkakan'da kahveci es-Seyyid İbrahim ibn-i el-Hac Hüseyin nam kimesneyi ikamet ve edayı şahadet edüp şahidan-ı mezbûrandan herbiri mahallerinde tezkiye olundukda udulden oldukları cemm-i gafir müslimin ihbarlarıyla müte'ayyen olduktan sonra mezbûr Bekir'e kısas lazım gelip lakin katil-i mezbûrun verese-i kibarından zevceleri ve anası mezbûrat Hanife ve Züleyha ve Hanife Arabgir'de olmağla babası vekil-i mezbûr sahib-i arz-ı hal Mustafa için vekaleten istifa-yı kısas şer'an caiz olmayup mezbûratın huzurları lazım olmağla bi-hasebi's-şer'i's-şerif huzurlarına tevkif olunduğu ma'lum-ı devletleri buyruldukda emr ü ferman hazreti men lehül-emrindir. Fi 15 Şa'ban sene 1178."

²²¹ Üsküdar Mhk. 415, 11a-1 (415, 10b-2'nin devamı): "Tarih-i i'lamdan iki gün mukaddem Üsküdar haricinde Barutçı müteveffa Selim bağçesi demekle ma'ruf bahçe duvarı kurbunda tarik-i ammde çuval içinde avret cenazesi sadır olan ferman-ı alilerine imtisalen Haseki kulları ve usta ve Bostancıbaşı Ağa çukadarı mübaşeretle ma'rifet-i şer'le keşf

Bir başka belgede tüfekle yaralanarak ölen kişi hakkında daha önce dava görülmüş olup katil olan şahıs Boğazkesen kal'asında hapsedilmiştir. Ancak katilin kız kardeşi ve babası suçsuzluğunu savunup bunun hilafında şahitlerin olmadığını ifade ederek tekrar mahkemeye başvurmuştur. Ahaliden de şahitler getirerek şahitler katilin bahsi geçen olayda herhangi bir müdahalesi olup olmadığı hakkında bilgilerinin olmadığını ancak iyi hali hakkında şahadet ettikleri yazılmıştır. Ayrıca hapse konduğu andan itibaren de cezasını çektiğini ifade ederek mezkûr şahıs hakkında kefil olunmuştur. Bu gerekçeler ile katilin salıverilmesi talep edilmektedir. Bu davada suç işleyen şahsın hapsedilmek suretiyle cezalandırıldığını görmekteyiz. Daha önce mevcut olan davayı tespit edemediğimizden neye dayanarak hapsedildiği hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Davada töhmet altında olan bir şahsın hapsi söz konusudur. Ayrıca bu davadaki bir diğer önemli detay ise suçlunun hapsedildiği yerin neresi olduğu belgede zikredilmektedir.²²²

2.1.2.1.2. Hüküm Verilmeyen Davalar

Bu başlık defterlerde bulunan davaların karar kısmına dair bilginin mevcut olmayıp sadece şikâyet aşaması, tarafların dinlenmesi ile keşif ve mu'ayene varsa onunla ilgili bilgilerin varlığından ibarettir. Bahsi geçen belgeler tetkik, araştırma, keşif ve muayene, suçlunun mahkemeye getirilmesi, ispat yollarının belirlenmesi gibi aşamaları içermektedir. İncelediğimiz Üsküdar Mahkemesine ait yedi sicil defterinden sadece üç

---

olunduğu bundan akdem huzur-ı âlîlerine i'lâm olunup usta kulları neferatından iki nefer Bostani meyyit bulunup keşif olunan mahalden alamet-i dem izni Üsküdar'da Torbalı mahallesinde Mastur Mehdi dimekle ma'ruf kimesnenin kapısına gelince ca-be-ca mahalde alamet-i dem-i mu'ayene itdik deyü ba'de'l-ahbar muzınna-i töhmet oldukları ecilden mezbûr Mehdi ahz olunmayıp sulbi kebir oğlu Mustafa ve zevcesi Fatıma ahz olunmalarıyla mezbûr Mustafa istintak olundukda cevabında maktule mezbûreye adavetim olmağla Kalyoncu taifesinden Uzun Ahmed ve Bilecikli Deli İbrahim ben ücret virüp anlar dahi bulunduğu mahal kurbunda bağ içinde katil ve ser-i maktu'ını bana getürmüşlerdir deyü takrir ittikten sonra keyfiyetleri mahallesi ahalisinden müseccelü'l-esami kimesnelerden sual olundukda mezbûran Mustafa ve Fatıma ve zevci gaib-i mezbûr Mehmed kendi halinde olmayup daima erazil-i eşkiya gelüp ol veçhile katli nüfus ve ibadullahın mallarını nehb u garet adet-i müstemirreleri olduğu mahalle-i mezbûre imamı Süleyman ve müezzini Ali Vanlı mahalleden Mehmed Efendi ve Hasan Ağa ve Mehmed Çelebi ve el-Hac Mustafa ve Selim Beşe ve diğer Mustafa ve Ali ve Abdurrahman ve Süleyman ve es-Seyyid Mustafa nam kimesnelerden her biri su-i hallerine şahadet itmeleriyle mezbûrlar mar-ı(?) veliyyü'l-emr ile siyasete cezalar icra olunmak iktiza itmekle usta kulları habsine virilüp huzur-ı âlîlerine irsal olunmuşlardır malum-ı devletleri soruldukda ceza ve cezaları te'dib ve ta'zirleri re'y-i alilerine veçhile buyurulsa emr hazret-i veliyyü'l-emrindir halleri ihbar ve usta kulları habsinde olan mezbûran Mustafa ve Fatıma haklarından iktiza iden te'dib takrirleri re'y-i alilerine havale ve i'lamlarında huzur-ı alilerinde irsal olundu baki ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir. Fi 19 Muharrem sene 1159."

²²² Üsküdar Mhk. 466, 35b-3.

defterde²²³ bu davaların örnekleri mevcuttur. Zikrolunan diğer defterlerde bu hususla ilgili olarak dava bulunmamaktadır.

a. Davadan men' olunan davalar: Bazı davalarda "mu'arazadan men'" ibaresi ile davada karar aşaması mevcut değildir. Burada men' olunma sebebi suçun ispat olunamaması ya da haksız dava açılmasıdır. Bahsi geçen defterlerde bu hususta iki kayıt bulunmaktadır. Bu kayıtlardan ilkinde katledilen şahsın varisleri, bir kişi hakkında katil olduğu gerekçesi ile mahkemeye başvurmuşlardır. Ancak sanık suçu inkâr etmiştir. Sanığa yemin etmesi teklifinde bulunulmuş o da yemin edince davacılar başka bir beyyine ile durumu ispat edemeyerek davadan men' olunmuştur.²²⁴ Aynı defterde bulunan diğer kayıta ise iki sene önce katledilen kişinin yakınları davada bulunarak şer'an gereğini talep etmişlerdir. Ancak suçlunun inkârı üzerine maktulün varislerinden delil getirmeleri istenmiştir. Üç defa delil getirmeleri hususunda zaman tanınmıştır. Lakin delil getirmeyip yemin etmeye de yanaşmayınca davadan men' olunmuşlardır. Dolayısıyla bu kayıta cinayet suçu vaki olmuş ancak katil tespit edilemeyip kısas cezası verilememiştir.²²⁵

İncelediğimiz defterde bazı davaların ispat edilememe neticesinde düştüğünü²²⁶ veya tarafların davadan vazgeçtiğini görmekteyiz. Oğlunun öldürüldüğü iddiası ile mahkemeye başvuran zimmi, daha sonra oğlunun sarhoşken kendini vurduğunu ifade ederek kan diyetinden ve davadan vazgeçmiş ve haklarında şikâyette bulunduğu kişilerin zimmetlerini ibra etmiştir.²²⁷ Başka bir defterde de davacının davasından vazgeçtiği ile ilgili olarak başka bir dava mevcuttur.²²⁸

---

²²³ Üsküdar Mhk. 347, 420 ve 466 numaralı sicil defterleri.

²²⁴ Üsküdar Mhk. 347,18b-2.

²²⁵ Üsküdar Mhk. 347, 24b-1.

²²⁶ Üsküdar Mhk. 420, 62a-2 (Yeminden nükûl edildiği için davadan men' olunmuştur).

²²⁷ Üsküdar Mhk. 420, 47b-4: "Arz-ı halde masturu'l-ism olup ber vech-i ati katilen halik olan Tanaş veled-i Tiko veled-i İstyan nam zimminin babası olup kendi tarafından asil ve halik-i merkûmun zevcesi Kürişte(?) bint-i Tanaz ile anası Cevherye bint-i Praşkova nam nasraniyyeler tarafından husus-ı ati'z-zikrde vekilleri olduğu mezbûretanun zatlarını ma'rifet-i şer'iyye ile arifan olan mersum Tiko meclis-i şer'de arz-ı halde isimleri mastur Konstantin veled-i Tanaş ve Zarifi ve Foti ve Yorgi ve Delibalat(?) vesairleri muvacehelerinde oğluma maktul-i mersum Tanaş işbu sene-i mübareke şehri Ramazan-ı şerifün evasitında ziyaret gahımız olan Üçpınar kurbında zimmiyyun mesfurun sair karye-i kadi kefereleri beyninde maktul bulunmuş idi lakin oğlum mesfur Tanaş sekrani iken kendüyi piştov ta'bir olunan tüfenk ile sol memesi üzerinden darb ve cerhve katl itmeğle zimmiyyun-ı merkûmun ile vesairi ile benüm ve müvekkiletan-ı mezbûretanun kat'an da'va ve niza'ımız olmayup oğlum mesfurun dem ü diyetine müte'allıka amme-i de'aviden (...) arz-ı halde mestur olan zimmi kefereleri Kadıkaryesi ahalisinden ma'lumu'l-esami ve mahsus fi'l-

b. Katilin tespit edilip ancak kaçak olması dolayısıyla karar verilmeyen davalar: Bu davalardan birinde katil olduğu tespit edilen ve firar etmesi neticesinde yakalanamayan şahsın kışlada yeniçeri olduğu yazılmıştır. İlgili belgede daha önce maktulün katili İsmail hakkında ahalinin teftiş ve araştırması sonrasında firar etmekle hâlâ evinde, mahallesinde ve diğer mahallelerde değildir diye beyan da bulunulmuştur. İsmail'in yeniçerilerin ondokuzuncu neferatından olup kışlasında olduğu haber verilerek mezkûr kimse hakkında mahkemenin huzuruna getirme ve ceza tespiti yapılmamıştır.²²⁹ Aynı defterde geçen bir diğer belgede bir şahsın darp ve yaralama neticesinde firar eden katilin adıyla aynı ismi taşıması ve birbiri ardına gelen belgeler olması dolayısıyla bahsi geçen yeniçeri neferatından olan kişi olduğu anlaşılmaktadır. Bu belgelerin aynı varakta yer almaları davanın ertelenmeyip bir an önce neticeye ulaşması adına gerekli hassasiyetin gösterilmesi ve davaların takibi açısından önem arz etmektedir.²³⁰

c. Tetkik ve soruşturma aşamasında olan davalar: Mevcut bazı belgelerde ise gerekli tetkik ve soruşturma yapılarak durum tespit edilmiştir.²³¹ Bir belgede kasten boğazından kesme (zebh) suçu mevcuttur. Bu dava aynı defterde bulunan başka bir belgenin devamıdır. Evinde öldürülen bir kadının katilinin kayıp olduğu ifade edilmektedir. Keşif ve mu'ayene neticesinde durumun tespit edilerek katilin kefillerinin hapsedilmesi ve suçlunun da bulunduğu yerde alınması ferman buyrulmaktadır.²³² Davanın bu kısmında

---

minel eşhas olan zimmiler zimmetlerinde (...) ibra-i amm ile ibra vü iskat eyledüm deyü takrir ikrarı Üsküdar mahkemesinde tescil olunup bu veçhile kat'ı münaza'a eyledükleri mübaşirleri olan Mehmed Haseki kulları iltimasıyla huzur-ı âlîlerine îlâm olundu. Fi 11 Şevval sene 1160."

²²⁸ Üsküdar Mhk. 466, 34a-3.

²²⁹ Üsküdar Mhk. 420, 53a-3.

²³⁰ Üsküdar Mhk. 420, 53a-1.

²³¹ Üsküdar Mhk. 420, 53a-1; Üsküdar Mahkemesi 466, 32b-1; 466, 36a-4; 466, 53b-2.

²³² Üsküdar Mhk. 420, 32b-1 (420, 31b-3'ün devamı): "Üsküdar'da eş-Şeyhülislam Selami Efendi mahallesinde sakine iken bundan akdem katilen vefat eylediği kibel-i şer'iden vech-i şer'i üzere ba'de'l-keşf ve'l-mu'ayene zahir olan Fatıma bint-i el-Hac Ali ibn-i el-Hac Ahmed nam hatunun sadri kebir oğlu ve hasren varisi olduğu lede'ş-şer'î'l-enver sabit olan manav Mehmed ibn-i el-Hac Mustafa nam kimesne anası maktule-i mezbûrenün katili olmak üzere İstanbul'da ahz ve meclis-i şer'a ihzar olunan fi'l-asil Bilecikli olup mahalle-i mezbûrede sakin hasmı Mahmud bin Abdülbaki nam kimesne mahzarında bi'l-verase üzerine da'va ve takrir-i kelam edüp mezbûr Mahmud mahalle-i mezbûrede sakin olduğu menzili derunında tarih-i îlamdan bir gün mukaddem vakt-i sahvede anam müteveffiye-i mezbûre Fatıma'yı boğazı altından bıçak ile bi gayr-i hakkın amden zebh ve katl itmeğle mezbûr Mahmud mukaddema dahi katl töhmetiyle müttehem olmağın mücebini mezbûr Mahmud'dan bi'l-verase taleb iderüm deyü ba'de'd-da'va ve'l-inkâr mezbûr Mahmud müteveffiye-i mezbûreyi ber vech-i muharrer zebh ve katl eylediğini mahalle-i mezbûreden Halil bin Musa ru'yet edüp ve yine mezbûr Mahmud vakt-i mezbûrda elinde alamet-i dem olduğu halde firar eyledüğün ru'yet iden Belilderesi? sükkânından Ali bin Hüseyin haber virmeğle lakin müdde'i-i mezbûr şahid ikametinden izhar-ı acz edüp katil-i mezbûrun keyfiyyet-i ahvali vakf kara olan bigaraz müsliminden istihbar olunsun didükde mezbûr Mahmud'un li ebeveyn karındaşı ihtiyar el-Hac Mehmed ve oğulları İbrahim ve

önemli bir husus olan kefalet²³³ söz konusudur. Esnaf taifesinden birinin suç işlemesi halinde suçlunun yakalanarak yargılanmasına kadar birbirlerine kefil olan esnaf hapsedilmektedir. Suçlunun yakalanması ve cezalandırılması adına bu durum önem arz etmektedir. Aynı dava bir sonraki gün tekrar görülmüş ve malum şahıs hakkında katil olduğu şüphesiyle davada bulunulmuştur. Bir şahidin cinayeti gördüğünü ve ayrıca başka bir kimsenin de suçlunun elinde kan ile firar ederken gördüğünü ifade etmesiyle dava adına deliller getirilmiştir. Bunlarla töhmet altında olan Mahmut'tan gereği talep edilmiştir. Şahitlerin de suçlu hakkında kötü hal üzere olduğuna dair şahitlik etmeleriyle durumun neticelenmesi için cezası ile ilgili dava “veliyü'l-emr'e” gönderilmiştir.

d. Öldürme dışında başka suçları bulunan şahıslar hakkında araştırma talebi: Bir belgede mahallede katledilerek ölen es-Seyyid Hasan'ın katilleri, eşkıya Emir Mehmed ve Esir hakkında şallı kadın bulundurmamak ve eşkıya olup ahaliyi rahatsız etme babında şikâyette bulunulmuştur. Bu şahısların gece gündüz alenen ve sırran ahaliyi harp aleti ile korkuttuğu ifade edilmiştir. Ayrıca hakaret etmeyi ve haydutluğu meslek haline getirdikleri ahali tarafından mahkemeye bildirilmiştir. Bundan sonra her biri hakkında derinlemesine araştırma yapıp zabıtlar ma'rifetiyle te'dib edilmeleri kararı taraflara bildirilmiştir. Belgede sadece te'dib ifadesi var olup bu te'dibin halkın talebi olduğu ifade edilmektedir.²³⁴

Başka bir belgede hırsızlık kastıyla mandıraya girenlerden birinin daha sonra bahçe içerisinde katledildiği tespit edilmiştir. Kimliği belirlenemeyen kişinin kim veya kimler tarafından katledildiği bilinmemektedir.²³⁵

e. Öldürme suçunun sadece varlığı mevcut olup maktulün veresi hakkında olan dava: Bir belge öldürülerek eşyası çalınan şahıs hakkındadır. Bundan iki sene önce ip ile

---

İsmail ile yasdıkı taifesinden hazırun bi'l-meclis Ali Odabaşı ibn-i Osman ve İbrahim bin Mehmed ve Mustafa Odabaşı ibn-i Halil ve Hasan bin Ali ve Mustafa bin Mehmed na kimesneler mezbûr Mahmud su-i hal üzere olduğundan ma'ada mukaddema katl töhmetiyle müttehem ve bu def'a dahi müteveffiyeye-i mezbûre Fatıma'nun katili olduğunu muvacehesinde ala tarik'ş-şehade haber virmeleriyle bu makule şakinün cezası emr veliyü'l-emr hazretlerine müfevvez olmağla vakı' hal bi'l-iltimas huzur-ı âlîlerine i'lâm olunudu. Fi 12 Cemaziye'l-Ahir sene 1160.”

²³³ Kefalet: Bir hakkın güvenceye bağlanması amacıyla bir kimsenin asıl borçlunun alacaklı karşısındaki sorumluluğuna katılması veya birinin teslimini üstlenmesi anlamında fıkıh terimi. (H. Yunus Apaydın, “Kefalet”, DİA, 2002, c. XXV, s. 168.)

²³⁴ Üsküdar Mhk. 420, 20a-1.

²³⁵ Üsküdar Mhk. 466, 24b-2.

boğularak öldürülen şahsın yanındaki eşyası (entari, şal, piştov, katır vb. ve para-iki yüz elli kuruş kıymetli) alınmıştır. Davalı ise yanında bu kadar eşya olmayıp yirmi dokuz kuruş kıymetli eşya ve beş kuruş parayı aldığını iddia ve durumu inkâr etmektedir. Davacılar bunu ispat edemedikleri için şahsa sadece aldığını ödemesi cezası verilmiştir.²³⁶ Başka bir belgede harp ederken öldüren kişiler hakkında alınıp mahkemeye getirilmeleri kararı vardır. Bu kişiler maktulün veresesinde pay sahibi oldukları gerekçesi ile zapt olunmuşlardır.²³⁷

f. Kazaen yaralama neticesinde öldürme suçu ile ilgili olarak henüz cezası tespit edilmemiş dava: Bu dava hakkında da hüküm belirlenmemiştir.²³⁸

g. İyi haline şahadet edilerek beraat talebi olan dava: Bir belgede Ahmet'in ailesi, oğullarını üç şahsın önce alıp sonra bıçakla "cebren fi'li şen'i" ederek öldürdüğü iddiası ile mahkemeye başvurmuştur. Lakin ispat edemediklerinden davadan men' edilmişlerdir. Tabi bu durumda isimleri töhmet altında olan kişiler, ahalinin iyi hallerine dair şahadet etmeleri ve kefil olmalarıyla davadan beri olmuşlardır.²³⁹

h. Fail-i meçhul öldürme suçu: Belgeler içerisinde faili meçhul²⁴⁰ cinayetler mevcuttur. Sicillerde rastladığımız ölü bulunma ile ilgili olarak maktulün kimliğinin belirlendiği²⁴¹ ve belirlenemediği²⁴² davalar mevcuttur. Bu davalarda genellikle ölü bulunan şahsın gerekli keşif ve muayene neticesinde defnine karar verilmiştir. Kimin öldürdüğü ve öldürme suçu ile ilgili olarak ceza mevcut değildir.

i. Kuyuda ölü bulunma: Bir belgede kim olduğu belli olmayan kişi kuyuda ölü bulunmuştur ki bahsi geçen olay aynı defterde bulunan başka bir belgenin devamıdır.

---

²³⁶ Üsküdar Mhk. 466, 17b-2.

²³⁷ Üsküdar Mhk. 420, 19a-2.

²³⁸ Üsküdar Mhk. 466, 44b-1.

²³⁹ Üsküdar Mhk. 420, 20b-3.

²⁴⁰ Üsküdar Mhk. 420, 18b-4; 420, 21a-2; 420, 35a-3; 420, 35a-4; 420, 44a-2; Üsküdar Mhk. 466, 8b-2; 466, 11a-4; 466, 20a-3; 466, 21b-4; 466, 22a-5; 466, 24b-2; 466, 29b-2; 466, 34a-4; 466, 37a-3; 466, 37b-1; 466, 38a-1; 466, 49b-2; 466, 49b-4; 466, 52a-1; 466, 52b-3.

²⁴¹ Maktulün Kimliği Belirlenen Davalar: Üsküdar Mhk. 420, 19a-2; 420, 44a-2; Üsküdar Mhk. 466, 11a-4; 466, 22a-5; 466, 29b-2; 466, 34a-4; 466, 37a-3; 466, 38a-1.

²⁴² Maktulün Kimliği Belirlenemeyen Davalar: Üsküdar Mhk. 415, 10b-2; Üsküdar Mhk. 420, 21a-2; 420, 35a-3; Üsküdar Mhk. 466, 8b-2; 466, 20a-3; 466, 21b-4; 466, 49b-2; 466, 52b-3.

Şahsın kuyudan çıkarılma imkânı olmadığı deftere yazılmış herhangi bir karardan bahsedilmemiştir. Sonrasında ise defterde ölü bulunan şahsın kuyudan çıkarıldığı yazılmaktadır. Konu ile ilgili suçlu tespiti yapılamadığından herhangi bir ceza söz konusu olmamıştır. Katledilerek kuyuya atılan kişi ile ilgili olarak dava takibi yapılarak kuyudan suyun tahliye edilmesi beklenmiş ve nihayetinde on üç gün sonra kuyudan çıkarılarak gerekli incelemeler yapılmıştır.²⁴³

j. Kazaen düşmesi veya hastalığı sebebiyle ölen şahıslar: Ölü bulunmalarda yapılan keşif ve muayene neticesinde şahsın kazaen öldüğünün²⁴⁴ tespit edildiği durumlar mevcuttur. Bu durumlarla ilgili olarak bahsi geçen sicillerde hastalık sebebiyle veya kimsenin müdahalesi olmadığı halde öldüğü²⁴⁵ tespit edilen şahısların cesetlerine ulaşılmıştır. Bu cesetler hakkında gerekli araştırmanın yapılması neticesinde defnine karar verildiği görülmektedir. Bu davalarda herhangi bir suçlu olmadığı için ceza mevcut değildir.

---

²⁴³ Üsküdar Mhk. 466, 21b-4 (466, 20a-3'ün devamı): "Medine-i Üsküdar'a tabi' Kuzguncuk karyesi kurbunda Öküz Limanı üzerinde Mehmed Necib Efendi'nin oğlu es-Seyyid Feyzullah Efendi'nin bağı derununda vakı' kuyuda mülka meyyitin keşf ü mu'ayenesi babında bundan akdem varid olan ferman-ı alilerine imtisalen kıbel-i şer'-i şerifden katib ve muhızır irsal olunup lakin kuyunun divarları inhidama ma'il ve girilmek kabil olmayup ancak balasından nazar ile mu'ayene ve kuyuda terk olduğu onüç gün mukaddem huzur-ı âlîlerine i'lâm olunmuş idi. El-Haletü hazihi Üsküdar ustası kulları ma'rifetiyle kuyucu ve lağımcılar tedarük ve bi'l-ihitimam birkaç gün kuyunun etrafı hafr ve üzerinde olan ahcar ve ahşabdan tahliye olunduktan sonra meyyit-i mezkûrun harice çıkarılıp yine kıbel-i şer'-i şeriften Katib Mustafa Efendi ve çukadar ve muhızır irsal ve üzerine varup etrafına nazar eylediklerinde boğazında ensesine dek mezbuh ve sol kasığı üzerinden kurşun yarasıyla ve iki elleri bıçak yarasıyla mecruh ve sağ pazusunda bir balık nişanı olup rical-i müsliminden olduğu müte'ayyen olup teşahhus için usta-i merkûm ve Üsküdar Çorbacısı Mahmud Ağa kulları ve Çorbacı vesair elli nefer müteceviz müslimin üzerine varup ira'et ve dikkat olundukda müddet-i vafireden berü intifah ve başının nisbetinde kim olduğu bir veçhile ma'lum olmadığı ma'lum-ı devletleri buyruldukda emr ü ferman hazreti men lehü'l-emrindir. Fi 9 min- Şa'ban sene 1178."

²⁴⁴ Kazaen ölen şahsın keşif ve muayenesi: Üsküdar Mhk. 466, 49b-2: "Varid olan ferman-ı alilerine imtisalen taraf-ı şer'den irsal olunan Süleyman Efendi da'ileri izzetlü Bostancıbaşı Ağa tarafından müte'ayyen Çukadar Halil ve sa'ir mazbutu'l-esami müslimin ile Üsküdar'a tabi' Çengar karyesi kurbunda kireçhane önünde sahil-i bahrda garikan halik olan Karabet nam zimminin üzerine varup etrafına nazar eylediklerinde fi'l-vakı' zimmi-i merkûmun etrafında eser-i cerh ve hank misillü nesne olmayup derun-ı arz-ı halde munderiç olduğu üzre mahalle-i mezkûrda bargir gasl ederken kaza'en deryaya düşüp helak olduğu ba'de'l-keşf ve'l-mu'ayene halik-i merkûm zir-i hake ilkaya izin birle vakı'-ı hali mezbûr da'ileri mahallinde tahrir ve ba'dehu ma'an mürsel ümena-i şer'le gelüp ala-vuku'hi inha eylediği mübaşir-i merkûm kulları iltimasıyla huzur-ı âlîlerine i'lâm olundu. Fi 8 Ra. sene 1179." Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 466, 53b-1.

²⁴⁵ Hastalık sebebiyle veya kendiliğinden ölmesi sonucu ölü bulunma: Üsküdar Mhk. 466, 52a-1; 466, 53b-1.

2.1.2.1.3. Sulh Olan Davalar

Davaların bazılarında tarafların karşılıklı anlaşmaları neticesinde sulh yaptıklarını müşahade etmekteyiz. Bu davalarda ceza yolu tercih edilmeyerek taraflar aralarında anlaşmışlardır. Böylelikle sulh ile suçlu olan tarafın daha büyük bir ceza alması engellenmiş, mağdur tarafın ise mağduriyeti bir nebze olsun giderilmiştir.

İncelediğimiz defterlerde belli bir miktar üzerine sulh olan belgeler²⁴⁶ mevcuttur. Bu belgeler hataen öldürme neticesinde muslihûn aracılığıyla sulh olan belgelerdir. Sulh ifadesi geçmekte olup sulh olunan miktarlarda belirlenmiştir.

Sulh olunan davalar ile ilgili olarak bazılarında “dem ü diyet” ile sulh bazılarında ise kasame ile sulh ifadesi mevcuttur. Bu meyanda bu belgelerden diyet ifadesi geçen davalar diyet başlığı altında, kasame ifadesi geçenler ise kasame başlığı altında ele alınacaktır.

Bir kayıta darp edilen ve yaralanan kimsenin bundan dolayı ölmesi hasebiyle gereği talep edilmiştir. Sanık suçlamayı inkâr etmiştir. Sonrasında ise davanın tarafları muslihûn aracılığıyla otuz kuruşa sulh eylemişlerdir. Bahsi geçen davada davacı otuz kuruşu kabzederek sanığın zimmetini ibra ettiğini ifade etmiştir. Sulh durumlarında bedelin geciktirilmeden ödenmesinin sağlanması suçlanan şahsın ve mağdur tarafın bir an önce neticeye ulaşmaları adına önem arz etmektedir.²⁴⁷

²⁴⁶ Üsküdar Mhk. 415, 44a-1; Üsküdar Mhk. 466, 7b-2; 466, 9a-5; 466, 27b-2; 466, 53b-3.

²⁴⁷ Üsküdar Mhk. 347, 32b-1: “Medine-i mezbûrede Salacak Mahallesi sakinlerinden işbu rafı’u’l-kitab Avcı Mehmed Çelebi hizmetkârı Mustafa bin Musa tarafından ber vech-i ati vekili olduğu medine-i mezbûrede Hacı Hatun Mahallesi sakinlerinde Mustafa Beşe ibn-i Muslu ve Süleyman Çelebi ibn-i Hüseyin nam kimesneler şahadetleriyle şer’an sabit olan Ahmed Çelebi ibn-i Hasan nam kimesne mahzarında her biri bi’l- asale ve bi’l-vesaye ikrar ve takrir-i kelam edüp tarih-i kitabdan on ay mukaddem ba’de’l-kasr medine-i mezbûrede Mehmed Paşa Mahallesinde vaki eski Hamam kurbunda sopa tabir olunur kebir değnek ve külnek ile mezbûr Mustafa refikleri olan Kuyumcu Mustafa ve Ahmed Ağa nam kimesneler müverrisimiz mezbûr maktulün başına ve yüzüne ve sair azasına bi gayr-i hakkın darb ve cerh edüp ol dahi cerh-i mezbûrdan müteessiren fevt olmağla bundan akdem müceb-i şer’isini müvekkil-i mezbûr Mustafa’dan taleb-i dava eylediğimizde ol dahi biz dahi müddeamız ispat edememekle beynimizde münazaat-ı kesire ve muhasamat-ı akide vakı’ olmuşdu. El-Haletü hazihi müvekkil-i mezbûr Mustafa’ya yemin verildiği surette sağıretan-ı merkûmetana bir şey hasıl olmamağla sulh sağıretan-ı merkûmetan haklarında her biri veçhile enfa ve evla olmağla beynimize muslihûn tavassut edüp bizi davay-ı mezkûremizden vekil-i merkûm Ahmed Çelebi ile kırk guruş üzerine inşa-i akd-i sulh eylediklerinde biz dahi sulhu ber vech-i muharrer sağıretan-ı merkûmetan haklarında enfa ve evla olmağla her birimiz bi’l-asale ve bi’l-vesaye kabul ve bedel-i sulh olan meblağ-ı mezbûr kırk guruşu vekil-i mezbûr Ahmed Çelebi yedinden tamamez ahz ve kabz ve beynimizde ber müceb-i tashih-i mezbûr tevzi’ ve taksim eyledik minbad müverrisimiz maktul-i mezbûrun deynine muteallık amme-i dea’vi ve mutalebat ve eyman ve

Bir dava ise defterde bulunan başka bir davanın devamı olup katili bilinmeyen zimminin ölü bulunması ile ilgili keşif yapılmıştır. Maktulün defnine hükmedildikten sonra ahali katilin kim olduğunu bilmediklerini ifade ederek birbirlerine kefil olmuşlardır. Şayet bir şey öğrenir ya da katili bulurlar ise bildireceklerini taahhüt etmişlerdir. Bahsedilen bu davada kasame konuşulmamış olması muhtemelen maktulün ailesinden kimse olmaması ve diyet talep etmemesi sebebiyledir.²⁴⁸

2.1.2.2. Şer‘iyye Sicillerinde Uzuvdan Kısas (Müessir Fiiler)

Uzuvdan kısas Hanefi Fıkhı’nda kasten ve hataen olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Okuduğumuz sicillerde genelde kasten yaralama sebebiyle mahkemeye başvurulmuş ve bununla ilgili davalar görülmüştür. İncelediğimiz sicil defterlerinde hataen yaralama ile ilgili kaydın az olması ve bu kayıtların da hüküm verilmeyen davalar olması hasebiyle hataen yaralama davalarını hüküm verilmeyen davalar başlığı altında zikrettik. Kastan yaralama davalarını da hüküm verilen, hüküm verilmeyen ve sulh olan davalar şeklinde taksimata tabi tuttuk.

2.1.2.2.1. Hüküm Verilen Davalar

Kasten yaralama suçu ile ilgili olarak hüküm verilen²⁴⁹ davaların bazılarında tutuklandığı bilgisi mevcuttur. Bahsi geçen dönemde tutuklamanın ne olduğu ve

---

muhasamatdan müvekkil-i mezbûrun zimmetini ibra-i amm-i kat’ı niza’ ile ibra ve iskat eyledik. Fi ma bad müvekkil-i mezbûr Mustafa ile husus-ı mezbûra muteallık veçhen mine’l-vücuha ve sebeben mine’l-esbab dava ve niza’mız kalmadı. Sudur dahi ederse lede’l-hükkamü’l- kiram mesmu’a ve makbule dediklerinde ğıbbe’t-tasdikî’l-muteber ma hüve’l- vakı’ bi’t-taleb ketb ve sebt olundu. Fi’l-yevmi’l-aşr min zilhicceti’ş-şerife li sene 1124. Şuhudü’l-hal Mehmed Emin Efendi bin eş-Şeyh Mahmud Efendi, Mehmed Efendi bin Ahmed, Hüseyin Efendi bin Ahmed, Sadi Çelebi bin Osman Efendi, Ebubekir Bey bin Ali, Mehmed Çelebi bin Ahmed, Mustafa bin Ahmed, el-Hac Mehmed bin İbrahim, Mustafa Çelebi bin İsmail, İsmail Çelebi bin Mustafa, el-Hac Ali bin Osman, el-Hac Ahmed bin Veli, Mehmed bin Ahmed.”

²⁴⁸ Üsküdar Mhk. 466, 52b-3 (466, 49b-4’ün devamı): “Ba-ferman-ı ali bundan akdem Bulgurlu karyesi toprağında Yalnızservi mezarlığında ismi ve katili ma’lum olmayan çoban zimmi keşf ü i’lâm olundukda ala-eyyi halin katili ahz ve huzura ihzar olunmak babında izzetlü Bostancıbaşı Ağaya hitaben varid olan ferman-ı alilerine imtisalen Ağayı müşarun-ileyh tarafından müte’ayyen Üsküdar ustası kulları ol havalıyı teftiş ve mahalle-i mezkûra karib salifü’z-zikr Bulgurlu karyesi ahalisinden dahi es-Seyyid Abdullah ve İsmail ve İbrahim ve Ali ve Mustafa nam kimesneleri meclis-i şer’a ihzar ve eseri’l-istintak imtisalen li’l-emri’l-ali katil-i merkûm zimminin katili karyemiz ve gerek havalisinden gereği gibi zabitan ma’rifetiyle teftiş ü tafahhus eylediğimizde ma’lum olmayup ahali-i karye birbirimize mütekeffil ve içimizde bu makule mazanne-i töhmet kimesne olmamağla lakin bundan böyle haber alındıkda ahz ve zabite teslim eylemek vech-i üzre ihbar ve ta’ahhüdleri Mahkeme-i Bab’da zabt u tescil olunduğu usta kulları iltimasıyla huzur-ı âflerine i’lâm olundu. Fi 24 min-Rebi’i’l-evvel sene 1179.”

²⁴⁹ Hüküm Verilenler: Üsküdar Mhk. 335, 27a-2; Üsküdar Mhk. 346, 5a-1; Üsküdar Mhk. 352, 30b-2; Üsküdar Mhk. 415, 12a-1; 415, 13a-3; 415, 20a-1; 415, 27a-2; 415, 28b-2; 415, 38a-3; 415- 45a4; 415- 46b2; Üsküdar Mhk. 420,

nerelere götürüldüğü önem arz etmektedir. Bu tutuklamanın genellikle bir yıl olması da dikkat çekmektedir. Suçun ispat edilerek sanık hakkında tutuklamaya hükmetmek mahkemenin kararıdır. Konu ile ilgili olarak incelediğimiz defterlerden altı defterde²⁵⁰ ilgili kayıtlar yer almaktadır. Bu da tutuklamanın yüzyıl içerisindeki müşahadesini yapmamıza imkân sağlamaktadır. Zira bu uygulama bahsi geçen kayıtlar dikkate alınırca değişiklik göstermeden uygulanagelmıştır.

a. Suçlunun yemin etmekten kaçınması ile suçun sabit olması neticesinde tutuklama cezası verilen dava: Başını taş ile darp eden ve yaralayan şahsa yemin etmesi teklif edilmiş onun bundan kaçınması ile bir yıl tutuklama cezası verilmiştir.²⁵¹

b. Şahitlerle durum ispat edilerek ceza verilen davalar²⁵²: Darp ve yaralama davalarında durum şahitlerle ispat edilerek sanık hakkında tutuklama cezası verilmiştir. Bu davalarda yaralamanın cinsine göre darp ve şecc²⁵³ suçuna “hükümet-i adl” çerçevesinde tevkif cezası verilmesi muhtemeldir. Bir belgede iki hasmın karşılaşip birinin diğerine hakaret edip sonra bıçakla üzerine yürüdüğü bildirilmiştir. Ali kasten yaralama girişiminde bulunmuştur. Bunun neticesinde yaralanan İbrahim gereğini talep edip adaletli üç şahitle de iddiasını ispat edince Ali tutuklanmıştır.²⁵⁴ Bir diğer belgede darp ve yaralama gerekçesi ile mahkemeye başvuran kimse, darp vesilesiyle kolunun bere olduğunu ve kemiğinin kırıldığını hatta bunu cerrah taifesinin haber verdiğini beyan ederek gereğini talep etmiştir. Davacı iddiasını iki şahitle ispat edince davalı Mustafa'nın tutuklanmasına karar verilmiştir.²⁵⁵ Bir başka kayıta zorlanarak ve taciz

---

23a-1; 420, 30b-1; 420, 39a-4; 420, 58b-2; 420, 50a-2; 420, 53b-3; 420, 60b-1; 420, 66b-3; 420, 68b-1; Üsküdar Mhk. 466, 3a-3; 466, 6b-4; 466, 32a-2.

²⁵⁰ Üsküdar Mhk. 335, 352, 415, 420 ve 466 numaralı sicil defterleri.

²⁵¹ Üsküdar Mhk. 466, 3a-3.

²⁵² Şahitlerle durum ispat edilerek tevkif cezası verilen davalar: Üsküdar Mhk. 335, 27a-2; Üsküdar Mhk. 346, 5a-1; 346, 39a-1; Üsküdar Mhk. 415, 12a-1; 415, 20a-1; 415, 28b-2; 415, 38a-3; 415, 45a-4; 415, 46b-2; Üsküdar Mhk. 420, 30b-1; 420, 32a-3; 420, 58b-2; 420, 32a-3; Üsküdar Mhk. 466, 32a-2. Ta'zir cezası verilen davalar: Üsküdar Mhk. 415, 4b-2; 415, 38b-2; 415, 39a-2; 415, 43a-3; 415, 43b-1; Üsküdar Mhk. 420, 55b-2; 420, 17a-3; Üsküdar Mhk. 466, 8b-3; 466, 20a-4.

²⁵³ Yaralamanın türüne göre bazı cezalar öngörülmüştür. Bu yaralamalardan harisa yarası, kan çıkmaksızın yalnız deri yırtılmış olan yaradır. Başa ve yüze mahsus yaralardandır. Bu yaralama olayı gerçekleştiğinde “Hükümet-i adl” gerekir. (Mehmet Erdoğan, Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü, 3.Basım, İstanbul: Ensar Neşriyet, 2010, s. 181)

²⁵⁴ Üsküdar Mhk. 420, 23a-1.

²⁵⁵ Üsküdar Mhk. 420, 60b-1: “Medine-i Üsküdar'a tabi' Kadıkaryesi'nde vakı' olan mevadd-ı şer'iyye istima' için kibel-i şer'den irsal olunan el-Hac İbrahim Efendi da'ileri karye-i mezbûrede huzur-ı müsliminde ba'de akdi'l-meclis karye-i mezbûreden kayıkçı taifesinde Mustafa bin Receb yine taife-i mezbûreden diğer Mustafa bin Mehmed nam

edilerek kasten bıçaklanan kimse mahkemeye giderek darp edildiği ve yaralandığı gerekçesi ile davacı olmuştur. İki şahitle durumu ispat edince tutuklama cezası verilmiştir. Lakin tutuklamadan sonra sanık şahitlerden birinin yaralının yanında olup dostu olduğu ve şahitliğinin kabul olmadığı gerekçesi ile itiraz etmiştir. Bu itirazda şehadete engel bir durum olmaması sebebiyle kabul görmemiş ve verilen ceza düşmemiştir.²⁵⁶

c. Suçlunun ikrar etmesi ile suçun sabit olması neticesinde ceza verilen davalar²⁵⁷: Bu belgelerden biri aynı defterde bulunan başka bir belgenin devamıdır. Konu ile ilgili olarak ilk belgede yaralanan kimsenin yaraları keşif ve mu'ayene olunup on yerinden hizmetkârı tarafından yaralandığı ve gereğini talep ettiği yazılmıştır. Bundan dokuz gün sonra dava tekrar görülmüş ve hizmetkâr, bu durumu ikrar ederek kötü sözler ile hakaret ettiği ve bundan dolayı kasten darp edip yaraladığını ifade etmiştir. Bunun üzerine bir ine tevkif olunmasına karar verilmiştir.²⁵⁸ Bir diğer belgede çeşmede su alırken testi ile başına vurulup yaralandığı gerekçesi ile dava edilmiştir. Sanığa dava sorulduğunda ikrar ve itiraf gereğince tutuklanmasına hükmolunmuştur.²⁵⁹ Bir başka belgede kendi halinde

---

bostani muvacehesinde tarih-i i'lamdan bir gün mukaddem vakt-i duhada karye-i mezkûre iskelesi başında kahveci dükkânı önünde mezbûr diğer Mustafa amden benüm sol kolum bazusu üzerine kayık küreği ta'bir olunur kabir ağaç ile bi gayr-i hakk amden darb ve mezbûrun darbindan naşi kolum şişüp kara ve bere ve kemiği meksûr (kırılmış) olup hatta ber vech-i muharrer kolumun kemiği meksûr olduğunu bundan akdem hin-i keşfde haber virmüşlerdir deyü mucib-i şer'isini diğer Mustafa'dan talep iderüm deyü ba'de'd-da'va ve'l-inkâr müdde'i-i mezbûr vech-i muharrer üzre olan müdde'asını karye-i mezbûre sukkanından lede'l-tezkiye adaletleri zahir kayıkçılar kethüdası Ahmed Beşe ibn-i Abdullah ve Süleyman Beşe ibn-i Yusuf nam kimesneler şahadetleriyle vech-i şer'î üzre isbat itmeğin husus-ı mezbûrun mucib-i şer'isin müdde'i-i mezbûrun kolunun yerine tevkif birle vakı' hali mezbûr da'ileri mahallinde tahrir ba'dehu ümena-i şer'le meclis-i şer'a gelüp inha eylediği bi'l-iltimas huzur-ı âlilerine i'lâm olundu. Fi 28 Zî'l-Hicce sene 1160."

²⁵⁶ Üsküdar Mhk. 420, 59a-1.

²⁵⁷ İkrar ile tevkif cezası verilenler: Üsküdar Mhk. 415, 13a-3; Üsküdar Mhk. 420, 39a-4; 420, 50a-2; 420, 53b-3; 420, 66b-3; 420, 68b-1; Üsküdar Mhk. 466, 6b-4; 466, 24b-4.

²⁵⁸ Üsküdar Mhk. 415, 27a-2 (415, 26b-3'ün devamı): "Sahib-i arz-ı hal Bostani İsmail'in hizmetkârı olup derun-ı arz-ı halde ismi mezkûr Hasan Üsküdar ustası kulları mübâşeretle meclis-i şer'a ihzar ve murafa'a-i şer'î şerif olduklarında mezbûr Hasan tarih-i i'lamdan dokuz gün mukaddem menzilimde nisfu'l-leyde hançer ile beni on yerimden bi-gayr-i hakkın amden darb ve cerh eylediğini bundan akdem kibel-i şer'den keşf ve mu'ayene olunmağla mücebini mezbûr Hasan'dan talep ederüm deyü da'va ittikte gibbe's-su'al mezbûr Hasan cevabında fi'l-hakika müdde'i-i mezbûr İsmail'in hizmetkârı olduğunu ikrar ve tarih-i mezbûrda hanede benimle mezbûrdan gayr-i kimesne olmayup ol gice ar lahik olacak kelimat surur itmekle ben dahi ber vech-i muharrer hançeri ile vakt-i mezbûrda bi gayr-i hakk amden darb ve cerh eylediğini bi-tav'ihi ikrar ve i'tiraf itmeğin müceb-i şer'isi cerahatda nazar hale olmayup me'ale olmağın bir ine tevkif lazım geldiği bi'l-iltimas huzuru alilerine i'lâm olundu baki ferman men lehü'l-emrindir. Fi 28 Cemaziye'l-ula sene 1159."

²⁵⁹ Üsküdar Mhk. 352, 32b-2: "Medine-i Üsküdar'da cami-i Kebir mahallesinde Çavuş Dede nam mahalde nalband dükkânında sakib işbu rafi'ül-kitab nalband Mustafa bin İbrahim nam kimesne meclis-i şer'de Hüseyin bin Ahmed nam kimesne mahzarında üzerine da'va takrir-i kelim edüp merkûm Hüseyin tarih-i kitabdan bir gün mukaddem

yolda giderken bir hanımın bıçaklanma hadisesi vardır. Kasten darp edilerek ve yaralanarak mağdur olan kimsenin kendi halinde olup sanığın durumu ikrar etmesiyle te‘dibe muhtaç olduğu yazılmıştır.²⁶⁰

Yaralamalarda kisasın gerekli olması için kisas uygulanabilecek yaranın bulunması gerekmektedir ki bu da yaranın cinsine göre değişmektedir. Sicillerde yaranın adı/miktarı bilinemediğinden ya da yara hakkında detaylı bir anlatım olmadığından kisas gerektiren yara olup olmadığını bilememekteyiz. Ancak fıkıh kaynaklarında bazı yaralarda kisas gerekmiyip hükümet-i adl²⁶¹ gerektiği bilgisi mevcuttur. Bahsi geçen davalarda kisas ibaresi olmayıp tutuklama ya da ta‘zir ibaresinin olması akıllara hükümet-i adl ihtimalini getirmektedir. İncelediğimiz sicillerin bazılarında yaraların ne ile olduğu (bıçak, tüfenk vb. gibi) ya da nerede olduğu (sol omuzu, başının sağ tarafı, yüzü vb. gibi) bilgisi var iken boyutları ve fıkıh literatüründe var olan isimleri mevcut değildir. Hal böyle olunca kisas gerekir dememiz uygun olmamaktadır.

2.1.2.2.2. Hüküm Verilmeyen Davalar

Burada suçun varlığı aşikâr olup ancak suç hakkında son kararın verilmediğini görmekteyiz.

a. Dış davaları²⁶²: Bir belgede davacı bıçak ile darp ve yaralama neticesinde seniyye tabir olunan iki sağ dişinin çıktığını ifade etmiştir. Ancak sanıklardan biri durumu inkâr edip diğeri ise firar etmiştir. Firar eden sanığın bulunduğu yerde alınması istenmektedir. Bu dava ile ilgili olarak davacının, iddiasına delil getirmesi istenmektedir.²⁶³ Bir başka belgede ise kasten dişi kırılan (kal‘ olan) kimse, sanıkta misli olduğu gerekçesiyle kisas talebinde bulunmaktadır. Davacı iddiasını iki şahitle ispat etmektedir. Ancak yapılan

---

vakt-i mağribde mahalle-i mezbûrede vakı‘ çeşmede su alur iken desti ile başımın sağ canibinde urup başımı şakk eylemiştir su‘al olunsun dedükde gıbbe’s-su‘al mezbûr Hüseyin cevabında fi‘l-hakika tav‘an ikrar ve i‘tiraf edüp ve müdde‘i-i mezbûrun başı cerraha iradet olunduktan sonra bu makule darb u cerhde i‘tibar-ı hal olmayup meale olmağın müceb-i şer‘isi (...) tevkif olunup ma-hüve‘l-vakı‘ bi‘t-taleb ketb olundu. Fi 16 min Şa‘bani‘l-mu‘azzam li-sene 1126. Şuhudü‘l-hal: Cerrah Mehmed Emin Çelebi ibn-i Yakub, Mehmed Efendi ibn-i Hasan Efendi, Abdullah bin el-Hac Mustafa, İbrahim Çelebi ibn-i Mustafa, Ali bin Hasan.”

²⁶⁰ Üsküdar Mhk. 420, 51b-1.

²⁶¹ Hükümet-i adl: Adil bir kimsenin hakemliğinde görülen davada, cezanın miktarı şer‘an sabit olmayarak takdir edilen diyet ya da cezadır. (Halebi, Mülteka‘l-Ebhur, c. II, s. 298.)

²⁶² Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 466, 53a-1.

²⁶³ Üsküdar Mhk. 466, 19a-5.

tetkik neticesinde şahitlerinin güvenilir kişiler olmadığı ve hallerinin meçhul olduğu ifade edilerek davacıya davasına adil delil getirmesi için mühlet tanınmaktadır.²⁶⁴

b. Keşif ve mu'ayene talebi olan, yaralamanın kesinleştiği davalar²⁶⁵: Bu davaların bazılarında yaralama ile ilgili olarak keşif ve muayene talebi vardır. Bu belgelerden birinde piştovla yaralanan şahsın keşif ve mu'ayenesi yapılarak durum tespit edilmektedir.²⁶⁶ Bir başka belgede ise başından yaralanan kişi sol gözünün akması ile ilgili olarak durumun tescil olunması talebi ile mahkemeye müracaat etmiştir. “Üstad, cerrah ve bi-garazi müslimin nazar eylediklerinde” başında yaralar olduğu ve sol gözünün aktığı ifade edilmiştir. Mahkemeye müracaat eden davacının keşif ve muayene sonucu doğru söylediği tespit edilmiştir.²⁶⁷

c. Suçlunun firar etmesi/ahz olunması²⁶⁸: Bir belgede davacı, kendisinin darp edilerek ve yaralanarak şehadet (sebbabe) parmağının eklem yerinin önünden kesildiği ve üç parmağında yaralandığı gerekçesi ile mahkemeye başvurmuştur. Bunun üzerine keşif ve mu'ayene olunup yedi gün önce “zabt u tescil” olunmuştur. Lakin sanığın firar ettiği ve hâlâ Galata kollarının almasıyla davanın görüleceği yazılmıştır.²⁶⁹ Bir diğer belgede ise bir buçuk sene önce tüfek ile yaralanan kimse yaranın kendisini hâlâ etkilediğini ifade ederek gereğini talep etmektedir. Daha önce davada sanık durumu ikrar ve itiraf etmiş hükümet-i adl olmuştur. Bir buçuk yıl sonra tekrar dava edilerek yaraya bakılıp mühlet tanınmıştır. Ancak verilen mühlet dolunca mahkemeye gelinmemiş ve dava ispat edilmemiştir.²⁷⁰ Burada üzerinde durulması gereken önemli

²⁶⁴ Üsküdar Mhk. 466, 32a-1.

²⁶⁵ Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 415, 26b-3; 415, 39b-1; Üsküdar Mhk. 420, 39a-2; Üsküdar Mhk. 466, 18b-4; 466, 25b-2; 466, 25b-3; 466, 26a-4; 466, 26a-5; 466, 26a-6; 466, 35a-3; 466, 37b-1; 466, 38b-2.

²⁶⁶ Üsküdar Mhk. 466, 8a-3: “Medine-i Üsküdar’a tabi’ Bulgurlu nam karyede sakin Südcü Hristo veled-i İstavri nam zimmi mahfil-i babda takrir-i kelam ve ta’bir-i ani’l-meram edüp gaib ani’l-meclis Davud oğlu Memiş nam kimesne bir gün mukaddem Bulgurlu’ya giden tarik-i caddede vakı’ Tophaneli-zade çeşmesi kurbunda vakt-i asrda piştov saçmasıyla sol ayağımdan bi-gayr-i hakkın beni darb ve firar etmekle kibel-i şer’den keşif ü mu’ayene ve tescil olunmak muradımdır dedikte Sarac Ali ve müseccelü’l-esami bi-garaz müslimin merkûm Hristo zimminin etrafına nazar ettiklerinde fi’l-vakı’ sol ayağımdan piştov saçmasıyla mecruh idiği inde’l-keşif ve’l-mu’ayene zahir olma’la ba’de’t-tescil bi’l-iltimas huzur-ı âlîlerine i’lâm olundu. Fi 21 min-Ca. Sene 1178.”

²⁶⁷ Üsküdar Mhk. 466, 36b-1.

²⁶⁸ Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 415, 25b-2; Üsküdar Mhk. 466, 35a-3.

²⁶⁹ Üsküdar Mhk. 415, 15a-1.

²⁷⁰ Üsküdar Mhk. 415, 24b-3: “Derun-ı arz-ı halde mezkûr’l-ism Abdurrahman hasmı olan sahib-i arz-ı hal Süleyman ile Divan-ı alilerine ma’kud meclis-i şer’de murafa’a-i şer’i şerif olduklarında mezbûr Süleyman tarih-i i’lamdan bir buçuk sene mukaddem sağ bacağımdan tüfenk kurşunu ile darb u cerh itdikde ba’de’l-berae hâlâ sağ tarafım bi’l-

bir husus belge içerisinde “adalet-i hükm” kavramının bulunmasıdır. Adalet-i hükm ibaresinin klasik fıkıh kaynaklarında yaranın kısas gerektirmediği durumda kullanıldığını bilmekteyiz.

d. Davadan men‘ olunma: Bu kısımda kendisine yemin etmesi teklif edilmiş ve yemin etmekten kaçınması ile davadan men‘ olunanlar²⁷¹ ve delil getirememesi²⁷² sonucu davadan men‘ olunanlar yer almaktadır. Bir belgede davacı sol kolundan, şah damarı ve boğazından bıçak ile yaralandığı ayrıca seniyye tabir olunan iki sağ dişinin çıkarıldığı gerekçesi ile mahkemeye başvurmuştur. Suçlanan iki zimmiden biri durumu inkâr edip diğeri de firar edince firar edenin alınması kararı ile davacının iddiasını beyan etmesi mahkemede yazılmıştır. Bundan sonra dava, aynı defterde başka bir belgede tekrar görülmüştür. Zimmilerden birinin hâlâ bulunamaması ve davacı da iddiasını beyan etmeye güç yetiremeyip yemin etmesi teklif olunduğunda da yeminden kaçınması ile davadan men‘ olunmuştur.²⁷³

e. Delil getirilmesi istenen dava: Bir belgede kasten yaralandığı gerekçesi ile mahkemeye müracaat eden davacının, iddiasına karşılık olarak sanığın durumu inkâr etmesi ile davacının iddiasına delil getirmesi mahkeme tarafından istenmiştir.²⁷⁴

f. Feragat edilen dava²⁷⁵: Bir belgede yaralanan kişi, davasından karşılıksız feragat etmekle şikâyetinde bulunduğu kimsenin zimmetini ibra ve ıskat etmiştir. Bu davada herhangi bir gerekçe ve bedel-sulh olmadan tarafların karşılıksız olarak zimmetlerini ibra ettiklerini görmekteyiz.²⁷⁶

---

külliyeye amel-mande olmağla mezbûr Süleyman ile işbu tarih-i i’lâm senesi şehir-i Rebi’ülâhir guresinde Gekbuze naibi efendi huzurunda murafa’a ve mücebi-i şer’isini talep ve da’va eylediğimde mezbûr Süleyman dahi ber vech-i muharrer ikrar ve i’tiraf itmeğın mücebince adalet-i hükm lazım geldiği i’lâm olunmuşdur deyü tarih-i mezbûr ile müverrah bir kıt’a i’lâm ibraz ve eserü’l-istintak ve’l-inkâr müdde’i-i mezbûr Abdurrahman ba’de’l- istimhal ve’l- imhal mehl-i şer’i tamam oldukda murafa’aya gelmeyüp mazmun-ı i’lamı isbata kadir olmayup yemin virmeğe dahi talib olmadıği ber-müceb-i emr ali huzur-ı âlîlerine i’lâm olundu baki ferman men lehül-emrindir. Fi 27 Rebi’ülâhir sene 1159.”

²⁷¹ Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 466, 47b-3.

²⁷² Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 420, 44a-3; 420- 62b3; Üsküdar Mhk. 466, 53a-1.

²⁷³ Üsküdar Mhk. 466, 21b-1 (466, 19a-5’in devamı).

²⁷⁴ Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 466, 6b-3.

²⁷⁵ Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 420, 25a-3; 420, 39a-1; 420, 45a-2; 420, 47b-3; Üsküdar Mhk. 466, 40a-3.

²⁷⁶ Üsküdar Mhk. 415, 35b-1.

g. Hataen yaralama: İncelediğimiz sicil defterlerinde hataen yaralama ifadesinin kullanıldığı belgelerin sayısı fazla değildir. Hataen yaralamanın olduğu bu belgelerin hiç birinde hüküm kaydı mevcut değildir. Dolayısıyla biz de bu belgeleri hükmün var olmaması hasebiyle hüküm verilmeyen davalar başlığı altında incelemeyi uygun gördük. Bu belgelerde keşif ve mu‘ayene²⁷⁷, durumun tespiti, beyyine gibi ispat yolları var olup dava hakkındaki son karar yazılı değildir. Bir belgede oyun oynarken kazaen darp edilerek gözü çıkan şahsın keşif ve mu‘ayene talebi üzerine cerrah ve müslümanlar tarafından azasına bakılmış ve durumu tespit edilmiştir.²⁷⁸ Bir başka belgede ise hizmetkâr tüfeği temizlerken kazaen efendisini vurmıştır. Kölenin efendisi durum ile ilgili olarak keşif ve muayene talebinde bulunmuş ve durum tespit edilmiştir.²⁷⁹ Bu belgelerde mevcut durumlar ile ilgili olarak hüküm verilmemiştir.

2.1.2.2.3. Sulh Olan Davalar

Davalarda taraflar belli miktarlar üzerinde sulh yapmaktadırlar. Yaralama suçunda kasten ve hataen ayırımına gidilmeden sulh olan davalar olarak tek başlık altında incelenmektedir. Bu belgelerde yaralama suçu ile ilgili genellikle muslihûn aracılığıyla sulh yapılmaktadır.²⁸⁰ Sulh miktarı bazı davalarda belli olup iki kuruştan yüz kuruşa kadar değişmektedir.

a. Sulh olduktan sonra tekrar dava edenin davadan men‘ olunması: Bu belgede daha önce sulh olmuştur. Ancak daha sonra dava tekrar görüşülmek üzere mahkemeye başvurulmuştur. Belgede yaralama davasıyla mahkemeye başvuruda bulunan davacı, davadan men‘ olunmuştur. Sebebi ise davada bulunduğu kişi ile daha önce böyle bir

²⁷⁷ Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 466, 26b-6.

²⁷⁸ Üsküdar Mhk. 466, 30b-4: “Üsküdar’da Selami mahallesinde mütemekkin Mihayil veled-i Serkiz nam zimmi mahfil-i babda meclis-i şer‘-i hatirde bast-ı kelam edüp tarih-i i‘lamdan beş gün mukaddem vakt-i asrda mahalle-i mezbûrede köşe başında tarık-ı ammda ga‘ib anı‘l-meclis Rapik nam zimmi ile müla‘abe ederken mel‘abemiz olan çelik ta‘bir olunur ağaç ile paresini mezbûr Rapik darb etmekle sıçrayup hata‘en sağ gözüme isabet ve te‘sirinden gözüm çıkmakla kibel-i şer‘den keşf ü mu‘ayene olunmak muradımdır dedikde cerrah ta‘ifesinden Ali bin Mustafa ve sa‘ir müslimin ile mezbûr Mihayil’in gözüne nazar olundukda fi‘l-vakı‘ mezbûr Mihayil’in sağ gözü çıktığı ba‘de‘l-mu‘ayene vakı‘-ı hal bi‘l-iltimas huzur-ı âlîlerine i‘lâm olundu. Fi 11 min Zi‘l-ka‘de sene 1178.”

²⁷⁹ Üsküdar Mhk. 420, 4a-4.

²⁸⁰ Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 335, 4b-3; 335, 16a-1; 335, 18b-2; Üsküdar Mhk. 346, 5a-2; 346, 8a-2 (5a-1’in devamı); 346, 9a-1 (8a-2’nin devamı); 346, 36b-1; Üsküdar Mhk. 347, 6b-2; 347, 15b-2; 347, 41b-1; Üsküdar Mhk. 352, 9b-2; 352, 21a-1; 352, 41a-1; Üsküdar Mhk. 415, 26b-2 (25b-2’nin devamı); Üsküdar Mhk. 420, 6a-4; 420, 39a-3; 420, 61b-1; 420, 69b-2(68b-4’ün devamı); Üsküdar Mhk. 466, 2b-1; 466, 2b-4; 466, 16a-2; 466, 35a-1; 466, 38b-4 (38b-1’in devamı).

davası olup sulh olduğunu hatta davalının sulh bedelini ödediğini şahitlerle ispat etmesidir.²⁸¹

b. Sulh yapıldıktan sonra zimmetin ibra olduğunu belirten davalar²⁸²: Bu davalarda sulh esnasında belirlenen miktarın kabzedildiği yazılmıştır. Bir belgede davacının kasten başının dört yerinden darp edilmesi ve yaralanması ile ilgili dava görülmüştür. Taraflar davadan muslihûn aracılığıyla feragat etmişlerdir. Taraflar “merhem baha ve ücret-i tabib” olmak üzere kırk kuruşa sulh eylemişlerdir. Davacı sulh bedelini aldığını ve zimmetlerini ibra ederek dava ve anlaşmazlığının olmadığını ifade etmiştir.²⁸³ Bu davaların bazılarında sulhla birlikte yara için merhem bedeli yazılmaktadır. Konu ile ilgili olarak sulhun miktarının belirlenmeyip sadece sulhun varlığından bahseden davalarda mevcuttur. Bir belgede kasten darp ve yaralama olduğu gerekçesi ile mahkemeye başvuran davacının, iddiasını beyan etmesi beklenmiştir. Lakin davacı beyan edemeyince aralarında muslihûn tayin edilerek davadan karşılıksız feragat edilmiştir.²⁸⁴

c. Belirlenen sulh miktarının ödenmediği dava: Sulh ile sonuçlanan dava bahsi geçen sulh miktarının ödenmemesi sebebiyle tekrar mahkemeye bildirilmiş ve davalı sulh miktarını ödemesi hususunda tenbih olunmuştur. Bu kayıta harp aletiyle darp edilen ve yaralanan kişi sulh miktarı olan yirmi beş kuruştan sadece on kuruşun iade edilip on beş

---

²⁸¹ Üsküdar Mhk. 466, 2b-4.

²⁸² Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 335, 4b-3; 335, 16a-1; 335, 18b-2; Üsküdar Mhk. 346, 5a-2; 346, 8a-2 (5a-1’in devamı); 346, 36b-1; Üsküdar Mhk. 347, 6b-2; 347, 15b-2; 347, 41b-1; Üsküdar Mhk. 352, 21a-1; 352, 41a-1; Üsküdar Mhk. 415, 26b-2; Üsküdar Mhk. 420, 39a-3; 420, 61b-1; 420, 69b-2; Üsküdar Mhk. 466, 16a-2; 466, 35a-1; 466, 38b-4 (38b-2’nin devamı).

²⁸³ Üsküdar Mhk. 346, 9a-1 (8a-2’nin devamı).

²⁸⁴ Üsküdar Mhk. 352, 9b-2: “Acem ta’ifesinden olup medine-i Üsküdar’da müsafiren sakin meskci Rüstem veled-i Hameyiç nam zimmi meclis-i şer’de medine-i mezbûrede sakin ba’isü’l-kitab Mustafa Beşe ibn-i Ali nam kimesne mahzarında bi tav’ihi ikrar ve takrir-i kelim edüp mezbûr Mustafa Beşe’den bir gün mukaddem benim sol uyluğuma bıçak ile amden darb u cerh eyledi deyü bundan talep ve da’va eylediğimde ol dahi inkâr etmekle ben dahi müdde’amı beyana kadir olmayup beynimizde niza’-ı külli cereyanından sonra beynimizde muslihûn tavassut edüp da’vayı mezkûrumdan an inkâr meccanen fariğ olup min ba’d cerh-i mezkûr ve amma yahdes anhu müte’allıka-i amme-i de’avi ve mütealebat ve eyman ve muhasematdan merkûm Mustafa Beşe’nin zimmetlerini ibra-i amm-i katı’n-niza’la ibra ve iskat eyledim dedükde gibbe’t-tasdik’-ş-şer’i ma-vaka’a bi’t-taleb ketb olundu. Fi 17 min Cemaziye’l-ahir sene 1126. Şuhudu’l-hal: Odabaşı Üveys bin Ali, Mehmed Ağa ibn-i el-Hac Hüseyin, Berber Ahmed bin Mehmed, Hüseyin Beşe, Ömer Beşe, Ali Çelebi el-Muhzır, Çörekci Ahmed Beşe.”

kuruşun verilmediği gerekçesi ile davada bulunmuştur. Davalı, kalan on beş kuruşun ödenmesi hususunda tenbih olunmuştur.²⁸⁵

d. Ceza (ta‘zir) verildikten sonra aralarında sulh olan dava: Bir belgede kasten darp edilen ve yaralanan kişinin, darptan dolayı “cenin-i ilka-bebeğini düşürme” korkusuyla davada bulunduğu yazılmıştır. Davalının suçu inkâr etmesi üzerine şahitlerle durum ispat edilmiştir. Bunun üzerine sanığa ta‘zir cezası verilmiştir. Ancak sonrasında dava tekrar görülerek aralarında beş kuruşa sulh olmuştur.²⁸⁶

e. Sulh olan dış kısası davaları²⁸⁷: Bir belgede davacı, kadınlara mahsus bir hamamda hasmı olan tellake (kadın tellak) tarafından “bi gayr-i hakkın ağzına sille ve yumruk ile darp ve darbından naşi iki aded dişinin ihraç olduğunu” iddia ve dava etmektedir. Davalı iddiayı inkâr etmiştir. Davacıdan şahit getirmesi istenmiştir. Tarafların arasında dört buçuk kuruşa sulh olarak davacı, davalının zimmetini ibra ve ıskat etmiştir.²⁸⁸

2.2. DİYET

2.2.1. Hanefi Fıkhı’nda Diyet

Diyet, cinayetlerde mağdur tarafa ceza ve kan bedeli olarak ödenen mal ve parayı ifade etmektedir. Bu anlamda hem haksız yere adam öldürmede hem de yaralama ve sakat bırakmada ödenen mali bedellerin hepsine diyet denilmektedir.²⁸⁹

---

²⁸⁵ Üsküdar Mhk. 420, 6a-4.

²⁸⁶ Üsküdar Mhk. 466, 2b-1: “Medine-i Üsküdar’da Solak Sinan mahallesinde sakin ve zat-ı vech-i şer’i üzere mu‘arrefe olan Şerife Abide bint-i Mustafa nam hatun meclis-i şer’i şerif-i enverde işbu ba‘isü’l-vesika el-Hac es-Seyyid İbrahim bin Mustafa nam kimesne mahzarında ikrar ve takrir-i kelim edüp tarih-i kitabdan dört gün mukaddem mahalle-i mezbûrede Hindiler tekyesinde mezbûr el-Hac es-Seyyid İbrahim bi-gayr-i hakkın amden duhan çubuğu ile başıma ve sa‘ir a‘zama darb etmekle ilka-i cenin-i havf galib olmağla mucibini bundan akdem mezbûr el-Hac es-Seyyid İbrahim’den talep ve da‘va eylediğimde ol dahi ber-vech-i muharrer darbını inkâr etmekle bende müdde‘am olan darb-ı merkûmu müşahidin-i adilin ile huzur-ı şer‘de mezbûr es-Seyyid İbrahim muvacehesinde ba‘de’l-isbat mezbûr el-Hac es-Seyyid İbrahim’e şer‘an ta‘zir lazım gelmiştir. El-haletü hazihi beynimiz muslihûn tavassutuyla ben da‘vayı mezkûremden mezbûr es-Seyyid İbrahim ile beş buçuk guruş üzerine sulh eylediklerinde ben dahi sulh-ı mezbûru kabul ve bedel-i sulh olan meblağ-ı merkûm beş buçuk guruşu yedinden tamamen ahz u kabz edüp darb-ı mezkûre ve hudus eden asara ve ilka-i cenine müte‘allika amme-i da‘vadan mezbûr es-Seyyid el-Hac İbrahim’in zimmetini ibrayı amm ile ibra vü ıskat eyledim dedikde gibbe’t-tasdikî’ş-şer’i ma-vaka’a bi’t-taleb ketb olundu. Fi 3 min Rebi’i’l-evvel sene 1178.”

²⁸⁷ Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 420, 43b-2; 420, 46a-2.

²⁸⁸ Üsküdar Mhk. 415, 14b-3.

²⁸⁹ Ali Bardakoğlu, “Diyet”, DİA, 1994, c. IX, s. 473.

Erş ise; organlara karşı işlenen cinayetlerde gereken bedelin adıdır.²⁹⁰ Miktarı muayyen olan diyete erş-i mukadder, miktarı şer'an gayr-ı muayyen olup ehli vukufun takdir ve tayinine bırakılan diyete ise hükümet-i adl (erşi gayri mukadder) denir.²⁹¹

Diyetler ikiye ayrılır:

1. Diyet-i muğalleza (ağır diyet); en ağır diyet olup deveden yüz adettir (yüz devede dört kısma ayrılır; iki yaşına girmiş dişi deve- üç yaşına girmiş dişi deve- dört yaşına girmiş dişi deve- beş yaşına girmiş dişi deve. Her birinden yirmi beşer deve). Bu diyetten başka ağır diyet olmayıp bu da şibh-i amdde katile verilen cezadır.

2. Diyet-i muhaffefe (hafif diyet) ise hatada ve hata mecrasında cari olan cinayetler için geçerli olan diyettir. Altından bin dinar, gümüşten madrup olarak on bin dirhem, erkek deveden yüz devedir.²⁹² Diyetleri yüz deve dışında bin dinar veya on bin dirhem gümüş veya iki yüz sığır veya iki bin koyundan da vermek mümkündür.²⁹³

Can ve organ diyetinde kadının diyeti erkeğin diyetinin yarısıdır. Zimmi ve müste'menin diyeti ise Müslümanın diyetinin yarısıdır.²⁹⁴ Şibh-i amd ve hata mecrasına cari olan katillerde kefâret mü'min olan köleyi azad etmektir. Köle azad edemezse iki ay peş peşe oruç tutar. Bu kefârette fakirleri doyurmak yoktur.²⁹⁵ Uzuvarın diyeti ise çift olan uzuların (el, ayak, göz, kaş...) her ikisinin diyeti nefsin diyetine denktir. Biri ise yarısıdır. Ellerde ve ayaklardaki parmaklarda ise tam diyetin onda birinin ödenmesi gerekir.²⁹⁶ Vücutta tek olan uzularda da tam diyet vardır.²⁹⁷ Dişlerin diyeti (erş) ise tam diyetin yirmide biridir.

Diyetle ilgili özel durumlar: Akıl, koklama, işitme, görme ve tat alma duyularının telef olması durumunda diyet gerekir. Konuşmaya engel teşkil ediyorsa onun için de diyet

---

²⁹⁰ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 36; İbn Abidin, *Reddül Muhtar*, c. X, s. 230.

²⁹¹ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 36; Halebi, *Mülteka*, c. II, s. 295.

²⁹² Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 47-48; Halebi, *Mülteka*, c. II, s. 295.

²⁹³ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 48-49.

²⁹⁴ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 51; İbn Abidin, *Reddül Muhtar*, c. X, s. 232.

²⁹⁵ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 36-40; Halebi, *Mülteka'l-Ebhur*, c. II, s. 295; İbn Abidin, *Reddül Muhtar*, c. X, s. 230-232.

²⁹⁶ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 49.

²⁹⁷ Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 107.

gerekir.²⁹⁸ Traş edilip bir daha gelmeyen sakaldan dolayı tam diyet, sakalın yarısı kesilmiş ise yarım diyet gerekir.²⁹⁹ Baş yarılması sonucu yaralanmada kısas yoktur. Ancak kemik görülecek kadar bir yaralanma söz konusu ise o zaman kısas gerekir. Baş yaralanmalarında türlerine göre farklı miktarlarda diyet uygulanır.³⁰⁰ Hata ile ve kasta benzeyen (amd) ile öldürmelerde diyet âkilenin sorumluluğunda olup onun ödemesi gerekir.³⁰¹ Ceninin ıskatı durumunda yani bir hamile olan kadına vurulsa ve kadının karnındaki bebek ölü olarak düşerse gurre³⁰² gerekir. Bu gurreyi vuranın âkilesi öder ve beş yüz dirhemdir. Vurma nedeniyle anne ölür ve çocukta ölü olarak düşerse çocuk için gurre anne için de diyet gerekir.³⁰³ Diyetler, hüküm verilmesinden itibaren üç taksitle üç yılda ödenir.³⁰⁴

2.2.2. Şer‘iyye Sicillerinde Diyet

İncelediğimiz sicil defterlerinden sadece iki defterde³⁰⁵ diyet kavramına rastlamaktayız. İncelediğimiz bu davalarda “diyet” kavramı geçmekte olup miktarlar telaffuz edilmemektedir.

Bir belgede daha önceden dişinin katlolunduğunu keşif ve mu‘ayene ettiren davacı, haksız yere taş ile darp edildiği ve sol tarafından bir dişinin çıktığını ifade etmiştir. Bundan sonra ise darp eden şahsın ağzında çıkan dişin misli olmaması hasebiyle diyetini talep etmektedir. Davalının iddiayı inkâr etmesi ile davacı bir erkek iki kadın şahitlerle iddiasını ispat etmiş ve “diyet-i sinn-diş diyeti” tescil olunmuştur.³⁰⁶

Bir başka belge ise defterdeki bir belgenin devamı olup ilkinden üç gün sonra görülmüştür. Yaralanan şahsın keşif ve mu‘ayenesi yapılarak yaralarına bakılmış ve

---

²⁹⁸ Halebi, *Mülteka’l-Ebhur*, c. II, s. 296; İbn Abidin, *Reddü’l Muhtar*, c. X, s. 233-234; Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 201-202.

²⁹⁹ İbn Abidin, *Reddü’l Muhtar*, c. X, s. 235.

³⁰⁰ Halebi, *Mülteka’l-Ebhur*, c. II, s. 297.

³⁰¹ Serahsi, *Mebcut*, c. XXVII, s. 165.

³⁰² Gurre: İskat edilen ceninden dolayı verilmesi gereken mali tazminattır. Bunun miktarı ise beş yüz dirhem gümüş veya bu kıymette bir köle/cariye ya da bu kıymette bir attır. Meşruiyeti peygamber uygulaması ile sabittir. Bu cinayeti gerçekleştirenlere ayrıca ta‘zir cezası da verilir. (Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 38)

³⁰³ Halebi, *Mülteka’l-Ebhur*, c. II, s. 300.

³⁰⁴ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 52.

³⁰⁵ Üsküdar Mhk. 466 ve 415 numaralı sicil defterleri.

³⁰⁶ Üsküdar Mhk. 466, 18a-1.

tespit yapılmıştır. Bundan sonra ise taraflar muslihûn aracılığıyla yüz kuruşa sulh etmişlerdir. Üç gün sonra görülen davada davacı yüz kuruşa sulh eylediklerini ve sulh miktarını kabz ettiğini dolayısıyla “dem ü diyet” davasından suçlunun zimmetini ibra ettiğini ifade ederek davadan vazgeçtiğini belirtmektedir.³⁰⁷ Aynı minvalde bir başka belgede aralarında muslihûn vesilesiyle sulh yapanların “dem ü diyet” davasından vazgeçtiği belirtilmiştir. Bu davada davacı, varisi olduğu kişinin yolda kasten tüfek ile alınından vurularak yaralandığı ve o anda öldüğü gerekçesi ile mahkemeye başvurmuş ve gereğini talep etmiştir. Bu durumun keşif ve mu‘ayenesinden sonra ise aralarına muslihûn girerek yüz elli kuruşa sulh yapmışlardır. Davacı, sulh bedelini kabz ve zimmetlerini ibra ederek “dem ü diyet davam yoktur” ifadesiyle davadan vazgeçmiştir.³⁰⁸

2.3. KASAME

Belirli bir kimseye ait olmayan mahalde öldürülen ve katili belli olmayan bir kimse bulunduğu o bölge halkından elli kişinin “Allah’a yemin ederiz ki onu biz öldürmedik. Kimin öldürdüğünü bilmiyoruz.” şeklinde yemin etmeleridir. Bu yeminden sonra yemin eden kişiler ölenin diyetini ödemekle sorumludurlar. Bu durum peygamberin uygulamasıyla sabittir.³⁰⁹

Kasamenin uygulanabilmesi için; maktulde darp, yara veya boğma izi gibi öldürüldüğüne dair işaretler olmalı, katilin kim olduğu bilinmemeli, maktulün yakınları tarafından dava açılarak kasame talep edilmeli, maktulün bulunduğu yer bir kişinin mülkiyetinde olmalıdır.³¹⁰

---

³⁰⁷ Üsküdar Mhk. 466, 53b-3 (466, 53b-2’nin devamı): “Medine-i Üsküdar’da Ahmed Çelebi mahallesinde sakin iken ber-vech-i ati mecruhan katl olunduğu lede’l-keşf zahir olan Hafız Ahmed bin Ali bin Mehmed’in babası ve hasran varisi olan mezbûr Ali meclis-i şer’de ber vech-i ati sulha vekili olduğu şahidin ile sabit olan mezbûr Hüseyin muvacehesinde müvekkil-i mezbûr Abdullah tarih-i i’lamdan üç gün mukaddem kibel-i mağribde medine-i mezbûrede Yenimahalle tarik-ı amm üzerinde oğlu mezbûr Hafız Ahmed’i arkasından ve sağ koltuğu altından bi-gayr-ı hakkın amden bıçak ile darb u cerh ve katl eyledi deyü da’vaya tasaddi eylediğimde ol dahi inkâr etmekle beynimizde ba’de vuku’i’l-münaza’a beynimizde muslihûn tavassut edüp da’vayı mezkûremden vekil-i mezbûr ile an-inkâr beni yüz kuruş üzerine sulh eylediklerinde ben dahi sulh-i mezbûru kabul ve bedel-i sulh olan meblağ-ı merkûm yüz guruşu vekil-i mezbûr yedinden tamamen ahz ü kabz ve oğlum mezbûrun dem ü diyetine müte’allika amme-i da’vadan müvekkil-i mezbûr Abdullah’ın zimmetini ibra vü iskat eyledüm dedikde mübaşir kulları iltimasıyla huzur-ı âlîlerine i’lâm olundu. Fi 28 Rebi’u’l-evvel sene 1179.”

³⁰⁸ Üsküdar Mhk. 415, 44a-1.

³⁰⁹ Halebi, *Mülteka*, c. I, s. 313-314; Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 159-161.

³¹⁰ Mehmet Akman, Osmanlı Devleti’nde Ceza Yargılaması, 1. Baskı, İstanbul: Eren yayıncılık, 2004, s. 96-97.

Kasamede mahalle halkının âkilesinin üç yıl vadeli olarak diyeti ödemesine hükmedilir. Yemin edecek kişinin sayısı ise ellidir. Elli kişiye ulaşana kadar yemin tekrarlanır. Kasamede yemin edecek kişileri maktulün velisi/velileri belirler. Kasame mahalle halkına, diyette onların âkilelerine düşer. Kasamede yemin edilmesi davayı düşürmez. Zira kasameden sonra diyete hükmedilir.³¹¹

Kişi kendi evinde ölü bulursa diyetini kendi âkilesi öder. Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre bir şey gerekmez. Evinde kendini öldürmüş sayılır ve kanı hederdir.³¹²

Müslümanların çarşısında ya da camisinde ceset bulursa onun diyeti beytülmalından (hazine) karşılanır. Çünkü çarşı umumun kullandığı ve umuma açık alandır. Bu alanları koruma görevi de devlete aittir. Böyle bir durumda kasame yoktur. Ancak ceset belli bir sanat erbabına ait çarşıda bulursa o zaman o çarşı o sanat erbabının mahallesi hükmünde sayılır ve kasamesini de onlar öderler.³¹³

İncelediğimiz bir belgede kasame kavramı geçmektedir. Bu belgede maktulün babası, oğlunun yaralanarak katledildiğini ve katilinin kim olduğunu bilmediğini ifade ederek mahkemeye başvurmuştur. Cesedin bulunduğu yerin ahaliye yakın ve ahalinin ses duyabileceği yerde olması hasebiyle davacı, “ba‘de’l-kasame diyetini” talep etmektedir. Ahali, mezkûr yerin davacının iddia ettiği üzere yakın ve ses duyulabilecek yer olduğunu ikrar etmektedir. Ancak ahali, davacının daha önce “oğlumun katili falan kimselerdir ve ahali ile davam yoktur” şeklinde ikrarda bulunduğunu dile getirmektedir. Böylelikle ahali katili tayin etmiş ve zimmetlerini ibra etmiştir. Bu davada davacı kasame istemiştir. Lakin ahalinin ifadesi ile bu mümkün olmamıştır. Dava aynı defterde bulunan bir başka belgede tekrar görülmüştür. Müddei ahali ile iki yüz elli kuruşa sulh ederek bu miktarı kabzettiğini ikrar etmiştir. Bundan sonra karşılıklı olarak zimmetlerini ibra ve ıskat ederek davadan vazgeçmişlerdir.³¹⁴

---

³¹¹ Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 164-165.

³¹² Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 169.

³¹³ Serahsi, *Mebcut*, c. XXVI, s. 176.

³¹⁴ Üsküdar Mhk. 466, 38a-1 (466, 37a-3'ün devamı): “Bolu sancağı Çağa kazasına tabi' gölbaşı karyelerinden koldan nam karye ahalisinden olup medine-i Üsküdar'a tabi' bir mahalle olmayup birkaç mahalle olan Kadıkaryesi'nde rençberlik vech-i üzre sakin iken işbu sene-i mübareke Ramazan-ı şerifin yirmiyedinci günü karye-i mezbûre

Bir başka belgede davacı, oğlunun köye gelin getirilirken mezbûr köy sınırları içerisinde tüfek ile kasten yaralanarak katledildiğini hatta maktulden çıkan kurşunun kardeşini de sol bacağından yaraladığını iddia etmektedir. Bundan sonra ise suçlunun firar etmesi ile ahalinin katili mahkemeye getirmesi ve kasame diyetini vermesi talep olunmaktadır. Ahali ise bu durumun daha önce Kartal Mahkemesi'nde görüldüğünü, ellerinde bu mahkemeden alınmış hüccet olduğunu, mahkemede katilin tayin edilip ahaliden kimseyle davaları olmadığını kabul ettiklerini ve katili ne zaman bulurlarsa teslim edeceklerini ikrar ve kefaletlerini inkâr etmektedirler. Bundan sonra davacı, ahalinin kefaletini ispat edemeyip aralarında altmış kuruşa sulh olarak dava nihayete ermiştir.³¹⁵

İslam Hukuku'na göre bir kimse kasten birine ok atsa ve o ok, onu delip geçerek başkasını yaralasa ve ikisi de ölse ilk ölene kısas gerekir zira ona kasten atılmıştır.

---

mahallatından Ca'fer Ağa mahallesine akreb Mimar Ağa bağı önünde tarik-ı ammda omuzu üzerinden bıçak yarasıyla lede'l-keşf ve'l-mu'ayene katil bulunan Ömer nam kimesnenin veraseti babası sahib-i arz-ı hal Musa bin Mehmed ile hâlâ karye-i mezbûrede sakine anası Meryem bint-i Hüseyin bin Abdullah'a münhasıra olduğu Hüseyin bin Hasan ve Ali bin Mehmed nam kimesneler şahadetleriyle mahzar-ı hasm-ı cahid atide ba'de'l-isbat kendi tarafından asil ve zevcesi mezbûre Meryem tarafından zikr-i ati husus taleb ve da'va ve lede'l-iktiza sulh u ibra ve bedel-i sulhu kabza ve isale ve bunlar mütevakkıf olduğu umurun küllisine vekil olduğu zatını arıfan Osman bin Hüseyin ve Hüseyin bin Hüseyin nam kimesneler şahadetleriyle kezalik sabit olan mezbûr Musa medine-i mezbûrede mahfil-i babda meclis-i şer'i şerife ihzar etdirdikleri kavm-i mahzur olan marru'z-zikr Ca'fer Ağa mahallesi ahalisinden Mustafa Efendi ibn-i Mehmed ve Mustafa Beşe ibn-i Abdullah vesair müslimin ile ehl-i zimmetden Muhak veled-i Agop ve Serkez veled-i Ovannes vesair zimmiler müvacehelerinde bi'l-cümle ahali-i karyeden el-Hac Hasan ve el-Hac Abdi ve Alemdar İbrahim ve Molla Hasan ve İmam Mustafa Efendi vesairleri hazır oldukları halde oğlum mezbûr Ömer tarih-i mezkûrda kimesnenin mülkü olmayan mahall-i mezkûrda vech-i meşruh üzre cerihan katil bulunup katili dahi ma'lum olmayup maru'z-zikr Cafer Ağa mahallesi mahall-i merkûma akreb ve savt istima' olunmağla ahali mezbûrundan kasame ve diyetini asaleten ve vekaleten taleb ederüm deyü da'va ve ahali-i mahalle-i mezbûre cevaplarında mezbûr Ömer'in mahall-i mezkûrda cerihan katil bulunup ve maru'z-zikr Cafer Ağa mahallesi mahall-i mezkûra akreb savt istima' olduğunu ikrar lakin işbu müdde'i-i mezbûr Musa sene-i mezkûre Şevvalin yirmibeşinci günü karye-i mezbûrede Cami-i kebir kurbunda Salih nam kimesnenin dükkânı önüne gelüp benim oğlum Ömer'in katili rençber taifesinden Hatib oğlu İsmail ve refiki Abdurrahman nam kimesnelendir sair ahali-i mahalle-i mezbûre ile ve gerek bi'l-cümle karye ahali ile asla da'vam yoktur deyü ikrar ve ta'yin-i katil etmekle mezbûr Musa'nın asaleten da'va'yı mezkûresinden zimmetimiz beri olmuşdur deyü ahali-i mahalle-i mezbûre deflerini beyan esnasında mezbûr Musa işbu arz-ı haliyle huzur-ı alilerinde rü'yet olunmak babında isdar eylediği ferman-ı ali-şana imtisalen tevkif olunmuş idi. El-Haletü hazihi müdde'i-i mezbûr Musa ba-vasatat-ı müslimin ahali-i mahalle-i mezbûre ile iki yüz elli guruş bedel mukabelesinde sulh olup ve bedel-i sulh iki yüz elli guruşa asaleten ve vekaleten bi-kaderi'l-hisas ahz ü kabz edüp oğlu katil-i mezbûr Ömer'in kasame ve diyetine müte'allika amme-i de'avi ve kaffe-i mutalebet ve eyman ve muhasamatdan ahali-i mahalle-i mezbûrenin bi'l-asale ve bi'l-vekaleten zimmetlerini ibra vü iskat onlar dahi ibrasını ba'de'l-kabul gerek ahali-i mahalle-i mezbûre ve gerek bi'l-cümle Kadıkaryesi ahali ile husus-ı mezkûr için asla da'va ve husumeti kalmadığını ikrar ve kat-ı münaza'aları rızasıyla tescil olduğu mübaşiri Ali Çavuş kulları iltimasıyla huzur-ı âlilerine i'lâm olundu. Fi 17 min-Zil-hicce sene 1178."

³¹⁵ Üsküdar Mhk. 466, 13b-2.

İkinci ölen için âkileye diyet gerekir.³¹⁶ Yukarıdaki davada ilki için kısas talebinden bahsedilmemiş olup sadece kasameden bahsedilmiştir. Normal şartlarda hüküm ilk işlenen cinayet adına kısasa hükümedilmesi ve ikincisi için de diyet talebidir. Bu davada katil firar ettiği için de hakkında hüküm verilememiş olması muhtemeldir. Zira suçlu mahkemeye getirilip dava görülmemiştir. Davacı, kasame talebinde bulunmuştur.

---

³¹⁶ İbn Abidin, *Reddül Muhtar*, c. X, s. 210.

BÖLÜM 3: TA‘ZİR

3.1. Hanefi Fıkhı’nda Ta‘zir

Ta‘zir; “engellemek, çevirmek, reddetmek, menetmek, tedib etmek; saygı göstermek, desteklemek” anlamlarında kullanılır. İslam hukuku terimi olarak ise had ve kısas dışında kalan, yani naslarla belirlenmemiş olup takdir ve tayini devlet başkanına veya onun vereceği yetkiyle hakime bırakılmış bulunan cezaları ifade etmektedir.³¹⁷

Ta‘zir cezasının uygulanabilir olmasının tek şartı akıldır. Yaş, bülüğ, din, cinsiyet, hürriyet şartları yoktur. Çünkü ta‘zir bir yönüyle de te‘dib ve terbiye içindir.³¹⁸ Miktarı ise Ebu Hanife’ye göre en az had kırk kırbaç olup ta‘zirin bunun altında bir sayı olması gerekir.³¹⁹ Ebu Hanife otuz dokuz celdenin üstüne çıkılmaz demiştir. Tazirde otuz dokuz celde üst sınır sayılmıştır. Alt sınır ise hakime bırakılmıştır.³²⁰

Bu cezaları hadlerden ayıran en temel özellik belirlenmemiş cezalar olmasıdır. Bu cezalar; af ve tövbe ile düşebilir; suçlunun durumuna göre değişiklik arz edebilir; şahitlik sayısı ve şartları aranmaz; cezanın infazı sırasında suçlunun ölmesi halinde tazmin gerekir; idareci ve hâkim kendi hüküm verebilir; suçun miktarı ve durumu ile suçlu ve mağdurun durumuna göre ceza değişebilir.³²¹

Ta‘zir, İslam hukuku açısından bir ceza, te‘dib ve siyaset-i şer‘iyyedir. Bu anlamda geniş bir alanı kapsamakta ve ihtiyaç hâsıl olmaktadır. Zira insanlar ve olaylar türlü türlü olup bunların her birinin bizzat had ve kısasta karşılığının olmadığı düşünüldüğünde ta‘zir hem gerekli hem de boşluğu doldurma açısından önem arz etmektedir.³²²

Tazir cezası verilen suçları esas itibariyle ikiye ayırmak gerekir. İlki aslında had ve kısas cezası gerektiren suç iken suçun unsurlarındaki bir eksiklik sebebiyle cezanın

³¹⁷ Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 305; Tuncay Başoğlu, “Ta‘zir”, *DİA*, 2011, c. XXXX, s. 198.

³¹⁸ Halebi, *Mülteka*, c. I, s. 342.

³¹⁹ Halebi, *Mülteka*, c.I, s. 342.

³²⁰ Serahsi, *Mebcut*, c. IX, s. 120.

³²¹ Başoğlu, “Ta‘zir”, *DİA*, c. XXXX, s. 198.

³²² Bilmen, *Kamus*, c. III, s. 306.

düşmesidir. Bu kısım suçlar Kur'an ve Sünnet ile düzenlenmiş olup sadece unsurlarındaki eksiklik durumunda had ya da kısas cezası verilmeyip ta'zir cezası verilmiştir. Diğer kısım ise had ve kısas suçlarından olmayan ve düzenlenmesi doğrudan devlete bırakılan suçlardır.

Umumun düzenini bozan, dinin emirlerine uymayıp çiğneyen, genel ahlaka zarar veren durumlarda da ta'zir cezası uygulanır. Bu suçlar kul hakkından ziyade Allah hakkı nev'inden gibidir. Zira bunları kesin çizgilerle ayırmak oldukça güçtür.

Had, kısas ve ta'zir karşılaştırması:

1. Had ve kısas cezalarında hakimin takdir yetkisi olmayıp hakimin görevi suçu tahkik ve tesbit etmektir. Hakimin af yetkisi de olmayıp nas tarafından belirlenen ceza ne ise onu tatbikle mükelleftir. Kısasda mağdurun yakınlarının af etmesi durumunda hakim ta'zir cezasını tatbik eder. Ta'zir cezalarında ise hakimin çok geniş bir takdir yetkisi mevcuttur.

2. Hadlerde af mümkün değildir. Hadlerin uygulanması ise devletin görevidir. Kısasda af hak sahibininindir. Ta'zirden ise Allah hakkı olması halinde devletin af yetkisi vardır.

3. Had ve kısasda isbat, ikrar ve beyine ile olur. Mağdurun şahitliği, işitmeye dayalı şahitlik ve kadının şahitliği geçerli değildir. Ta'zirden ise isbat vasıtaları daha geniştir.

4. Hadlerin ve ta'zirlerin infazı sırasında meydana gelen yaralanmalar, sakatlanmalar tazminatı gerektirmez.

5. Had ve kısas cezai ehliyete sahip olmaması hasebiyle çocuğa uygulanmazken ta'zir bir te'dib türü olduğundan uygulanır.³²³

---

³²³ Karaman, Mukayeseli İslam Hukuku, c. I, s. 197-202.

3.2. Şer‘iyye Sicillerinde Ta‘zir

Şer‘iyye Sicilleri’nde var olan farklı suçlar ve bu suçlarla ilgili uygulamalar incelenmiştir. Konuya dair davalar daha önce yaptığımız üzere hüküm verilen, hüküm verilmeyen ve sulh olan davalar olmak üzere taksimata tabi tutulmuştur.

3.2.1. Fısk ve Fesad

Dinin emir ve yasaklarına karşı gelme, kasıtlı olarak büyük günahları işleme ve küçük günahlarda da ısrar etmedir.³²⁴

3.2.1.1. Menziline Namahrem Kimseler Getirme

Bu davalar birbirine namahrem kimselerin bir araya gelmesi neticesinde fısk içerisinde olmaları ile ilgilidir.

3.2.1.1.1. Hüküm Verilen Davalar

Bu davalarda iddia sahibinin mahkemeye belli bir ceza talebi ile başvurduğunu görmekteyiz. Bu belgelerden birinde ahali birbirine namahrem olduğu halde bir evde toplanan kişilerin fısk üzere olduklarına dair şikâyette bulunmuştur. Bu kişiler fısk için toplandıkları sırada alınıp mahkemeye götürülmüşlerdir. Yapılan sorgulamadan sonra fısk için toplandıklarını ikrar ve itiraf etmeleriyle haklarındaki şer‘an ta‘zir talebi ile te‘dib ve ta‘zir cezası verilmiştir.³²⁵ Bazı kayıtlarda ise mahalleden çıkarılma talebi ile mahkemeye başvurulmuştur. Bu kayıtlardan birinde daha önce o mahalden çıkarılan kimsenin tekrar gelmesiyle ilgili dava görülmüştür. Kayıta bahsi geçen kimsenin hala fısk ve fesad içerisinde olması dolayısıyla mahkemeye “emniyetimiz yoktur” ifadesiyle başvurularak ihracı talep edilmiştir. Dava edilen kimse de mahalleden çıkacağını taahhüt etmiştir.³²⁶

---

³²⁴ Ali Şafak, “Fısk”, DİA, 1996, c. XIII, s. 37.

³²⁵ Üsküdar Mhk. 420, 11b-4: “Medine-i Üsküdar ustası ma‘rifeti ve ma‘rifet-i şer‘i ve imam-ı mahalle ma‘rifetiyle medine-i mezbûrede Hasan Ağa mahallesinde Ali bin Mustafa nam kimesnenin menziline tarih-i i‘lâm gecesi Mustafa ve diğer Mustafa nam kimesneler ile mezbûrânâ namahrem olan Hanife nam avrat ile menzil-i mezbûrda fısk için cem’ oldukları halde ahz ve meclis-i şer‘a ihzar ve ba‘de’l-istintak mezbûran Ali ve Mustafa ve diğer Mustafa her biri birbirlerine namahrem oldukları halde fısk için mezbûre Hanife ile cem’ olduklarını mukırr u mu‘terif olmalarıyla her birine şer‘an ta‘zir lazım gelüp haklarında iktiza eden te‘dib ve ta‘zirleri re‘y-i alilerine havale ve i‘lamlarıyla huzur-ı âlîlerine i‘lâm olundu. Fi 22 Saferü’l-Hayr sene 1160. Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 352; 22a-3; Üsküdar Mhk. 420, 25b-1; 420, 66b-1.”

³²⁶ Üsküdar Mhk. 415, 17a-2; Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 415, 13a-1; 415, 15a-2; Üsküdar Mhk. 420, 66b-1.

Bazı davalarda ise davacılar herhangi bir ceza talebinde bulunmayıp genellikle “emri bi’l-ma’ruf ve’n-nehyi a’ni’l-münker” çerçevesinde mahkemeye başvurduklarını ifade etmektedir. Birbirine namahrem olan kimselerin namahrem olduklarını itiraf etmeleri, birbirlerinden sakınmamaları, kötü fiil (fi’l-i şen’i) kastıyla toplandıklarını ikrar etmeleri neticesinde bazı davalarda ta’zir bazı davalarda ise mahalleden ihraç ile cezalandırılmışlardır.³²⁷

3.2.1.1.2. Hüküm Verilmeyen Davalar

Bu davalarda işlenen suç sabit olup dava edilen kimse hakkında ceza talebi var olmakla birlikte hakkında herhangi bir karar kayıtlarda mevcut değildir. Belgelerde ta’zir, mahalleden ihraç gibi talepler vardır.³²⁸ Kayıtlardan birinde ahali, evine namahrem kimseler alan kişi hakkında şikâyette bulunmuştur. Ahali mezkûr şahsın ta’ziren mahalleden çıkarılmasını talep etmiştir.³²⁹

3.2.1.2. Diğer Fısk ve Fesad Suçları

Bu davalar çeşitlilik arz etmektedir. Bir dava kahvehaneye başka yerden kapı açılması ile ilgilidir. Açılan kapıdan eşkıyanın girip çıktığı ve fuhşiyata sebep olarak ahalinin emniyetinin izale edildiği mahkemeye bildirilmektedir. Mahkemede kapının duvar olmasına karar verilmektedir.³³⁰ Bir diğer davada namahrem ile laubali tavır içerisinde olanlar mahkemeye bildirilmektedir.³³¹ Bir başka dava alenen fısk ve fesad, fuhuş, halkın huzurunu bozup serseri halde gezmeleri dolayısıyla daha önce dava edilip mahalleden ihraç olunan kimselerin tekrar mahalleye gelerek ziyadesiyle aynı fiillerine

---

³²⁷ Üsküdar Mhk. 346, 3a-2; 346, 42a-2; Üsküdar Mhk. 415, 29b-1 (15a-2’nin devamı); Üsküdar Mhk. 420, 24b-3; Üsküdar Mhk. 466, 32b-2; 466, 38a-3; 466, 43b-1.

³²⁸ Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 415, 15a-2; 415, 25a-1; 415, 31a-2; 415, 42b-2; 415, 45b-3; Üsküdar Mhk. 420, 3b-1; 420, 8b-1; 420, 13a-2; 420, 17a-3; 420, 25b-1; 420, 66b-1; Üsküdar Mhk. 466, 7a-3; 466, 12a-3; 466, 25a-4; 466, 48b-2.

³²⁹ Üsküdar Mhk. 466, 1b-1: “Medine-i Üsküdar’da Mehmed Paşa mahallesi imamı Ahmed Efendi ve müezzini Molla Ali ve ahalisinden Ahmed bin Mahmud vesair müseccelü’l-esami kimesneler mahalle-i mezbûre sakinlerinden olup mahfil-i baba ihzar etdirdikleri Hafız Ali bin Abdullah nam kimesne mahzarında mezbûr Hafız Ali kendi halinde olmayup menziline kendüye namahrem avretler getirüp i’lan-ı fısk etmekle bi’d-defa’at tenbih-i nush eylediğimizde mütenebbih olmamağla emniyetimiz meslub olmuştur deyü su’-i halini herbiri ihbar ve ta’ziren mahalle-i mezbûreden ihracı babında emr-i âfleri sudûrunu istid’â eyledikleri iltimaslarıyla huzûr-ı âflerine i’lâm olundu. Fi Gurre-i şehri-i Rebi’u’l-ahir sene 1178.”

³³⁰ Üsküdar Mhk. 466, 26b-3.

³³¹ Üsküdar Mhk. 466, 35b-2.

devam etmeleri hakkındadır. Sürgün edilmeleri talep olunarak sürgün edilmektedirler.³³² Bir diğesinde dükkân önünde bekâr erkeklerin bir araya gelerek yoldan geçen kadınları rahatsız ettikleri gerekçesi ile dava edilen kimseler hakkında dükkândan ihraç olunarak dükkânın mütedeyyin kimselere verilmesine hükmolunmaktadır.³³³ Bir başka davada mahallede eşkıyalık yapıp halkı rahatsız eden, yanlarında namahrem kadın bulunduran, haydutluk yapan kimseler ihbar edilmektedir. Her biri hakkında derinlemesine araştırma yapılarak te'dib olunmaları hükmolunmaktadır.³³⁴ Başka bir davada ise zimmi bir kişinin kendi halinde olmayıp geceleri eşkıyalarla gezerek darp, fisk ve fesad içerisinde olduğu gerekçesi ile dava edilmesi üzerine Sefine-i Sultaniyyeye te'dib olması için gönderilmektedir.³³⁵

3.2.2. Kendi Halinde Olmama (Halkın Emniyetini Tehdit Etme)

Yapılan bazı fiiller neticesinde halkın güvenliğini ve huzurunu tehdit eden kişiler mahkemeye başvurularak kendi halinde olmadıkları ve halkın emniyetini tehdit ettikleri gerekçesi ile dava edilmiştir.

3.2.2.1. Hüküm Verilen Davalar

Halkın huzurunu tehdit ederek emniyetini ilga eden kimseler hakkında verilmiş kararlardır. Bu kararlardan birinde halkı rahatsız eden kişi mahalleden çıkacağını taahhüt etmektedir.³³⁶ Bu davalardan bazılarında ise sarhoş olmaları dolayısıyla halkı rahatsız eden kişiler cezalandırılmıştır. Bir davada kadınlara taarruz eden kişiler ile ilgili olarak Üsküdar kulları onları alıp huzura getirmek istediğinde sarhoş halde tüfek ile saldırdıkları ifade edilerek haklarında ta'zir ve te'dib cezası verilmektedir.³³⁷

---

³³² Üsküdar Mhk. 466, 46b-1. Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 420, 58a-1.

³³³ Üsküdar Mhk. 466, 49a-1.

³³⁴ Üsküdar Mhk. 420, 20a-1.

³³⁵ Üsküdar Mhk. 420, 46b-2.

³³⁶ Üsküdar Mhk. 466, 1b-2: "Medine-i Üsküdar'da Mehmed Paşa mahallesi imamı Ahmed Efendi ve müezzini Molla Ali ve ahalisinden el-Hac Mustafa ve es-Seyyid Halil ve Osman ve Bostani Ali ve Ali Beşe ve Bekir Ağa ve Sarı Ahmed ve sa'irleri mahfil-i baba ihzar eyledikleri mahalle-i mezbûrede müste'cireten sakine ve zatı mu'arrefe Hafize bint-i Ahmed nam hatun mahzarında mezbûre Hafize kendi halinde olmayup her veçhile emniyetimiz meslub olduğu ecilden mahalle-i mezbûreden [ihraç] olunsun deyü su'-i halini inha eylediklerinde ol dahi kendi rızasıyla mahalle-i mezbûreden ahar mahalle üç güne değın nakle ta'ahhüd eylediği tescil ve bi'l-iltimas huzur-ı âflerine i'lâm olundur. Fi 2 Rebi'u'l-ahir sene 1178." Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 466, 14a-2; 466, 42a-3; 466, 50b-3.

³³⁷ Üsküdar Mhk. 420, 47a-2. Ayrıca bak.: 420, 5a-2.

3.2.2.2. Hüküm Verilmeyen Davalar

Davalardan birinde kahvede bir oda ihdas edildiğinden bahsedilmiştir. Bu odaya kimlerin girip çıktığı belli olmadığı gerekçesi ile emniyetimiz yoktur denilmektedir.³³⁸ Bir diğerinde şüpheli şahıs hakkında kendi halinde olmayıp hırsızlık töhmetinden³³⁹ dolayı emniyetimiz yoktur denilmektedir. Bir başka davada halkın emniyetini ilga eden kişinin iyi haline şahitler getirilmektedir.³⁴⁰ Bazı davalarda ahali, kapılarına halleri meçhul insanlar geldiği ve halkın emniyetini tehdit ettiği gerekçesi ile mahkemeye başvurmuştur.³⁴¹ Bir diğer davada ahali, bazı kişilerin geceleyin ev taşıdıkları gerekçesi ile mahkemeden nefy/ihraç olunmalarını talep etmektedir.³⁴² Benzer suç kapsamında bir diğer davada ahali, önceden kapı taşlama, halkı rahatsız etme fiilleri sebebiyle uyarılan şahsın aynı fiilleri tekrarlaması halinde ta'zir talebinin olduğunu ifade etmektedir. Bu davada sanığın aynı fiili tekrar yapmayacağına dair taahhütü mevcuttur.³⁴³ Suçlunun mahalleden çıkarılma talebi ile mahkemeye başvuran ahalinin davasında kapı taşıyıp katran ve necaset süren, boynuz asan, şetm eden kişilerden bahsedilmektedir.³⁴⁴ Bir davada ise ahali, mahallede ikamet edenlerden birinin akrabasının kendi halinde olmayıp içki içtiği, kadınları rahatsız ettiği ve serserilik yaptığı gerekçesi ile asıl vatanına ve yahut başka yere sürgün edilmesini talep etmektedir.³⁴⁵

3.2.3. Şetm ve Hetk

Şetm etmek³⁴⁶, sicillerde genellikle hetk ile birlikte anılmış olup kişinin onuruna yapılan saldırı, hakaret olarak değerlendirilmektedir. Sicillerde farklı lafızlarda işlenen şetm suçunu görmekteyiz.

---

³³⁸ Üsküdar Mhk. 466, 43a-2.

³³⁹ Üsküdar Mhk. 420, 3a-1.

³⁴⁰ Üsküdar Mhk. 420, 4b-1.

³⁴¹ Üsküdar Mhk. 420, 59a-1; 420, 64b-2.

³⁴² Üsküdar Mhk. 415, 12b-1.

³⁴³ Üsküdar Mhk 466, 12a-1.

³⁴⁴ Üsküdar Mhk. 466, 51b-2.

³⁴⁵ Üsküdar Mhk. 415, 19a-2.

³⁴⁶ Şetm: Sövmek, hakaret etmek. Hetk: Yırtmak, bir şey üzerindeki perdeyi kaldırmak.

3.2.3.1. Hüküm Verilen Davalar

a. Ta'zir gerektiren lafızlar ile işlenen şetm-hetk suçuna verilen ta'zir/te'dib/ihraç cezaları: Bu belgelerde şahısların ta'zir ile cezalandırıldıklarını veya tenbih olduğu halde hâlâ devam ettiği için mahalleden ihraç talebi ile dava edilen şahısların ihracına hükmolunduğunu görmekteyiz. Bahsi geçen davalarda bazen cima lafzıyla şetm, bazen hakeret içeren (dinsiz, kızılbaş, köpek, iblis, şeytan, çingane, sürgün vb.) lafızlarla şetm bazen de kapısına katran sürme veya ırzı hetk etme kaydedilmiştir. Sarhoş olduğu halde şetm eden kişiler de genellikle ta'zir cezası ile cezalandırılmışlardır.³⁴⁷

b. Şetm-hetk suçunu işleyen kişinin mahalleden ihraç edilmesi talebi ve ihracına hükmolunan davalar: Ahaliyi şetm ve ırzlarını hetk ederek rahatsız eden şahısların ihracına karar verilen davalar vardır. Bu davaların bazılarında ana, avrat, din ve imana cima lafzıyla şetm eden kişiler var iken bazılarında ise sarhoş olmaları dolayısıyla şetm suçunu işleyen kişilerin var olduğunu görmekteyiz.³⁴⁸

c. Davalının yeminden nükûl etmesi ile ta'zir cezası verilen davalar: Bu davalarda davanın ispatı açısından davalıya yemin teklif edilmiş olup davalının yeminden kaçınması neticesinde ta'zir ile hükmolunmuştur.³⁴⁹

d. Davalının suçu bir daha işlememeyi taahhüt etmesi ile tarafların karşılıksız olarak vazgeçtiği dava: Bu davalardan birinde eski eşinin kapısına dayanıp rahatsız edip

---

³⁴⁷ Üsküdar Mhk. 346, 17a-1; Üsküdar Mhk. 415, 6b-2; 415, 7b-1; 415, 8b-2; 415, 21b-1; 415, 33a-1; 415, 34a-3; 415, 39a-2; 415, 43b-1; 415, 46a-1; Üsküdar Mhk. 420, 5a-2; 420, 5b-3; 420, 12a-1; 420, 24a-1; 420, 26b-3; 420, 27a-4; 420, 28a-1; 420, 34b-2; 420, 35b-1; 420, 36b-4; 420, 37b-1; 420, 38b-3; 420, 48a-1; 420, 48a-2; 420, 52b-4; 420, 54b-1; 420, 55b-2; 420, 57a-1; 420, 61a-1; 420, 63a-1; Üsküdar Mhk. 466, 6a-3; 466, 11a-3; 466, 17b-3; 466, 20b-4; 466, 22a-2; 466, 24b-4; 466, 42b-2; 466, 43a-5; 466, 43b-1; 466, 44a-1; 466, 46a-3; 466, 49a-1; 466, 49a-3; 466, 51a-4; 466, 53a-3; 466, 53a-4.

³⁴⁸ Bak.: Üsküdar Mhk. 420, 17b-4; Üsküdar Mhk. 466, 41b-4; 466, 45a-1; 466, 48b-1; 466, 50b-3.

³⁴⁹ Üsküdar Mhk. 466, 18b-3: "İslambol'da Nahlbend mahallesinde sâkin medîne-i Üsküdar'da müsâfir olan Hasan Efendi Çelebi bin Halil nâm kimesne mahfil-i bâbda hasmı Hüseyin bin Mustafa nâm kimesne mahzarında mezbûr Hüseyin târîh-i i'lâm günü muvâcehemde bana "şirret" ve "iblis" deyü şetm ve ırzımı hetk edip âr lâhik olmağla mücebini mezbûr Hasan'dan taleb ederim deyü ba'de'd-da'va ve'l-istintâk ve'l-inkâr müdde'î-i mezbûr ityân-ı beyyineden izhâr-ı acz ile istihlaf etmeğın mezbûr Hasan'a yemin teklif olundukda yeminden nükûlüyle sabit olmağın mucibiyle mezbûr Hasan'a şer'an ta'zir lazım geldiği bi'l-iltimas huzur-ı âlîlerine i'lâm olundu. Fi 20 min-Receb sene 1178." Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 420, 30a-3; 420, 40b-1; 420, 42a-4; 420, 44a-4; Üsküdar Mhk. 466, 2a-6; 466, 6a-2; 466, 23a-3.

taşladığı, şetm ve hetk eylediği gerekçesi ile dava edilen kişinin, bir daha kapısına gitmemeyi taahhüt etmesi neticesinde davacının davadan vazgeçmesi söz konusudur.³⁵⁰

e. Suçun ikrar/şahitlik ile sabit olması neticesinde ta'zir cezası verilen davalar³⁵¹: Bu davalarda sanığın suçu ikrar ettiğini görmekteyiz.³⁵² Belgelerden birinde kadının zevcine kötü sözlerle şetm ettiği ve müsaade etmediği yerlere gittiği gerekçesi ile zevci tarafından dava edildiğini görmekteyiz. Belgede kadının işlediği fiili ikrar etmesi neticesinde kadın hakkında ta'zir cezası verilmiştir.³⁵³

f. Cezanın ertelendiği dava: Bir belgede davacı kendisine şetm ve hetk-i ırz eylendiğini ifade ve gereğini talep etmiştir. İki şahitle durumu ispat edince sanığa şer'an ta'zir cezası verilmiştir. Ancak suçlunun hamile olmasından dolayı ta'ziri ertelenmiş ve doğumuna dek hapsedilmesine karar verilmiştir.³⁵⁴

g. Hükmün ne olduğu açıkça yazılmamış olan dava: Bir belgede bir kişi, başka bir şahıs tarafından darp kastıyla hücum edildiği ve şetm edilerek ırzının hetk eylendiği gerekçesi ile mahkemeye başvurmuştur. Dava ve sual olduğunda davacının iddiasını ispat etmesi istenmiştir. İki müslüman şahit ile iddiasını ispat edince hüküm yazılmıştır.³⁵⁵ Bu davada hükmün ne olduğu açıkça belirtilmemiştir. Sadece "hüküm ketbolundu" ifadesinden hükmün yazıldığını anlamaktayız.

---

³⁵⁰ Üsküdar Mhk. 466, 17a-5.

³⁵¹ Üsküdar Mhk. 415, 14a-3; Üsküdar Mhk. 420, 16b-3; 420, 34a-4; 420, 44b-1; 420, 48a-1; 420, 48b-1.

³⁵² Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 420, 36b-4; 420, 56a-2; Üsküdar Mhk. 466, 26b-1; 466, 51b-4.

³⁵³ Üsküdar Mhk. 466, 26b-2: "Üsküdar'da Şuca' bağı mahallesinde sakin Kıpti Hasan bin Mahmud mahfil-i babda hâlâ zevce-i medhulün-bihası zatı mu'arrefe Saliha bint-i Hüseyin nam kıptiye mahzarında zevcem mezbûre Saliha elfaz-ı kabiha ile daima bana şetm ve iznim olmayan mahallere gidüp ita'at etmemekle mucibin taleb ederim deyü da'va ettikde gibbe's-su'al mezbûre Saliha cevabında zevci müdde'i-i mezbûr Hasan'ın minval-i meşruh üzere müdde'asını ikrar etmeğin mücebince mezbûre Saliha'ya zabiti ma'rifetiyle ta'zir lazım geldiği bi'l-iltimas huzur-ı âlîlerine i'lâm olundu. Fi 10 min Şevval sene 1178."

³⁵⁴ Üsküdar Mhk. 415, 9a-1: "Üsküdar'da Toygar Hamza mahallesinde sâkine Rukiyye bint-i Abdullah bin Abdülmennân nâm hâturnun zevci ve tarafından sâbitül'vekâle vekili es-Seyyid İbrahim ve müvekkile-i mezbûrenin hasmı Fatıma ile ba'de't-arafu' mezbûre Fatıma târîh-i i'lâm günü mahalle-i mezbûrede zevcem müvekkile-i Rukiyye'ye kahbe ve fahişe deyü şetm ve ırzını hetk itmekle mücebini ba'de'd-da'va ve'l-inkâr müdde'i-i vekil-i mezbûr müdde'asını mahalle-i mezbûrede sakin-i udûlden Ahmed bin Hasan ve es-Seyyid Hasan bin Hüseyin şahadetleriyle vech-i şer'i üzere isbat etmeğin mücebince mezbûre Fatıma'ya şer'an ta'zir lazım gelüp lakin mezbûre Fatıma'nın hamli olduğu zâhir olmağın ta'ziri vaz'ı hamline tevkif olduğu bi'l-iltimas huzur-ı âlîlerine i'lâm olundu bâki fermân men lehü'l-emrindir. Fi 29 Zilhiccetü's-Şerife sene 1158."

³⁵⁵ Üsküdar Mhk. 346, 8b-1.

3.2.3.2. Hüküm Verilmeyen Davalar

a. Suçlunun mahalleden ihraç edilmesi talebi olan davalar: Bu davalarda suç sabit olup davacının sanık hakkında mahalleden çıkarılma talebi vardır. Bunlardan bazılarında emniyetimiz yoktur ibaresi tekrar kullanılırken bazılarında ise suçlunun kötü hali haber verilerek şetm ve hetkinden dolayı dava edilmektedir.³⁵⁶

b. Karşılıksız olarak vazgeçilen davalar³⁵⁷: Bu davalarda tarafların herhangi bir şey talep etmeden (meccanen fariğ³⁵⁸) davadan vazgeçtiğini görmekteyiz. Bunların bazılarında taraflar anlaşarak sulh yolunu seçmişlerdir. Dolayısıyla herhangi bir ceza kaydı düşülmeyen davadan karşılıksız vazgeçilmiştir.³⁵⁹ Bu belgelerden biri haksız kazanç elde edene hakaret eden kişi hakkındadır. Taraflar daha sonra davadan karşılıksız olarak vazgeçmiştir.³⁶⁰ Bir başka belgede ise sulh yoluyla davadan vazgeçen kişilerin daha sonra birbirlerinin iyi haline şهادet ettikleri görülmüştür.³⁶¹

c. Davacının men' olunduğu davalar³⁶²: Bu davalardan birinde evinde darp ve hetk olunan şahıs mahkemeye başvurmuştur. Sanığın inkârı üzerine davasını ispat etmesi için davacıya mühlet tanınmıştır. Ancak davacı delil getiremeyip kendisinden yemin etmesi istendiğinde buna da yanaşmayınca davadan delilsiz olduğu gerekçesi ile men' olunmuştur.³⁶³ Bir diğer belgede ise davacı davaya ehil olmadığı için davadan men' edilmiştir.³⁶⁴

---

³⁵⁶ Üsküdar Mhk. 420, 51b-2: "Ashab-ı arz-ı hal Solak Sinan mahallesi imamı ve ahalisinden es-Seyyid Ali ve es-Seyyid Hasan ve Ahmed Beşe ve Mustafa Çelebi ve diğer Ahmed ve diğer Mustafa vesairleri meclis-i şer' de arz-ı halde isimleri zikr olunan Kalaycı Ali ve zevcesi Zeyneb muvâcehelerinde mezbûre Zeyneb ve edesüz ve dilâzar olmağla ibâdullâha itâle-i lisân ve şutum-ı galîza şetm ve hetk-ı ırz âdet-i müstemirresi olup ve zevci merkûm dahi zabtına kadir olmamağla bundan akdem mezbûreye bi'd-defa'at tenbih olundukda mütenebbih olmayup mezbûrenin ef'al ve akvalinden cümlemiz müteazzi ve mutazarrırlarız deyü sû-i halini ihbar ve mahalle-i mezbûreden ihrac olunması babında fermân-ı âli recâ eyledükleri iltimasıyla huzur-ı âlîlerine i'lâm olundu. Fi 3 Zî'l-ka'de sene 1160." Ayrıca Bak.: Üsküdar Mhk. 415; 25a-1; Üsküdar Mhk. 420, 5a-1; 420, 8b-1; 420, 15a-3; 420; 63a-1; Üsküdar Mhk. 466, 20a-4; 466, 30b-2; 466, 51b-2.

³⁵⁷ Üsküdar Mhk. 352, 20a-3; Üsküdar Mhk. 420, 45a-2; 420, 46a-1; 420, 47b-3; 420, 57a-1.

³⁵⁸ Meccanen ferağ: Mutasarrıfı tarafından bedelsiz yapılan devir işlemi.

³⁵⁹ Üsküdar Mhk. 420, 7b-3; 420, 40a-4.

³⁶⁰ Üsküdar Mhk. 466, 40a-3. Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 466, 51a-1.

³⁶¹ Üsküdar Mhk. 415, 13b-2.

³⁶² Üsküdar Mhk. 415, 36a-3; Üsküdar Mhk. 420, 62b-1.

³⁶³ Üsküdar Mhk. 466, 47b-3.

³⁶⁴ Üsküdar Mhk. 420, 2a-2.

d. Sanığın bulunduğu yerde yakalanması hususunda emir çıkarılan dava: Bir belgede bir kişi, daha önce işlediği fiiller neticesinde mahalleden ihraç olmakla ve mahallede bulunan menziline satmakla (furuhat) cezalandırılmıştır. Sanık bu cezanın gereği olarak mahalleden çıkarılmıştır. Bu şahıs evine yabancı kadınlar getirdiğinde davacı tarafından men' edilmeye çalışılmış ancak davacıyı bundan dolayı şetm ettiği mahkemede ifade edilmiştir. Ayrıca suçlunun kölesinin de bıçakla davacıyı yaraladığı ve darp ederek iki dişini hareket ettirdiği yazılmıştır. Mahkemeye çağrılan sanık huzura gelmemiştir. Bunun neticesinde de dava karara bağlanmamış ve davalının bulunduğu yerde yakalanması emri çıkmıştır.³⁶⁵

e. Töhmets altında olan kişi hakkında dava: Bu belgede davacı, evine girip zevcesini şetm ve ırzını hetk eylediği ayrıca tehdit ettiği gerekçesi ile bir şahsı dava etmiştir. Davacı "emniyetimiz yoktur, mücebini talep ederim" diyerek mahkemeden gereğinin yapılmasını istemiştir. Durum şahitlerle ispat edilmiş ahali de davalının "mazınne-i töhmet" olduğunu ifade etmiştir.³⁶⁶

f. Suçlunun kötü hali hakkında dava³⁶⁷: Bir belgede ahali, mahallede bulunan bazı kimselerin sarhoş olup kapılara dayanarak "şütum-u galiza ile şetm ve ırzı hetk" eylediklerini mahkemeye bildirmiştir. Ayrıca ahali şikâyette buldukları kişilerin kapılarına meçhul insanlar geldiğinden emniyetlerinin olmadığını ifade ederek mahkemeye kötü hallerini ihbar etmişlerdir. Durum araştırıldığında ahalinin iddiasının gerçek olduğu ortaya çıkmıştır.³⁶⁸

g. Ta'zir ile cezalandırıldıktan sonra davalının mahkemede askerîlik iddiasında bulunması³⁶⁹: Bir belgede davalıya şetm ve ırzı hetk suçundan dolayı şer'an ta'zir lazım gelmiştir. Lakin sanığın askerî zümreden olduğunu iddia etmesi ile dava yazılmıştır.³⁷⁰

---

³⁶⁵ Üsküdar Mhk. 420, 28a-4.

³⁶⁶ Üsküdar Mhk. 420, 34a-2.

³⁶⁷ Üsküdar Mhk. 352, 2b-3.

³⁶⁸ Üsküdar Mhk. 420, 59a-1.

³⁶⁹ Üsküdar Mhk. 420, 5a-2.

³⁷⁰ Üsküdar Mhk. 415, 45b-1.

3.2.3.3. Sulh Olan Davalar

Bir belge şetm edip bıçak ile saldıran kişi hakkındadır. Davacı, sanığın saldırısından dolayı zevcesinin korkarak “cenin-i meyyiti ilka eylediğini-bebeğini düşürdüğünü” mahkemeye bildirmiştir. Bunun üzerine mahkeme davacı ile davalı arasına muslihûn tayin ederek on beş kuruşa aralarında sulh olmuştur. Böylelikle davanın tarafları birbirlerinin zimmetlerini ibra etmiş ve dava yazılmıştır.³⁷¹

3.2.4. Ahz ve Gasp

Gasp: Başkasına ait bir malı tecavüz ve düşmanlık yoluyla almaktır. Buradaki maldan kasıt maddi olmasa bile gasp hükmünde sayılır. Yani falancanın çocuğunu gasp etti de olduğu gibi.³⁷² Gasp haramdır.³⁷³ Hz. Peygamber: “*Kim bir karış miktarı bir yeri gasp ederse, Allahu Teala kıyamet gününde o yerin yedi katını onun boynuna geçirir.*” buyurmaktadır.³⁷⁴

Gaspla ilgili hüküm; gasp edilen şeyin sahibine iade edilmesidir. Malı ona geri vermektir. Gasp edilen şey; ölçülebilen (keyli) ve tartılabilen (vezni) bir şey ise Hanefilere göre gasbeden o malın mislini borçlanmış olur. Bu ödeme ile kişinin zarar ve ziyanı giderilmiş olur. Gasp edilen şey, giyecek, hayvan vb. yahut arasında farklar bulunan eşyadan ise Hanefilere göre malı aynen geri vermek mümkün olmadığından gasp eden kişinin değerini ödemesi gerekir.³⁷⁵

3.2.4.1. Hüküm Verilen Davalar

a. Gasp edilen malın kıymetini verme hususunda tenbih olunan davalar³⁷⁶: Bir belgede her biri dört buçuk kuruş kıymetinde iki baş koyunun ve koyunları korumakla görevli on kuruş kıymetli köpeğin gasp edilmesiyle ilgili dava yazılmıştır. Davacı durumu iki şahitle ispat ederek gasbedilen malların kıymetlerini davalıdan talep etmiştir. Mahkeme tarafından davalı koyunların kıymetlerini verme hususunda tenbih olunmuştur.³⁷⁷

³⁷¹ Üsküdar Mhk. 415, 22a-3.

³⁷² Serahsi, *Mebcut*, c. XI, s. 78.

³⁷³ Kur'an, Nisa Suresi, Ayet 29; Serahsi, *Mebcut*, c. XI, s. 78.

³⁷⁴ Müslim, *Musakat*, 137.

³⁷⁵ Serahsi, *Mebcut*, c. XI, s. 80-83.

³⁷⁶ Bak.: Üsküdar Mhk. 420, 46b-3; Üsküdar Mhk. 466, 9b-2.

³⁷⁷ Üsküdar Mhk. 420, 61b-4 (420, 61a-2'de aynı dava aynı tarihle vardır): “Celb taifesinden olup Anadolu'da Konya sancağında vaki' Kadınhanı ahalisinden Üsküdar'da Mehmed hanında müsafiren sakin Hasan bin İbrahim meclis-i

b. Davalının gasbettiği eşyayı iade etmesine/şer'an ta'zire hükmolunan davalar³⁷⁸: Bir belgede iki yüz kuruş kıymetli devatın (divit) gasp edildiği yazılmıştır. Davacı durumu iki şahitle ispat ederek gasbedilen eşyanın davalı tarafından iade edilmesini talep etmiş mahkemede iadeye hükmetmiştir.³⁷⁹ Bir belgede zimmi bir kimse, mahkemeye giderek Mehmed'in sarhoşken eşyasını (kebir sini) gasp ettiğini bildirmiştir. Mahkemede mezkûr Mehmed'in ahaliye harp aletiyle hücum ederek bazılarının elinden akçelerini alıp gasp ettiği de ifade edilmiştir. Yapılan şikâyet ve şahitlikten sonra Mehmed'in öncelikle gasp ettiği eşyayı zimmiye teslim etmesine hükmolunmuştur. Sonrasında ise Mehmed hakkında gerekli te'dib ve ta'zir yerine getirilmiştir.³⁸⁰ Bir belgede davacı bazı eşyalarının alınıp gasp edildiği gerekçesi ile mahkemeye başvurmuştur. Görülen dava sonrası davalı eşyayı teslim etmekle kendisine şer'an ta'zir lazım gelmiştir.³⁸¹ Bir diğer belgede Aişe ve eşi Osman hakkında mahalleden çıkarılma kararı verildikten sonra Aişe ve eşi Osman, davacı Mustafa'nın evine gelerek iki yüz kuruşluk eşyasını gasp edip kızını kaçırmışlardır. Aişe ifadesinde eşi Osman'ın davacının kızını nikah akdi yaparak götürdüğünü söylemiştir. Bunun üzerine davacı iddiasını şahitlerle ispat etmiştir. Şahitler ayrıca mahkemede Aişe'nin küfretmeyi adet haline getirdiğini de bildirmişlerdir. Davacı mahkemeden gereğini talep etmiştir. Sonrasında ise mahkemede davalıların haklarında te'dib hükmü yazılmıştır. Buradaki te'dib hükmünün gasp ve kız kaçırmaya suçlarından hangisi hakkında olduğu bilinmemektedir. Belgenin sonunda

---

şer'a ihzar olunan hasmı Mehmed Beğ muvacehesinde mezbûr Mehmed beğ tarih-i i'lamdan yetmiş gün mukaddem yine Anadolu'da vakı' medine-i Mağnisa kurbında sekiz nefer levendat ile üzerime gelüp dörder buçuk guruş kıymetli iki re's koyunlarını tegallüben gasb u istihlak eylemiş idi hâlâ menzil-i mezbûr Mehmed Beğe bu taraftan mülaki olduğum ecilden zikrleri mürur iden koyunların mahalle-i merkûmda yevm-i gasbda olan kıymet-i mezkûrelerini bi hükmî'z-zeman taleb iderim deyü ba'de'd-da'va ve'l-inkâr müdde'i-i mezbûr müdde'asına yine Kadınhanı sükkanından Üsküdar'da müsafiren sakin udulden Ali bin Mehmed ve Mehmed bin Abdülfettah nam kimesneler şahadetleriyle vech-i şer'i üzere isbat etmeğin mücebince zikr olunan koyunların kıymet-i mezkûrelerini edaya mezbûr Mehmed Beğ tenbih olunduğu bi'l-iltimas huzur-ı âlîlerine i'lâm olundu. Fi 4 Muharremü'l-haram sene 1161." Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 420, 57a-2.

³⁷⁸ Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 466, 14b-3; 466, 17b-2.

³⁷⁹ Üsküdar Mhk. 466, 7a-1.

³⁸⁰ Üsküdar Mhk. 420, 11a-1

³⁸¹ Üsküdar Mhk. 415, 24a-2: "Sahib-i arz-ı hal Osman derun-ı arz-ı halde mezkûru'l-ism Ahmed ile murafa'a-i şer' oldukda bir gün mukaddem menzilmiden eşya-i memlûkemden bir ma'sum entari ve bir münakkaş yemeni ve bir dülbend örtümü ahz ı gasb itmişdir deyü ba'de'd-da'va ve'l-inkâr eşya-i mezkûreyi mezbûr Ahmed sahib-i arz-ı hale red ve teslim etmekle mezbûr Ahmed'e ta'zirden gayri şer'an bir nesne lazım gelmediği huzur-ı âlîlerine i'lâm olundu. Fi 2 Cumade'l-ülâ sene 1159."

sadece te'dib hükmolunmuştur ibaresi yazmaktadır. Gasp edilen eşyanın iadesi ile ilgili herhangi bir bilgi mevcut değildir.³⁸²

3.2.4.2. Hüküm Verilmeyen Davalar

a. Davacının mu'arazadan men' olunduğu davalar³⁸³: Belgelerden birinde davacı kendisine ait kese içinde bulunan yüz on kuruştan seksen kuruşun gasp edildiği gerekçesi ile mahkemeye başvurmuştur. Lakin davacının iddiasını ispat edecek delili olmadığından davadan men' olunmuştur.³⁸⁴ Bir diğer belgede ise davacı gasp edilen soğanları (altı yüz kuruş kıymetli on bin lale ve hoşnüma soğanı) için mahkemeye gitmiştir. Bahsi geçen suçlama ile ilgili davalıya yemin teklif edildiğinde davalının yemin etmesi üzerine davacı davadan men' olunmuştur.³⁸⁵

b. Davalının töhmet altında olması ile ilgili dava: Bir belge bazı eşyaları alıp firar eden kişi hakkındadır. Davacı davalının serseri gibi dolaştığını bildirmiştir. Ayrıca başka bir kimse tarafından da davalının başkasına ait eşyaları elinde bulundurduğu ifade edilmiştir. Davacı iddiasını ispat edememiş ancak davalının töhmet altında olmasını i'lam etmek muradında olduğunu ifade etmiştir. Yani davacı tarafından davalının suç işlediğine dair töhmet altında olması talebi vardır.³⁸⁶

c. Tarafların karşılıksız vazgeçtiği dava: Bir belgede Mehmed, iki kişinin 40 kuruş kıymetli kuşak ile 35 kuruş kıymetli bıçağını ahz ve gasp ederek firar ettiğini ifade etmiştir. Belgenin devamında Mehmed, muslihûn aracılığıyla davadan karşılıksız vazgeçmiş ve tarafların zimmelerini ibra ettiklerini ifade etmiştir.³⁸⁷

3.2.4.3. Sulh Olan Davalar

Sulh ibaresi olan kayıtlarda belirli miktar üzerine tarafların sulh ettiklerini görmekteyiz.³⁸⁸ Bir belgede davacı, yetmiş adet altınının gasp edildiği gerekçesi ile

---

³⁸² Üsküdar Mhk. 420, 6a-3.

³⁸³ Ayrıca bak.: Üsküdar Mhk. 420, 10b-3; 420, 12b-3; 415, 16a-3; 420, 18b-2; 420, 23b-1; 420, 27a-1; 420, 30a-2; Üsküdar Mhk. 466, 5a-4; 466, 49b-3.

³⁸⁴ Üsküdar Mhk. 420, 28b-3.

³⁸⁵ Üsküdar Mhk. 466, 37a-1.

³⁸⁶ Üsküdar Mhk. 420, 8a-2.

³⁸⁷ Üsküdar Mhk. 415, 7a-1.

³⁸⁸ Üsküdar Mhk. 466, 3b-3; 466, 13b-1.

daha önceden mahkemeye başvurmuştur. Davacı iddiasını ispat edemeyince davalı ile aralarında anlaşmazlık olmuştur. Sonrasında ise taraflar yirmi kuruşa sulh eylemişlerdir.³⁸⁹

3.2.5. Tehdit Etme

Tehdit etme suçu, kayıtlarda genellikle kişinin “mahalleyi yakarım” ifadesi ile gerçekleşmiştir. Tehdit eden kişinin, mahkemede aynı suçu tekrar işlemeyeceğine dair taahhüt ettiği de görülmüştür.

3.2.5.1. Hüküm Verilen Davalar

a. Tehdit etme suçuna ta'zir ve te'dib cezası verilen dava: Bir kayıтта bir kimse, önceden yabancı kadınlarla bir arada olduğu, ahalinin kapılarını taşıdığı ve imamın kapısına yazılı kağıt bıraktığı gerekçesi ile dava edilmiştir. Bu şahsın töhmet altında olması hasebiyle mahkeme hakkında te'dib ve ta'zir kararı vermiştir. Davalının bundan sonra halkı rahatsız etmeme hususunda taahhüt ettiği belgenin sonuna yazılmıştır.³⁹⁰

b. Tehdit etme suçuna ihraç cezası verilen dava: Bir belgede kendi halinde olmayan kişi, ahali tarafından uyarıldığında ahaliye şetm ile karşılık vermiştir. Ayrıca bu kişi, ahaliyi “mahalleyi yakarım” diye tehdit etmiştir. Bunun üzerine ahali mahkemede mezkûr şahsın mahalleden çıkarılmasını istemiştir. Davalı da mahkemede üç güne kadar mahalleden ayrılacağını taahhüt etmiştir. Bu belgede sanığın ihracı ile ilgili kararın Bab Mahkemesi tarafından tescil olunduğu yazılmıştır.³⁹¹

---

³⁸⁹ Üsküdar Mhk. 415, 30b-2 (415, 29a-1'in devamı): “Sahibe-i arz-ı hal Şerife Ayşe derun-ı arz-ı halde mezkûru'l-ism hasmı Mehmed'den iddi'a eylediği elli beş mısır zincirlisi ve yedi fındıklı ve yedi Macar altını ki cem'an yetmiş aded altınımı mezbûr Mehmed ahz u gasp etmekle taleb iderüm deyü bundan akdem bi'd-defa'at Divan-ı âlilerinde ma'kud meclis-i şer'-i hatirde ba'dehu Üsküdar'da kirâren ve mirâren murafa'a-i şer'-i şerif olduklarında müdde'iyye-i mezbûre da'va-yı mezkûresini bir veçhile isbata kadire olmamağla bu veçhile beynlerinde ba'de vuku'î'l-münaza'a ba-vesatat muslihûn müdde'iyye-i mezbûre da'va-yı mezbûresinden merkûm Mehmed ile an inkâr yirmi gurus bedel-i makbuza sulh olup husus-ı mezbûra müte'allika amme-i de'aviden her biri aharın zimmetini ibra-ı amm kat'u'n-niza'la iskat eylediklerini tarafeyn ba'de'l-ikrar ve't-tasdik mübaşiri Kapı kethüdası İbrahim kulları iltimasıyla huzur-ı âlilerine i'lâm olundu baki ferman hazret-i men lehü'l-emrindir. Fi 21 Cumade'l-ahir sene 1159.”

³⁹⁰ Üsküdar Mhk. 466, 12a-1.

³⁹¹ Üsküdar Mhk. 466, 50b-3.

3.2.5.2. Hüküm Verilmeyen Davalar

a. Tehdit edenin ihraç edilmesi talebi olan dava: Bir belgede darp eden kişi dava edilerek hakkında ta'zir cezası verilmiştir. Sonrasında ise aynı şahıs ahaliyi mahalleyi yakmakla tehdit edince ahali bu şahıs hakkında ihraç talebi ile mahkemeye başvurmuştur.³⁹² Bir başka kayıta Mehmed, Aişe ve oğlunun halkı şetm ve hetk ettiği gerekçesi ile mahkemeye başvurulmuştur. İlgili davada mezkûr kişilerin davacıyı evini yakarız diye tehdit etmeleri yazılmıştır. Davacı mahkemede emniyetimiz yoktur diyerek mezkûr kişilerin mahalleden ihraç edilmeleri talebinde bulunmuştur.³⁹³

b. Davacının tehdit etme davasından vazgeçmesi: Bir kayıta davacı daha önceden çalıştığı kişi tarafından tekrar yanında çalışması hususunda korkutulduğunu söylemiştir. Belgenin devamında bu kişinin ilgili davasından affederek vazgeçtiği yazılmıştır.³⁹⁴

c. Davacının iyi haline şahadet edilen dava: Bir belgede davacı, sanığın kendisini, eşini ve kardeşini kaçırmakla tehdit ettiğini mahkemeye bildirmiştir. Sanığın mezkûr şahsın evini de taşıyarak rahatsız ettiği yazılmıştır. Belgenin devamında ahalinin davacı olan tarafın iyi haline şahadet ettiği görülmüştür.³⁹⁵

3.2.5.3. Sulh Olan Davalar

Bir davada tehdit etme suçu ile ilgili olarak tarafların anlaşmış olduğunu görmekteyiz. Bir belgede “yüz kuruş ver diye” tehdit edilen kişi mahkemeye başvurmuştur. Sonrasında tarafların arasında sulh olup anlaşma sağlanmıştır. Ayrıca belgede davalının bir daha tehdit etmeyeceğini taahhüt ettiği yazılmıştır.³⁹⁶

---

³⁹² Üsküdar Mhk. 466, 8b-3.

³⁹³ Üsküdar Mhk. 466, 30b-2.

³⁹⁴ Üsküdar Mhk. 466, 16a-4.

³⁹⁵ Üsküdar Mhk. 420, 4b-1: “Üsküdar’da Solak Sinan mahallesinde sakin Hasan bin Mustafa meclis-i şer’a ihzar olunan hasmı Ali Beşe muvacehesinde mezbûr Ali kendi halinde olmadığından ma’ada tarih-i i’lamdan on gün mukaddem (...) eşkiyasını üzerime havale ve senin zevcen Şerife Aişe’yi ve karındaşın ve (...) menzilinden alıp taşra götürürüm deyü itale-i lisan ve üç gün mukaddem menzilim taşıyup ve bunun emsali ef’al-i kabihusunun nihayeti olmamağla hab-u rahatımız terk olunmuştur deyü da’va ve mezbûr Ali inkâr etmekle müdde’i-i mezbûr Hasan’ın inhası vaki’dır deyü mahalle-i mezbûreden Receb bin Abdullah ve Mustafa bin Ahmed nam kimesneler ba’de’l-ihbar mezbûr Hasan’ın mahallesi imamı Hüseyin Efendi ve ahaliyelerinden Mehmed ve es-Seyyid İsmail ve Mehmed ve es-Seyyid İbrahim nam kimesneler müdde’i-i merkûm Hasan ve haziretân-ı bi’l-meclis zevcesi Şerife Aişe ve kayınanası Şerife bint-i Hüseyin kendi hallerinde ve hüs-nü hal üzere olduklarını ihbar eyledükleri ba’de’t-tescil bi’l-iltimas huzur-ı âlîlerine i’lâm olundu. Fi 17 minhü Muharrem sene 1160.”

³⁹⁶ Üsküdar Mhk. 466, 15a-2.

3.2.6. Adam – Kız Kaçırma

Adam-kız kaçırma suçu ile ilgili olarak fazla kayıt bulunmamaktadır. Var olan kayıtlar içerisinde kız kaçırma mevzusu geçmekte olup kız kaçırma suçu ile ilgili ceza hükmüne rastlanmamıştır. Çocuk kaçırma suçuna ise ta'zir cezası verildiği görülmüştür.

Belgelerden birinde Ahmed, oğlunun harp aleti ile korkutularak cebren alınıp götürüldüğünü ve üç gün bırakılmadığını mahkemeye bildirmiştir. Bunun üzerine baba Ahmed evladını talep etmiştir. Suçlu durumu itiraf edince çocuğu babasına teslim etmesi ve gereken te'dib ve ta'zir ile cezalandırılması i'lam olunmuştur.³⁹⁷ Bir diğer belgede gasp suçu ile birlikte kızının kaçırıldığını ifade eden kişi vardır. Ancak kaçırılan kız ile ilgili olarak mahkemede hüküm verilmemiştir.³⁹⁸ Bir başka belgede bir kişi, eşinin ve beş yaşındaki kızının sanık tarafından başka yere götürülüp saklandığını iddia etmiştir. Lakin davacı, iddasını ispat edemediği için davadan men' olunmuştur. Bu belgede sanık da suçu işlemediğine dair yemin etmiştir.³⁹⁹ Bir diğer belgede Mehmet, müslüman olmasından sonra biri onbeş diğeri on yaşında olan kızlarının Üsküdar'da Ermeni taifesi tarafından ortadan kaldırıldıklarını ifade etmiştir. Sonrasında Mehmed, kızlarının Ermeni taifesi tarafından kaçırılmadığını anlamıştır. Davacı kızlarının Kayseri yolunda olduğunu ifade ederek davadan vazgeçmiştir. Davacının Ermeni taifesinin olayda herhangi bir dahli olmadığını bildirmesi ile suçsuzluk ortaya çıkmıştır. Kimse haksız yere töhmet altında bırakılmamıştır.⁴⁰⁰ Bir başka belgede ise davacı, oğlunu alıp Üsküdar'a götüren kişiyi dava etmiştir. Suçlanan kişi ise davacının oğlunu Üsküdar paşasına intisab etmesi için götürdüğünü ve bir gece handa kaldıklarını ikrar etmiştir. Bundan sonra belge içerisinde bir hırsızlık meselesinden bahsedilerek dava derinlemesine araştırılması için İstanbul kadısına havale olunmuştur.⁴⁰¹

3.2.7. Bazı Ta'zir Davaları

İncelediğimiz defterlerde genellikle ta'zir ifadesi kullanılmış olup cezanın miktar ve mahiyeti hakkında bilgi verilmemiştir. Ancak bazı davalarda verilen cezanın cinsi ve keyfiyeti zikredilmiştir.

---

³⁹⁷ Üsküdar Mhk. 420, 9b-1.

³⁹⁸ Üsküdar Mhk. 420, 6a-3.

³⁹⁹ Üsküdar Mhk. 466, 5b- 4.

⁴⁰⁰ Üsküdar Mhk. 466, 42a- 5.

⁴⁰¹ Üsküdar Mhk. 415, 12b-2.

3.2.7.1. Hapis

Belgeler işlenen suçlara göre taksimata tabi tutulmuş olup suç kapsamında verilen hapis cezaları ilgili başlıklar altında zikredilmişlerdir. Hapis cezasının tutuklama ifadesi ile zikredilerek genellikle bir yıl şeklinde uygulandığı görülmüştür. Bazı davalarda darp etme ve yaralama suçuna karşılık verilmiş olan bir yıl tutuklama cezası vardır.⁴⁰² Bir davada sarhoş olan kişiye bir yıl hapis cezası verildiği yazılmıştır.⁴⁰³ Bir başka kayıтта mahpus olan kişinin hali hazırda davacısının olmaması ile ahaliden dört kişinin suçlunun iyi haline şهادette bulunarak kefil olması ile tahliyesi talep edilmiştir.⁴⁰⁴ Bir diğer belgede ise borcuna (bin yüz yetmiş kuruş) karşılık olarak şahsın hapsedildiği görülmüştür.⁴⁰⁵

3.2.7.2. Sürgün

Sürgün cezası genellikle yangına sebebiyet verme, ahalinin aralarında yaşamak istemediği kötü fiilleri olan kişileri ıslah etme gibi suçlara karşılık olarak uygulanmıştır.⁴⁰⁶ İncelediğimiz defterlerde farklı suçlara verilmiş sürgün cezaları mevcuttur. Toplamda üç adet sürgün cezasından bahsedebilmekteyiz. Belgelerden birinde şetm, hetk ve halkı rahatsız ederek emniyetlerini ihlal eden kişilerin asıl vatanlarına sürgün olunmaları talep edilmiştir.⁴⁰⁷ Bir diğer belgede alenen fisk ve fesad, fuhuş suçlarını işleyerek halkın huzurunu bozan, serseri gibi gezen kişiler daha önce dava edilip yakın bir yere sürgün edilmişlerdir. Ancak bu kişiler tekrar mahalleye gelip ziyadesiyle aynı fiillerine devam edince daha uzağa sürgün edilmeleri talep edilmiştir.⁴⁰⁸ Bir başka belgede ise ahali daha önce Yusuf'u şikâyet etmiş ve Gümülcine'ye sürgün olunmuştur. Sonra affedilmiş ve yine mahalleye gelip sakin olmuştur. Lakin Yusuf tekrar mahalleye döndüğünde ahali, Yusuf'un kendi halinde olmayıp meçhul kimseleri menziline getirip fisk ve fesad üzere olduğunu bildirmiştir.

---

⁴⁰² Üsküdar Mhk. 466, 3a-3; 466, 6b-4; 466, 35b-3.

⁴⁰³ Üsküdar Mhk. 466, 11a-2.

⁴⁰⁴ Üsküdar Mhk. 466, 53a-2.

⁴⁰⁵ Üsküdar Mhk. 420, 4a-3.

⁴⁰⁶ Said Nuri Akgündüz, Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Uygulaması, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2017, s. 60.

⁴⁰⁷ Üsküdar Mhk. 466, 45b-4 (466, 45a-1'in devamı).

⁴⁰⁸ Üsküdar Mhk. 466, 46b-1.

Ahali durumla ilgili şahitler getirerek fermana itaat etmeyen şahsın kötü halini haber vermiştir. Bundan sonra ahar diyara sürgün ile tenbih olmasına karar verilmiştir.⁴⁰⁹

3.2.7.3. Kürek

İncelediğimiz defterlerde verilen ta'zir cezaları kapsamında kürek cezası da bulunmaktadır. Kürek cezasının zikredildiği üç kayıt mevcuttur. Kayıtlardan birinde bir kişinin evine girerek taarruz eden ve yalancılık töhmeti altında bulunan kişiye kürek cezası verildiği yazılmıştır. Kürek cezasından ıslah olmayan şahsın ahalinin emniyetini tehdit ettiği gerekçesi ile dava edilerek mahalleden çıkarılması istenmiştir.⁴¹⁰ Diğer kayıta mahalle halkı, koltukçu Ali'yi geceleyin mahallede evlere girdiği zannıyla mahkemeye bildirmiştir. Zabitler de Ali'nin hırsızlık yaptığından şüphelendiklerini ifade etmişlerdir. Bundan sonra mahkemede Ali'nin ıslahı için kürek ile cezalandırılmasına hükmolunmuştur.⁴¹¹ Bir diğer kayıta ise ahaliden on beş kişi Todori'nin kendi halinde olmayıp geceleri harp aleti ile eşkıyalarla gezdiğini ifade etmiştir. Ayrıca bıçak ile darp, fisk ve fesad, katl suçlarını adet haline getirmesi hususunda tenbih olunduğunda hâlâ devam ettiği hatta katil olduğu ifade edilmiştir. Ahali kötü halini ihbar edip “Sefine-i Sultaniyyeye” gönderilerek te'dib olunmasını istemiştir. Bu davada kürek lafzı geçmemektedir. “Sefine-i Sultaniyye” ifadesinden kürek cezası olması muhtemeldir.⁴¹²

3.2.7.4. Kal'abendlik

Kal'abend cezası ta'zir cezaları kapsamında hükmolunmuştur. İncelediğimiz defterlerin sadece iki kaydında kal'abend ibaresi geçmektedir. İlgili kayıtlardan birinde davacı evinin kapısına sarhoş kişinin dayanıp şetm ve ırz-ı hetk eylediğini mahkemeye

---

⁴⁰⁹ Üsküdar Mhk. 420, 58a-1: “Üsküdar'da Hamza Fakih mahallesi imamı Süleyman Efendi ve ahalisinden Süleyman Efendi, Said Efendi, Hafız Mehmed Efendi, Seyyid el-Hac Mehmed Efendi, Ali Odabaşı, Ahmed Ağa, İbrahim Ağa, Ali Çelebi, Ahmed Ağa, Molla Halil ve sair Mahmud Çelebi nam kimesneler bundan akdem Gümülcine'ye nefy ü iclâ olunup ba'dehu afv u itlak olup ve yine mahalle-i mezbûreye gelüp sakin olan derkenarda ismi mestur Yusuf'u ta'yin buyurulan Osman Çavuş kulları mübaşeretile meclis-i şer'a ihzar ve muvacehesinde mezbûr Yusuf kendi halinde olmayıp mechul kimesneleri menziline getürüp fisk u fesad ve tezvîr da'valara tesaddî ve şahid-i zûr olup ahali-i mahalleye itâle ve şer'-i şerife ve fermana ita'at ve inkiyâdı olmayup su-i hal üzre olduğunu ve mukaddema nefy ü iclâ olup itlak mahalleye gelenden beri mel'aneti ziyade ve hab u rahatımız bi'l-küllüye ref' olmuşdur deyü muvacehesinde su-i hali ihbar ve mezbûr Yusuf diyar-ı ahara nefy ü iclâ ile te'dib buyrulmak babında ferman-ı âlî recâ ve niyâz ettükleri bi'l-iltimâs huzur-ı âlîlerine i'lâm olundu. Fi 21 Zi'l-Hiccetü's-Şerife sene 1160.”

⁴¹⁰ Üsküdar Mhk. 466, 9a-4.

⁴¹¹ Üsküdar Mhk. 420, 66b-4.

⁴¹² Üsküdar Mhk. 420, 46b-2.

bildirmiş ve gereğini talep etmiştir. Davacı bu iddiasını şahitlerle ispat edince sanık hakkında şer'an ta'zir lazım gelmiştir. Aynı davada Zeynep'in Ahmed'in dükkânına gelerek alenen fisk içerisinde olduğu ifade edilmiştir. Bu kişilerin tenbih olunduğu halde kötü fiillerine devam ettikleri haber verilmiştir. Sanıkların ıslah olmaları için kal'abend buyrulmak emredilmiştir.⁴¹³ Diğer kayıta ise Mustafa'nın kendi halinde olmayıp zor kullanan biri olduğu mahkemede söylenmiştir. Bundan önce Mustafa kethüdalıktan azledilmiş lakin hâlâ uslanmayıp bundan sonra halkı rencide ve ta'ciz edince ahali rahatımız ve emniyetimiz yoktur diyerek dava etmiştir. Mahkeme davalı hakkında ıslah olması için kal'abend cezasına hükmetmiştir.⁴¹⁴

3.2.7.5. Dava Konusu Olan Suçlar

Ta'zir kapsamında yer alan bazı suçları farklı davalar olmaları hasebiyle bu başlık altında incelemekteyiz. Bu suçlar incelediğimiz defterlerde birkaç örneği bulunan hususi hallerdir.

Bir belge içinde değerli eşyalar bulunan bir mahzeni kasten yakma suçu ile ilgilidir. Belgede iki şahıstan birinin beş yüz değerinin ise üç yüz kuruş değerinde eşyalarının bulunduğu mahzeni yakma suçu yazılmıştır. Bahsi geçen mahzeni kasten yaktığı zannıyla dava edilen kişiler vardır. Davacılar, töhmet altında olan kişilerden mahkeme yoluyla zararın tazmin edilmesini istemiştir. Sonradan sanıkların olayla alakaları olmadığı anlaşılacak davacılar tazmin davasından vazgeçmişlerdir.⁴¹⁵

Bir belgede ise bir kişinin davalarda arabozuculuk yaptığı, veraset iddiası ile terekeden hisse talebi olduğu, dava ve davacılara yardım ettiği gibi fiillerinden dolayı ahalinin zarar görmesi neticesinde mahalle halkı tarafından ittifakla mahalleden çıkarıldığı mahkemeye bildirilmiştir. Belgenin devamında ahali, sanığın bahsi geçen hususlarda alakası olup olmadığını bilmediklerini ancak kötü halini tevatüren bildiklerini mahkemede ifade etmiştir. Bu davada işlenen suça halk tarafından mahalleden ihraç ile karşılık verildiği görülmektedir. Mahalleden çıkarma ile kısmen de olsa cezalandırılan

---

⁴¹³ Üsküdar Mhk. 420, 37b-1.

⁴¹⁴ Üsküdar Mhk. 415, 11b-1.

⁴¹⁵ Üsküdar Mhk. 466, 14a-5.

şahsa dair mahkemeye gidilmesi önem arz eder. Zira toplum devleti durum ile ilgili olarak bilgilendirmiştir.⁴¹⁶

Bir belgede bir imamın görev mahalli olan sınırlarda başka bir imamın nikah kıydığı ve cenaze yıkadığı ile ilgili dava vardır. Belge içerisinde imamın görev yeri sınırlarını zikretmesi önemli bir detaydır. Eski adete aykırı davranan imam dava edilmiştir. Bu da bize bu işin adet olduğu üzere mahallere bölünerek görev taksimatı yapıldığını göstermektedir. Sanık cenaze yıkamak için bahsi geçen yere geldiğini ikrar edip bir daha gelmeyeceğine dair taahhütte bulunmuştur.⁴¹⁷

Bir belgede görevini yerine getirmeyen vakıf mütevellisi hakkındadır. Mütevellinin görev başında olduğu son üç yıl incelenerek zimmetine para geçirdiği, kendi masrafları için parayı kullandığı ifade edilmiştir. Vakfın hesaplarına bakıldığında ayrıca vakfa dört yüz kuruş yardım ederek her yıl mevlüt okunmasını isteyen kişinin bu isteğini de birkaç yıl yerine getirdikten sonra uygulamadığı yazılmıştır. Dolayısıyla mezkûr şahıs öncelikle görevinden azledilmiş ve yerine başka biri görevlendirilmiştir. Ne kadar

---

⁴¹⁶ Üsküdar Mhk. 466, 17a-1: "Vârid olan fermân-ı âlîlerine imtisalen derun-ı arz-ı halde mezkûru'l-ism Bostani Feyzullah'ın keyfiyyet-i ahvali mukaddema sakin olduğu medine-i Üsküdar'a tabi' Kadı karyesi ahalisinden teftiş ve tefahhus için kibel-i şer'-i şerifden irsal olunan Mustafa Efendi dâileri karye-i mezbûreye varup huzur-ı müsliminde ba'de akdi'l-meclis karye-i mezbûre ahalisinden el-Hac Hasan Ağa ibn-i Ali ve Süleyman Ağa ibn-i Yusuf ve müezzin Hüseyin Efendi ibn-i Mehmed ve İsmail Ağa ibn-i Hüseyin ve Yusuf Beşe ibn-i Hasan ve İbrahim Beşe ibn-i Ahmed ve İsmail bin İbrahim ve berber Hüseyin Beşe ibn-i Ali ve es-Seyyid Yunus bin Mehmed ve Ahmed Beşe bin Ali ve Yahya Beşe ibn-i İsmail ve Mustafa Beşe ibn-i Halil ve İbrahim Beşe ibn-i İsmail ve İbrahim Ağa ibn-i Mehmed ve Mustafa Beşe ibn-i Abdi ve Mehmed Ağa ibn-i Hasan ve İsmail Beşe ibn-i Abdülmümin ve Abdullah Ağa ibn-i Abdullah ve Osman Ağa ibn-i Hasan ve el-Hac Osman bin Yusuf nam kimesneler meclis-i ma'kud-ı mezkûra hazırun olup mezbûr Feyzullah'ın keyfiyyet-i ahvalinden su'al olundukda mezbûr Feyzullah karye-i mezbûrede sakin iken kendi halinde olmayup daima tezvîr-i da'valarda gezüp bir türlü medhali olmadığı terekelerden iddi'a-i veraset ile hisse-i irsiyye talebinde olup ve bazen bila-mucib-i şer'î müdde'î ve bazen hilaf-ı da'vacılara yardımcı ve bazen şahid-i zorlara ta'lim-i tarik-i tezvîrat adet-i müstemirresi olup çok ehl-i ırz kimesneleri rahnedar eylediği ecilden karye-i mezbûreden dahi bi'l-ittifak ihrac eyledik ve derun-ı arz-ı halde mezkûr hususlara alakası olduğu ma'lumumuz değildir deyü mezbûr Feyzullah'ın su-i halini tevatüren haber verdiklerini mezbûr dâileri mahallinde tahrir ve me'an mürsel ümenâ-i şer'le gelüp ala-vuku'ihî inha eylediği bi'l-iltimas huzur-ı âlîlerine i'lâm olundu. Fi 8 min Recebi'l-Ferd sene 1178."

⁴¹⁷ Üsküdar Mhk. 466, 40a-5: "Üsküdar'a tabi' Kadı karyesinde vakı' Osman Ağa Cami'-i şerifi mahallesinde imam olan sahib-i arz-ı hal İbrahim Efendi ibn-i Mustafa mahfil-i babda yine karye-i mezbûrede iskele-i kebirde Cami'-i cedid imamı olup derun-ı arz-ı halde mezkûru'l-ism Ali Efendi bin Mehmed mahzarında mezbûr Ali Efendi karye-i mezbûrede benim mahallem hududu dahilinde olan Eski Çeşmeden Çavuşbaşı Çeşmesine gelince vakı' olan menazilde sakin ahaliden akd-i enkiha ve gasl-i meyyit adet-i belde üzre bana mahsus iken mezbûr Ali Efendi mahalle-i merkûma müdahale eder deyü teşekki ittikte mezbûr Ali Efendi dahi mahalle-i merkûma gasl-i meyyit için bu esnada bi'd-da'va varmış idim deyü cevab verüp fima-ba'de ehaduhüma ahârın hududu dahilinde hilaf-ı adet-i kadime müdahale etmemek üzre ta'ahhüd ve kat'-ı niza'ları mübaşiri çavuş kulları iltimasıyla huzur-ı âlîlerine i'lâm olundu. Fi 6 min Muharrem sene 1179."

parayı zimmetine geçirdiği tespit edilmiştir. Özellikle dört yüz kuruş hibe ederek mevlüt okunması talebini yerine getirmesi ve her yıl camide mevlüt okutması hükmolunmuştur.⁴¹⁸

Mevcut belgeler içerisinde hangi belgenin devamı ve ne amaçla yapıldığını tespit edemediğimiz iyi hali bildirme davası vardır. Bu davada bir kişinin iyi hali bildirilerek iki tane de kefil getirilmiştir.⁴¹⁹ Bir diğer belgede ahali Hüseyin'in iyi haline dair şahitlik edip halkın kendisinden hoşnut olduğunu ifade etmiştir. Şeriki olan Süleyman'ın ise "müdmîn-i hamr ve ehl-i ırza hetk eylediği muayyen olduğu" söylenerek Süleyman'ın gece gündüz içki içtiği ancak Hüseyin'in suçsuz yere töhmet altında olmasına ve suçlanıp hakkında dava açılmasına razı olmadıklarını ifade etmişlerdir.⁴²⁰

Bir belgede Musa'nın halka ve halkın evlad-u iyaline harp aleti ile taarruz etmesi şikâyet edilmiş ve kendisini almaya gelen neferlere de aynı şekilde harp aleti ile taarruzda bulunduğu bildirilmiştir. Musa mahkemede durumu itiraf etmiş ve asker olduğunu bildirmiştir. Sonrasında hakkında gereken ta'zir ile cezalandırılmıştır.⁴²¹

---

⁴¹⁸ Üsküdar Mhk. 466, 46a-2 (466, 45a-2'in devamı): "Medine-i Üsküdar'da nezaret-i daileri olan evkafdan Mehmed Paşa mahallesinde merhum İsmail Haseki'nin merhum eş-Şeyh Nasuhi Tekyesinde ecza tilaveti için ve kanevatına teba'us ile vakf eylediği çeşmeler mühimmatı için meşrutiyet üzere mütevellisi olan Mustafa Haseki'nin beş veçhile hiyaneti zahir ve vakf-ı mezkûru itlaf u iza'ati ikrarıyla sabit ve tasarrufdan men' ve yerine el-Hac Mustafa Haseki ka'im makam nasb ve muhasebesi ru'yet olunmak iktiza eylediği bundan akdem mufassalan i'lâm olunup mücebince balasına musahhah ferman-ı alişan sadır olduğuna imtisalen on senelik muhasebesi ka'im makam-ı mezbûr ve ahali-i mahalle ma'rifetiyle ru'yet olundukda vakf-ı mezkûrun musakkafatından üç senede makbuz sekiz yüz yedi guruşa balığ olup ve meblağ-ı mezkûrdan üç senede ecza hanlarına iktiza eden doksan guruşdan altmış guruş ve çeşmelerin katibine üç senede iktiza eden sekiz guruş ve rah ibninin on seneden berü vazife için mutalebe eylediği altmış guruşdan otuz guruş verilüp ehl-i mürtezika dahi rızalarıyla kabz ve zevadiyi kendisine meşruta olmağla mutalebe olunmayup lakin yine vakf-ı mezkûra mülhak Ahmed Ağa nam sahibü'l-hayrın hayatında Mehmed Paşa Cami'inde mevlid-i şerif kiraatı için vakf ve birkaç sene amel edüp ve zimmet eylediği dört yüz guruşa mezbûr Mustafa Haseki tescil-i şer' olunmadı deyü zimmetden kable feshi'l-vakf kabz ve masarısına sarfla istihlak eylediği ikrarıyla sabit olmağla meblağ-ı mezkûr dört yüz guruşa mezbûr Mustafa Haseki'nin tahsil olunup ve vakfiyyetine ba'de'l-hükm tescil-i şer' olunup ka'im makam-ı mezbûra teslim ol dahi vech-i şer'i üzere istirbah ve nemasıyla cami-i mezkûrda beher sene mevlid-i şerif kiraatı etdirmek iktiza eylediği izzetlü Bostancıbaşı Ağa tarafından müte'ayyen Mehmed Haseki kulları iltimasıyla huzur-ı âlîlerine i'lâm olundu. Fi 10 min Safer sene 1179."

⁴¹⁹ Üsküdar Mhk. 420, 6b-4.

⁴²⁰ Üsküdar Mhk. 420, 7a-1.

⁴²¹ Üsküdar Mhk. 420, 12a-3.

Bir belgede Abdurrahman, bir gece kendisinin medresede alıkoyularak zevcesi Hatice'nin Seyyid Hüseyin'e imam tarafından nikahlandığı gerekçesi ile mahkemeye başvurmuştur. İmam, Hüseyin'in "zevc-i evveli" olduğunu zannederek nikahladığını ifade etmiştir. Bundan dolayı imamın şer'an te'dibe muhtaç olduğu ve ahalinin ibreti için te'dib ve ta'zir olunacağına hükmolunmuştur.⁴²²

Bir kayıтта, Ahmed ve Ömer'in geceleyin ev taşladıkları yazılmıştır. Ahmed durumu inkâr etmiş, ahali de Ahmed'in bir yaramazlığını görmediklerini ifade etmiştir. Ayrıca Ahmed'in ilim tahsil etmesi ile te'dib olunduğu söylenmiştir. Ancak Ömer'in, "ben taşladım" diyerek itiraf etmesi ve altı aylık kiracım olup kiramı almadım onun için taşladım diye ikrar etmesi üzerine Ömer'e te'dib ve ta'zir cezası verilmiştir.⁴²³ Bir başka kayıтта da bir kişinin önceden evini taşlama suçuna açtığı davadan feragat etmesi yazılmıştır. Davadan vazgeçerek zan altında olan sanığı af ve zimmetini ibra etmiştir. Davanın devamında ise Ahmed'in başkasına zarar vermeyeceğine dair üvey babası ve ahaliden dört kişi kefil olmuşlardır.⁴²⁴

Bir belgede Emine, kızı Nefise'ye vekaleten damadı Ali'den davacı olmuştur. İddiasında kızı Nefise'yi darp ettiğini ve malını alarak zor kullandığını ifade etmiştir. Ali'nin ayrıca haftada bir gün "validenizi göremezsiniz" diyerek Nefise'yi anne ziyaretinden men' ettiği ve iyi davranışından uzaklaştığı da yazılmıştır. Bundan sonra Ali cevabında zevcesini darp ve validesini ziyaretten men' ettiğini ikrar etmiştir. Ali, kayınvalidesi Emine'yi mahkemede şetm edince kendisine şer'an ta'zir cezası verilmiştir. Ali hakkında kendisine "hanım nikahlayıp onların mallarını alarak cebren mihirlerinden fariğ etmiştir" diyerek isimleri tescil edilmiş kimseler mahkemeye haber

---

⁴²² Üsküdar Mhk. 420, 63a-2: "Üsküdar'da Kefçe mahallesinde sakin âmâ Abdurrahman mahalle-i mezbûrede müezzîn ve imam tarafından umur-ı mahallede murafa'a olan hususa ru'yete vekili Ali Halife'yi meclis-i şer'a ihzar ve muvacehesinde zevce-i menkuham gaibe ani'l-meclis Hadice ile ben mahalle-i mezbûrede sakin olup mezbûr Ali Halife Eminzade medresesinde olduğu odada bir gice beni alıkoyup zevcem mezbûreyi Seyyid Hüseyin nam kimesneye tarih-i i'lamdan dört gün mukaddem zevce-i evveli deyü bila murafa'a zevcem mezbûreyi teslim etmişdür deyü ba'de'd-da'va ve'l-inkâr mezbûr Ali Halife bu andan on gün mukaddem gaibe-i mezbûre Hadice müdde'i-i mezbûr âmâ Abdurrahmana akd-i nikah ve zevc-i evveli olmak üzere bila murafa'a mezbûr Seyyid Hüseyin'e dört gün mukaddem akd-i nikah ve teslim eylediğini ikrar u i'tiraf itmeğle şer'an imam-ı mezbûr te'dibe muhtac olmağın ibreten li's-sairin taraf-ı alilerinden te'dib ve ta'zir için i'lamıyla huzur-ı âfîlerine irsal olundu. Fi 11 min Muharrem sene 1161."

⁴²³ Üsküdar Mhk. 415, 10a-2.

⁴²⁴ Üsküdar Mhk. 415, 31b-2.

vermiştir. Bu belge içerisinde bir adamın eşine annesini ziyaret etmesini yasakladığını görmekteyiz. Bu haliyle diğer davalardan ayrılmıştır. Ceza bağlamında ise işlediği şetm suçu cezalandırılırken men' etmesi ile ilgili olarak herhangi bir kayıt mevcut değildir.⁴²⁵ Buna benzer bir başka davada da Afife, damadı Abdullah'ın kızı Rukiyye'yi hilaf-ı şer'i darp, şetm ve rencide ettiği ayrıca haftada bir annesini ziyaretten men' eylediği gerekçesi ile dava etmiştir. Abdullah, mahkeme tarafından darp, şetm, rencide etmeme ve haftada bir kez annesini ziyaretten de men' etmeme hususunda tenbih olunmuştur.⁴²⁶

---

⁴²⁵ Üsküdar Mhk. 420, 34a-4.

⁴²⁶ Üsküdar Mhk. 420, 35a-4.

SONUÇ

Çalışmamız Üsküdar Mahkemesine ait h. 1118-1179 yılları arasında yer alan yedi sicil defterindeki ceza davalarını içermektedir. Toplumsal hayatın önemli bir parçası insan fiilleridir. Ceza hukuku kapsamında değerlendirilen insanın işlediği suç ve o suça verilen ceza toplum düzeni açısından önem arz eder. Osmanlı toplumunda suç ve suça verilen cezanın kayıt altına alınarak muhafaza edilmesi çalışmamız için hem bir kolaylık hem de hakiki bir kaynak niteliği taşımıştır.

İslam Ceza Hukuku, teori ve pratik bakımından Osmanlı Hukuku içerisinde yer bulmuştur. Osmanlı Devleti İslam Hukuku'nun uygulayıcısı ve idame ettiricisi olmuştur. Osmanlı mahkemelerinde ceza hukuku kapsamına giren suçlar incelenerek genelde karara bağlanmıştır. İncelediğimiz kayıtlarda sadece davanın görüldüğü ancak henüz hükmün belirlenmediği davalar da mevcuttur. Bunun haricinde davalarda taraflar arasında sulh olmasına teşvik edildiği de görülmüştür.

Verilen cezalara baktığımızda yedi sicil defterinde uygulanmış bir had cezası yoktur. İşlenen suçların had olmasa dahi farklı şekillerde cezalandırıldığı mahkeme kayıtlarında görülmüştür. Bizim incelediğimiz defterlerde had cezasının var olmaması, yüzyılın tamamında olmadığı anlamına gelmemektedir. Başka mahkemelerin kayıtları ya da farklı arşiv belgeleri dikkate alınarak detaylı bir inceleme yapılması halinde daha tatmin edici cevaplar bulunacağına inanmaktayız.

Öldürme ve yaralama suçuna gerekli durumlarda kısasa hükmedilerek İslam Ceza Hukuku'ndaki uygulamanın aynen tatbik edildiği belirlenmiştir. Kişinin hayat hakkına müdahale olarak görülen öldürme suçu en ağır şekilde cezalandırılırken yaralama ve darp davalarında da gerekli ceza verilmiş ve kişilerin mağduriyeti giderilmiştir. Mağdurun özellikle diyet talep etmesi halinde hakim tarafından talebi dikkate alınarak dava karara bağlanmıştır.

Ta'zir kapsamına giren suçlar ise çeşitlilik göstermiş olup fesad çıkarma, hakaret etme, gasp, adam kaçırma, halkın huzurunu bozma ve halkı tehdit etme gibi suçların

mahkemeye bildirilerek cezalandırıldığı tespit edilmiştir. Ta'zir suçlarına karşılık olarak hapis, kalebend, sürgün, kürek gibi cezaların verildiği de görülmüştür. Bu cezaların verilmesi ile hem suçlunun ıslahı sağlanmış hem de devletin faydası gözetilmiştir. Hiç şüphesiz ta'zir kapsamında verilen cezalarda hükümdara tanınan kanun koyma yetkisinin kullanıldığı, toplum maslahatı gereği karar verildiği görülmüştür.

Sonuç olarak XVIII. yüzyıla ait sadece yedi defter üzerinden kesin bir sonuca ulaşmak mümkün olmasa da elimizdeki verilerden İslam Hukuku'nun mümkün oldukça uygulandığı anlaşılmaktadır. Arşiv belgeleri içerisinde henüz el değmemiş yüzlerce eserin var olduğu bilinip araştırmacıların dikkatleri celbedilmelidir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Üsküdar Mahkemesi 335, 346, 347, 352, 415, 420, 466 Numaralı Sicil Defterleri, İstanbul Müftülüğü Şer'iyeye Sicilleri Arşivi.

Kitaplar

Abdullah Efendi, Yenişehirli Ebu'l-Fazl Abdullah b. Mehmed (v. 1156/1743), **Behcetü'l-Fetava**, ter. Mehmed Fıkhî el-Aynî, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1266.

Akgündüz, Ahmed, **İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı Kamu Hukuku**, C. 1, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2011.

_____, **Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, 1. Kitap, Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fatih Devri Kanunnameleri**, C. 1, 4, 9, İstanbul: Fey Vakfı, 1990.

Akgündüz, Said Nuri, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukuku Uygulması**, İstanbul: Rağbet Yayınları, 2017.

Akman, Mehmet, **Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması**, 1.Baskı, İstanbul: Eren yayınları, 2004.

Artuk, Mehmet Emin, Ahmet Gökçen ve A. Caner Yenidünya, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 3. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, 2007.

Avcı, Mustafa, **Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Konya: Mimoza Yay., 2010.

_____, **Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar**, İstanbul: Gökkuşbu, 2004.

Aydın, Mehmet Akif, **Türk Hukuk Tarihi**, 9. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2012.

_____, "Osmanlı Ceza Hukuku", **Osmanlı Devleti'nde Hukuk ve Adalet**, İstanbul: Klasik Yayınları, 2014.

Bilmen, Ömer Nasuhi, **Hukukî İslamiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu**, İstanbul: Bilmen Basımevi, 1968.

Buhari, Muhammed b. İsmail, **el-Camiu's-Sahih**, C. 1-9, Beyrut, ts.

Ebu Davud, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistani el-Ezdi, **Sünen**, C. 4, Daru'l-Hadis, "Kitabu'l-Hudûd", 1974.

Ekinci, Ekrem Buğra, **Hukukun Serüveni**, 1. Basım, İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2011.

- _____, **Osmanlı Hukuku**, 2. Baskı, İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2012.
- Erdoğan, Mehmet, **Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü**, 3.Basım, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010.
- Feyzullah Efendi (v.1115/1703), **Fetava-yı Fevziyye**, Pertevniyal, nr. 347, İstanbul: Darü't-Tıbaati'l-Amire, 1266.
- Halebi, İbrahim bin Muhammed ibn İbrahim, **Mülteka'l-Ebhur**, C. 1-2, Beyrut: Müessesetü'r-Risale, m. 1989-h. 1409.
- İbn Abidin, Muhammed Emin eş-Şehir, **Reddü'l Muhtar a'le'd-Dürri'l Muhtar Şerhu Tenviru'l Ebsar**, C. 10, Beyrut-Lübnan: Daru'l-Kitabu'l- İlmiyye, m.1994-h.1310.
- _____, **Reddü'l-Muhtar Ale'd-Dürri'l Muhtar**, C. 16, Mazhar Taşkesenlioğlu ve Hüseyin Kayapınar (çev.), İstanbul: Şamil Yayınevi, 1987.
- Karaman, Hayreddin, **Mukayeseli İslam Hukuku**, C. 1, 5. Baskı, İstanbul: İz yayıncılık, 2009.
- Kasani, Alaaddin ebi Bekr b. Mes'ud, **Bedaiu's-Sanai' fi Tertibi's-Şera'i**, C. 7, Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-Arabi, 1974.
- Malik b. Enes, **el-Muvatta**, (nşr. Muhammed Fuad Abdülbaki), Kahire, 2000.
- Müslim, b. Haccac, **el-Cami'u's-Sahih**, (nşr. Muhammed Fuad Baki), C. 1-3, İstanbul, 1981.
- Nesai, Ahmed b. Şu'ayb, **Sünen**, C. 1-8, İstanbul, 1981.
- Serahsi, Şemsü'l-eimme Ebu Sehl Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed, **Mebsut**, Mustafa Cevat Akşit (Ed.), C. 9, 11, 26, 27, İstanbul: Gümüşev, 2008.
- Şeyhzade, Damad Abdurrahman b. Muhammed, **Mecme'u'l-Enhur fi şerh-i Mülteka'l-Ebhur**, C. 1-2, Beyrut-Lübnan: Daru'l-kitabu'l-İlmiye, h.1419/m.1998.
- Tirmizi, Ebu İsa Muahmmmed b. İsa, **Sünenü't-Tirmizi**, C. 1-5, İstanbul, 1981.
- Türcan, Talip ve Ünal Yerlikaya, "Ceza Hukuku", **İslam Hukuku** içinde, Talip Türcan (Ed.), Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- Ûdeh, Abdülkadir, **et-Teşri'ul-Cinâiyyu'l-İslâmi**, C. 1-2, Beyrut, 2000.
- Zuhayli, Vehbe, **İslam Fıkıhı Ansiklopedisi**, C. 6, İstanbul: Feza yayıncılık, 1995.

Sürelî Yayınlar

- Aslan, Nasi, “Klasik Dönem Ceza Kanunnameleri Bağlamında Osmanlı Hukukunun Şer‘iliği Üzerine”, **Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 3, Sy. 2, Temmuz- Aralık 2003.
- Avcı, Mustafa, “Osmanlı Hukukunda Hapis Cezası”, **Kamu Hukuku Arşivi**, İlyas Doğan (Ed.), C. 5, Yıl 5, Sy. 1, Mart 2002.
- Bayındır, Abdülaziz, “Osmanlı Adli Teşkilatı”, **Yeni Türkiye**, C. 31, Yeni Türkiye Medya Hizmetleri, Sy. 6, Ocak-Şubat 2000.
- Çalışkan, İbrahim, “İslam Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 31, Ankara 1989.
- Dalgın, Nihat, “İrtidat ve Cezası”, **Kur’an Mesajı İlmî Araştırmaları Dergisi**, Sy. 10-11-12, 1998.
- Erim, Neşe, “Osmanlı İmparatorluğunda Kalebendlik Cezası ve Suçların Sınıflandırılması Üzerine Bir Deneme”, **Osmanlı Araştırmaları**, Sy. 4, İstanbul, 1984.
- Heyd, Uriel, “Eski Osmanlı Ceza Hukuku’nda Kanun ve Şeriat”, trc. Selahaddin Eroğlu, **AÜİFD**, Sy. 26, 633-652, 1983.
- Kankal, Ahmet, “Osmanlı Ceza Hukuku ile İlgili İlginç Bir Belge”, **OTAM, Ankara Üniversitesi Osmanlı Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, Sy. 4, Ankara, 1993.
- Köse, Saffet, “Osmanlı’da Şer’i Cezalar”, **İslamiyat**, C. 2, Sy. 4, Ekim-Aralık 1999.
- Özkaya, Yücel, “XVIII. Yüzyılda Çıkarılan Adaletnamelere Göre Türkiye’nin İç Durumu”, **Bellekten**, C. 38, Sy. 149-152, Ankara: Türk Tarihi Kurumu Basım Evi, 1974.
- Üçok, Coşkun, “Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 3, Sy. 1, İstanbul: Kenan Matbaası, 1946, s. 125-146.
- _____, “Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler-II”, **AÜHFD**, C. 3, Sy. 2-3-4, 1947, s. 365-383.
- _____, “Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler-III”, **AÜHFD**, C. 4, Sy. 1-4, 1947, s. 48-73.
- Yaman, Ahmet, “Osmanlı Pozitif Hukukunun Şer‘iliği Tartışmalarına Eleştirel Bir Katkı” **İslamiyat**, C. 8, Sy. 1, 2005.
- Yiğit, Yaşar, “İnsanlık Onur ve Şerefının Korunması Açısından Kazf Suçu ve Cezasının Değerlendirilmesi”, **Diyanet İlmî Dergi**, Sy. 4, 2004.

Diğer Yayınlar

- Acar, İsmail, “Osmanlılarda Zina Suçu ve Cezası”, **Türkler**, C. 10, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Akgündüz, Ahmed, “Osmanlı Kanunnamelerinin Şer‘i Sınırları”, **Osmanlı**, C. 6, Teşkilat, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.
- _____, “İslam Hukukunun Osmanlı Devleti’nde Tatbiki: Şer‘iyye Mahkemeleri ve Şer‘iyye Sicilleri”, **Türkler**, C. 10, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- _____, “İslam Hukukunun Osmanlı Devleti’nde Tatbiki: Şer‘iyye Mahkemeleri ve Şer‘iyye Sicilleri”, **Türkler**, C. 10, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Akman, Mehmet, “Osmanlı Ceza Muhakemesi Hukukuna Hakim Olan İlkeler”, **Osmanlı**, C. 6, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.
- _____, “Osmanlı Ceza Hukuku Çalışmaları üzerine Bir İcmal”, **TALİD**, C. 3, sy. 5, 2005.
- Aktan, Hamza, “Kazf”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 25, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002.
- Apaydın, H. Yunus, “Kefalet”, **DİA**, C. 25, Ankara, 2002.
- Aydın, Mehmet Akif, “Ceza”, **DİA**, C. 7, 1993.
- _____, “Mahkeme”, **DİA**, C. 28, 2003.
- _____, “Osmanlı Hukukunun Genel Yapısı ve İşleyişi”, **Türkler**, C. 10, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Bardakoğlu, Ali, “Diyet”, **DİA**, C. 9, İstanbul, 1994.
- _____, “Had”, **DİA**, C. 14, İstanbul, 1996.
- _____, “Hırsızlık”, **DİA**, C. 17, İstanbul, 1998.
- _____, “Kasame”, **DİA**, C. 24, İstanbul, 2001.
- _____, “Osmanlı Hukukunun Şer‘iliği Üzerine”, **Osmanlı**, C. 6, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.
- Başoğlu, Tuncay, “Ta‘zir”, **DİA**, C. 40, İstanbul, 2011.
- Bayındır, Abdülaziz, “Örneklerle Osmanlı’da Ceza yargılaması”, **Türkler**, C. 10, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Dağcı, Şamil, “Kıyas”, **DİA**, C. 25, İstanbul 2002.
- Dönmez, İbrahim Kafi, “Sarhoşluk”, **DİA**, C. 36, İstanbul, 2009.

İlgürel, Mücteba, “Eşkîya”, **DİA**, C. 11, İstanbul, 1995.

İnce, İrfan, “Ridde”, **DİA**, C. 35, İstanbul, 2008.

Menekşe, Ömer, *XVII. Ve XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Hırsızlık Suçu ve Cezası*, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, MÜSBE, 1998.

Şafak, Ali, “Fısk”, **DİA**, C. 13, İstanbul, 1996.

Şen, Murat, “Osmanlı Hukukunun Yapısı”, **Osmanlı**, C. 6, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.

Tekin, Yaşar, “Şer‘iyye Sicilleri Işığında Osmanlı Devleti'nde Tazir Suç ve Cezaları (1179/1765)”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, MÜSBE, 1995.

EK 2: Üsküdar Mahkemesi 420, 47a-1 numaralı örnek sicil kaydı. Bıçak ile kasten darp etme ve yaralama neticesinde maktulün o an ölmesi üzerine suçlu hakkında kısas cezasına hükmolunan dava.

٤٦

مروض

جوار سلطنت علیله واقع بوزن قضائیه تابع مرادله نام فرزند کانداز ایلیه
 نام کسبه خضر اولوب مدینه اسکندریه مجلس شریعه احضار اولور و بیکر جوان یوان
 هوام کسبه مقدمه میدون اشترا ایلیه کی هر یکی یوزده باره یه اولوق اوزده
 الی راشر تیون بهائنده اوان بکش غرضش حق اولمغله مبلغ مر قوی طلبیدم
 دیوبعد الدعوی والاقراره بجهت مبلغ مر قوی اوان بکش غرضش عدوی مزبور
 سلطنت مر سوسه بوان ذمی به تنبیه اولندی بی اسکندریه بعد التمسیر بحسب بالالتمسیر
 حضور عالیله اعلام اولندی بیه سؤال المکرم نیشلا

مروض

اصحاب عرض حال اولان اسکندریه آبالسندن و بقیان طائفه کندن اولوق بی غرض
 معنایه مضبوط الاسمی کسبه درون مر غمغله بعد الای اولوب حاکم اولوق
 مباشرتله مجلس شریعه احضار اولان قوی نام ذمی بواجبه مبلغ مسعود قورده
 عرض حاله زکرا اولان بود که نام مقبول کاتلی اولوق اوزده اخذ اولوب بی
 مقبول مضبوط و دوشی دیاب اخره اولمغله قتل دعوی هر دوش
 حضور لینه قویق اولمشیدی لکن مر سوسه قورده کندی حالته اولمغله
 اعتراض ناکدی ابرا ایچون کیم لوج الت حواله کندی اشتیاقه مر سوسه اولمغله
 بقیان طائفه کندی رسا لورین بیوجه ایله ضرب و فست و فست و قتل نفس
 عادت مسخری اولوب بالذخوات کندیه تنبیه اکره ایله تنبیه اولوق قورده
 اولوب حسی تاریخ اعلامدن اوان بکش کون مقدمه مقبول مزبور بیجهت
 باغیرنده قتل ایلیه بقیا معلوم اولمغله حاکم ایلیه کندی مر سوسه اولوب
 دکلر دیوب حاکم ایلیه اصله نفس ایلیه کندی سینه سکا بیله
 وضعله تائب بودلر باینده فهان عالیله ایلیه کندی ایلیه بی حضور عالیله
 اعلام اولندی بیه سؤال نیشلا

مروض

استنبلر اولوب قوی فرزند کسبه اسمعیل بن ادره اسکندریه مجلس شریعه احضار اولوق
 سرور بنت عثمان نام قیدیه بواجبه کون مر قوی اسکندریه قورده عالیله حاضر اولوق
 حاله ایچون مجلس شریعه اولوب مزبور کسبه اوان بر تالیه حاکم شریعه
 و شریعه کسبه حاکم شریعه و بر کسبه بیس و بر اجه دون در تالی اولوق
 هر سوسه قوی قورده اولوب اوج کون مقدمه مر قوی مر سوسه قورده احضار ایلیه
 دیوب دعوی ایلیه کسبه مر سوسه کندی ایلیه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه
 حاضر مالیه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه
 بلاهر قیدیه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه
 استطاق اولمغله کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه
 اوزده و بر کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه
 اقرار ایچون بیجهت ایلیه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه
 ایلیه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه
 سؤال نیشلا

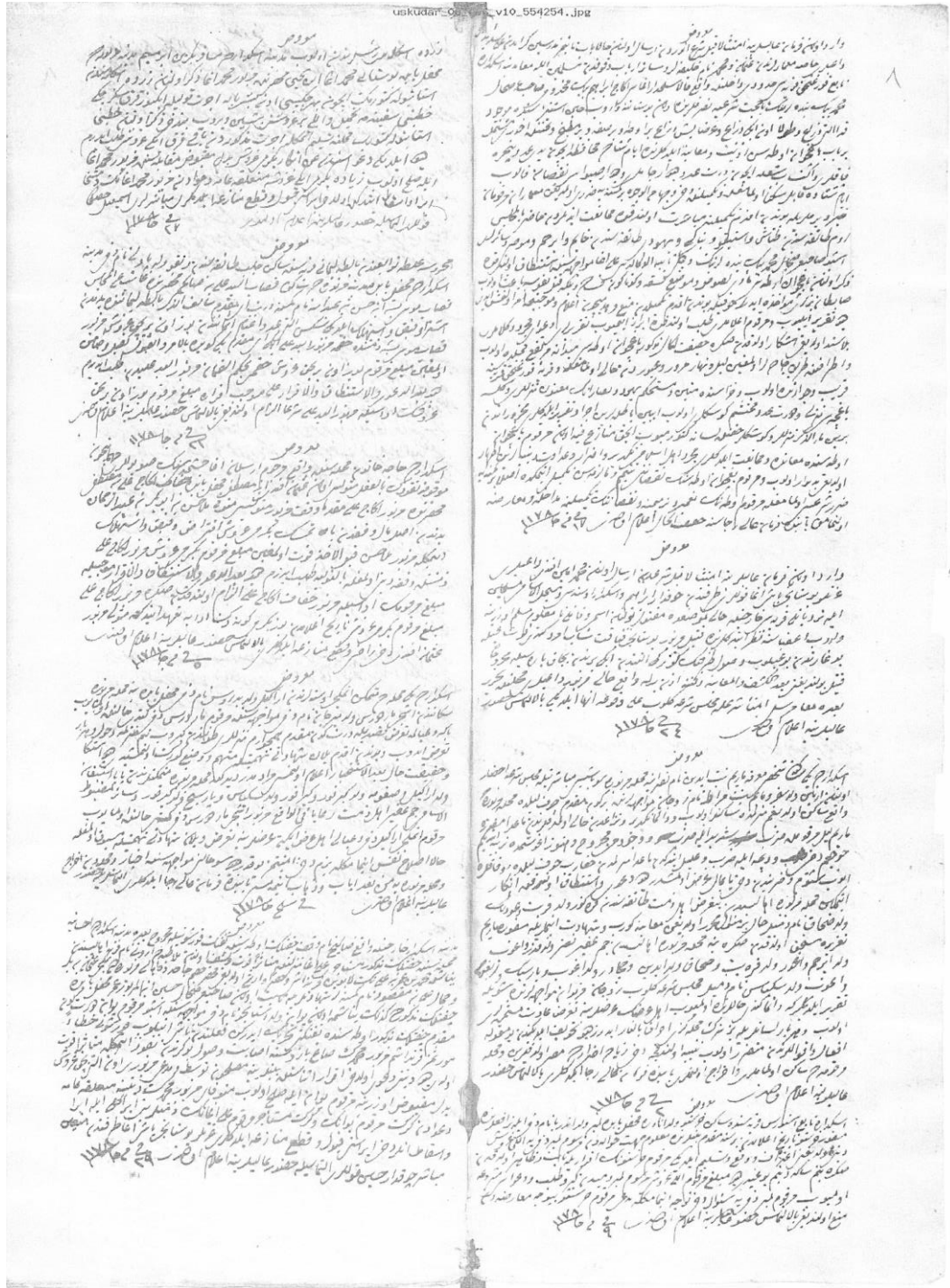
مروض

مدینه اسکندریه اولوق عتیق محله کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه
 طایفه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه
 ام کلثوم بنت عبدالله نام خاقون ایله لام قورده کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه
 نام صفیه یه طلب اکره کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه
 ظاهر اولوق کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه
 معرفه اولان مزبور ام کلثوم کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه
 اناسی و قبل شریعه منکس به و صید بی اولمغله صفیه مزبور طرفین دوش
 وصایه مقبول مزبور کاتلی اولوق اوزده احضار شریعه اولان مقبول
 محمد بواجبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه
 مدینه مزبورده خار جیده طایفه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه
 طایفه صایغ اولوق کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه
 بیجا ایلیه بیجهت حاکم ایلیه ضرب و جرح ایتمکله مزبور مقبول کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه
 مذکور کسبه
 طلب ایلیه کسبه
 و بر کسبه
 کسبه
 ابن احمد نام کسبه
 اوزده اشبات ایتمکله مزبور مقبول کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه
 کلدی بی بالالتمسیر حضور عالیله اعلام اولندی بیه سؤال المکرم نیشلا

مروض

اسکندریه اوسته بی قورده مجلس شریعه شریعه احضار ایلیه بی مقبول بی علی
 و ایلیه کسبه
 و ایلیه کسبه
 اسکندریه کسبه
 طایفه کسبه
 اخذ مراد ایلیه کسبه
 یتقان دیوب تقسکی و بیسته کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه کسبه
 ایتمکله کسبه
 اناسی تقسکی ایلیه کسبه
 اعلام ایلیه بالالتمسیر حضور عالیله اعلام اولندی بیه سؤال المکرم نیشلا

EK 3: Üsküdar Mahkemesi 466, 9a-4 numaralı örnek sicil kaydı. Bir kişinin evine girerek taarruz eden ve yalancılık töhmeti altında bulunan suçluya ta'zir nev'inden kürek cezası verilmesi hakkında dava.

ÖZGEÇMİŞ

Emine Gümüş 1987 yılında Sakarya’da doğdu. 2005 yılında Geyve İmam-Hatip Lisesi’nden mezun oldu. 2011 yılında Kur’an Kursu Öğreticisi olarak Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde göreve başladı. 2012 yılında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden mezun oldu. Aynı yıl SAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Hukuku bilim dalında yüksek lisans eğitimine başladı. 2013-2015 yıllarında Din Görevlisi olarak Almanya Düsseldorf Ateşeliği bünyesinde görev yaptı. Halen Geyve İlçe Müftülüğü’ne bağlı Kur’an Kursu Öğreticisi olarak görev yapmaktadır.